

TÜRK KLASİKLERİ

ÇAĞLAYANLAR

AHMET
HİKMET MÜFTÜOĞLU

ÇAĞLAYANLAR

–sadeleştirilmiş tam metin–

YAYIN NO: 517

ÇAĞLAYANLAR

Ahmet Hikmet Müftüoğlu

© Bilge Kültür Sanat Yayın Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.

Sertifika No: 16228

1. Basım, Eylül 2012

ISBN: 978 - 605 - 5261 - 17 - 7

Yayın Yönetmeni: *Ahmet Nuri Yüksel*

Kapak: *Kenan Özcan*

Baskı: *Yaylacık Matbaası*

Litros Yolu Fatih San. Sit. No: 12/197-203 Topkapı

Tel: (0212) 612 58 60

Kapak Baskı: *Saner Matbaacılık*

Cilt: *Yedigün Mücellithanesi*

BİLGE KÜLTÜR SANAT

Nuruosmaniye Cad. Kardeşler Han No: 3 Kat: 1 34110 Cağaloğlu / İSTANBUL

Tel: (0212) 520 72 53 - 513 85 04 Faks: (0212) 511 47 74

bilge@bilgeyayincilik.com www.bilgeyayincilik.com

ÇAĞLAYANLAR

–sadeleştirilmiş tam metin–

Ahmet Hikmet Müftüoğlu

Sadeleştirilen
Osman Sevim

İÇİNDEKİLER

Türk İli Zeybeklerine	7
Alparslan Masalı	10
Yarayı Kanatan	26
Padişahım Alınız Menekşelerimi, Veriniz Gülümü	42
Altın Ordu	52
Üzümcü	59
Sümbül Kokusu	64
Turhan Nasıl Çıldırıldı?	69
Ayşe Kız'la Vato	93
Yatağan	100
Rahat Döşeği	114
Maviş	118
Bahar	122
Bayram	125
Gözyaşı Çeşmesi	129
Matemin Kuvveti	133
İnci	138
Yakarış	141

TÜRK İLİ ZEYBEKLERİNE

Bu kitabı düşünerek, sizin için yazdım. Bela gecelerinde, yaşıml sızarak, yüreğim sızlayarak yazdım.

Ey Türk! Bu satırlarda mazinin destanlarını, hâlinin hicranlarını söylemek ve inlemek istedim. Bir keman gibi...

Bu kemanı ana vatanın sinesinden yonttum. Tellerini kalbinin damarlarından çıkardım. İstedim ki bu sazın ahengini yalnız sen duyasın. Bu acıklı iniltiler yalnız sana dokunsun.

Cihanın tarihi, vatani uğrunda senin kadar uğraşan, kanını döken bir millet daha gösteremez. Senin kadar kimse kendi vatanına sahip olmaya hak kazanmamıştır. Bu vatan ya senindir, ya kimsenin!...

Dünyanın her tarafındaki taşsız mezarların, azametinin malikâneleridir.

Göğsünde tutuşan gönül, gönül değil, cephaneye oldu. Bu uğurda parçalandıkça kinin ve feyzin çoğaldı.

Ey zeybek! Bu kitabın yapraklarını hançerlerinle yırt! Ve hançeri onun kalbinin üzerinde bırak! Bundan sonra silahının siperi bir kitap olsun.

Ey yurttaşım! Senin boynuna geçirilmek istenen esaret halkası ne bir gem, ne bir tasmadır. Boyunduruk altında olduğun hâlde, sen üşürken düşman ocakları için sana odunlar, sen açken düşman sofraları için sana buğdaylar taşıtacaklar. Gençleri kanda, genç kızları gözyaşında boğmak istiyorlar.

Asırlardır, dinin, milletin aşkına başına yağan, sonu gelmez bir beladır... Yurdun nihayetsiz bir Kerbela'dır... Memleketin, içinde cenaze namazı kılınan, cenaze duası okunan bir mabet hâlini aldı. Ne yoncan, ne yongan kaldı. Bir Allah'ın, bir de Muhammed'in kaldı.

Çile çekmeyen varlığını duyamaz... Bundan sonra duy ve anla ki medeniyet denilen büyük gürültünün manası makinedir. Ve makineyi Avrupa'nın elinden aldığı zaman, senin ruhunun onunkinden daha asil, senin kalbinin onunkinden daha temiz olduğunu meydana koyacaksın. Senin de dükkânını, tezgâhını fabrika ile; sapanını, tırpanını makine ile; pazının emeğini, öküzünün gücünü buhar kuvvetiyle değiştirdiğin zaman alının onunkinden daha yüksek olduğunu göreceksin. Bunu göstermeye çalışmalısın. Rahat bırakırlarsa...

Vaktiyle, Çin ve Hint'in medeniyetleriyle İran'ın feyzini birleştirdiğin gibi, bugün de Avrupa'nın irfanını Asya'ya iletteceksin. Ey kervan başı yürü!...

Bir cuma namazından sonra çoluğun çocuğun ile beraber, cılız davarlarının otladığı yamacın ötesinde, derenin başındaki çağlayanların yanında çınarın gölgesinde otur. Mavi yeldirmeli, sarı başörtülü Ayşe'ciğini, güneşten saçları sararmış, yüzü kararmış yavrularını etrafına al. Yaralı geniş göğsünü tozlara ve rüzgâra aç.

*Senin için ben ağlarım,
Benim için kim ağlasın?*

diye, gürüldeye gürüldeye çağlayan, köpüren sinisini taşlara çarpa çarpa kabaaran, atılan derenin karşısında başından geçenleri düşün. Tükenmez düşmanları, tükenmez savaşları, tükenmez kanları düşün ve bu çilelerin sebepleri kalbinde, zihninde coşsun... ve durulsun. O zaman arslan gibi ölme-

nin ecri, insan gibi yaşamak olduğunu anla! İnsan gibi yaşamaya, efendi gibi yaşamaya, ataların gibi yaşamaya azmet. Evlatlarına temiz ve mamur taştan bir ev, temiz ve mamur, malumatlı bir zihin bırakmaya ahdet. Ve ahdini ailesinin, evladının alınlarına kondurduğun sıcak öpücüklerle imza et!... İşte o zaman Ayşe'ciğinin beş yapraklı al kır gülüne benze-yen kınalı parmakları bu sayfaları çevirsin. Kanatlı hercai menekşeler gibi kelebekler ekinlerinin sükûnunda uçuşur-ken bu kitapçıktan birkaç sayfa okunsun. O sırada çehreniz-de patlayacak bir tatlı gülümseyiş, bir ılık yaş çocuklarınızın bezgin ruhunda, belki bir ışıık, bir rahmet olur.

Akşamüstü gün batarken, ak öküz kağını köyün çeşme yalağı önündeki çamurlu yoldan sürüklediği, caminin ima-mı minareden kızıl meydana gömülen güneşe telkin verdiği zaman çağlayanlar seyrinden kulübene dönerken ufukları delip daha öteleri görmek istercesine bakışların dalsın ve derinleşsin. İşte o zaman Hazret-i Muhammed'in feyzinden gönlünde de bir sönmez چراغ, Yavuz'un damarından sende de bir damla kan, Alparslan'ın yelesinden sende de bir tutam saç olduğunu hatırla ve evladını ona göre hazırla!...

Bu satırları yazarken masallarımı süslemedim. Senin ru-hun gibi sade olmasını istedim. Ötesinde, berisinde, eğer varsa, göreceğim özentiler sana beğendirmek, gururunu ok-şamak içindir. Gurur! O, her Türk'ün yaradılışındadır. Biz, birbirimizi bundan tanırız, değil mi?..

Bu masallar ile arzu ettim ki senin firuze ruhuna tatlı bir renk, altın kalbine parlak bir cila vereyim. Görüyorum o renk siyah oldu, o cila donuk... Matem günlerinin kusurları...

Ahmet Hikmet Müftüoğlu

Şişli, 20 Mart 1338 (1922)

ALPARSLAN MASALI

Eteklerinde Sarısu'yun¹ aktığı Altın Dağlar silsilesinden ulu Karadağ'ın çorak yamaçlarında bir gölge ilerliyordu. Sabahı. Güneş ilk tatlı ışıklarını tepeden dökerken henüz serin ve taze akan nehrin dalgacıkları üstüne yayıyordu. Ağır yürüyüşünden, etrafına bir keklik gibi ürke ürke bakışından bu karaltının bir kadın olduğu anlaşılıyordu.

Belinde ince bir ceylan postu, sırtında ağaç liflerinden örülmüş kaba bir atkı vardı. Yumuşak ve korkak adımlarla bir küçük çalılığın kenarına gelmiş, yerden kırılmış ince dallar, kurumuş yapraklar toplamaya başlamıştı. Çalı ve yaprakları eteğine doldurdu. Telaşla yamaçtan aşağı indi.

Tan yeri ağarmış, gündüz olmaya başlamıştı. Şimdi kadının argın, uçuk benzi, yorgun, düşük kımıldanışı daha ziyade görünüyordu. Bir oyugun önüne geldiği zaman kısık bir çığlık işitildi. Bu yeni doğmuş bir çocuk sesi idi... Kadın koştu. Yaprakları yere attı. Yavrusunu kucağına aldı. Emzirmeye başladı. Yarım saat sonra mini mini uyumuştı. Getirdiği yaprakları bebeğin altına üstüne yaydı. Örttü. Etrafına bakındı. Bir insan yuvası için yetişmeyen bu kuru ot ve yapraklara bir kucak daha ilave arzusuyla oradan ayrıldı. Kırk-elli adım uzaklaşmamıştı ki, iki iri kanadın havada çırpmasından çıkan boğuk bir gürültü işitti. Korkarak arkasına baktığı zaman yavrusunun bir kartalın pençeleri arasında, bulutlara

1 Diğer adı Hu-ang-hu nehri. (Yazarın notu)

doğru süzülüp yükseldiğini gördü. Kadın bu gökler arslanının uçtuğu tarafa kollarını açarak birkaç adım koştu. Acı acı haykırdı. Yıldırıma uğramış ağaç kütüğü gibi yere serildi, bayıldı.

Kartal bu yumuşak ve pembe tenli avı pençesinde sıkarak yükseldi, yükseldi, ulu Karadağ'ın arka tarafına geçti. Onu bir kayanın tepesine bırakmak istedi. Fakat çocuk bir çalılığın arasına düştü. Tam bu sırada fidanların altında bir dişi arslan da iki yavru doğurmuştu. Kartal arslanı görünce avının etrafında, havada birkaç defa dolandı, süzüldü. Hışım ile uzaklaştı, gitti.

Dişi arslan bu mini miniyi kendi yavruları yanında görünce onu da doğurduğunu sandı. Yarlıgayıcı² Tanrı bu çocuğu esirgedi, arslan kendi yavrularıyla beraber bu bebeği emzirmeye başladı. Günler, aylar geçti. Çocuk sütkardeşleriyle beraber büyüyor ve annelerinin avlanıp getirdiği yabani hayvan etleriyle besleniyordu. Yaşı ilerledikçe gücü de artıyor, pazılarında, baldırlarında arslan kuvveti belirliyordu. Kardeşleri ile oynuyor, güreşiyor ve onları yeniyor, seriyordu. Bu galibiyete zekâsı da yardım ediyordu. Çünkü bir âdemoğlu idi...

Artık kardeşleri bunu uzaktan görünce korkularından kaçıyorlardı. Bu yaşayış, ona "Alparslan" adını tabii olarak vermişti.

Yıllar geçti...

Alparslan bu hayattan memnun değildi. Arkadaşları pek alık, kendisi yek yalnızdı. Ne kadar yese yine aç, ne kadar içse yine susuz, ne kadar dinlense yine yorgundu. Sarısu Irmağı'nın kuytu bir kenarına gider, nehirde aksini görür, sütkardeşlerine benzemediğini anlar; dimağının düşündüğünü, yüreğinin çarptığını duyardı. İşte o zaman etrafında homurdanarak gezinen arslanlara birer sille çarpar, birer

2 yarlıgamak: (Allah) Birinin suçunu bağışlamak, merhamet etmek.

tekme atar; onların çıkamayacağı ağaçların tepelerine tırmanır; daldan dala atlar, bağırır, bağırır, sanki doğan güneşe seslenir; uçan bulutları tokatlardı. Bu sırada diğer arslanlar bunun karşısında dinelirler, kuyruklarını yere çarparlar, yelelerini kabartırlar, dişlerini gösterirler, duygusuz gözleriyle ona hayretle bakarlardı.

Böylece yıllar geçiyor, arslanların soyu artıyor, lakin ona benzer bir yavru çıkmıyordu...

Arslanlar ulusuna o hükmediyordu. Gün olurdu ki, onyirmi arslanı önüne katar, onları dağlara çıkarır, yarlardan atlatır, avlara saldırtır. Sonunda can sıkıntısından hüngür hüngür ağlardı.

Bir gün yine oymağıyla beraber avlanıyordu. Dik bir tepeye çıkarlarken yoldaşları gibi o da ayakta tırmanıyor, kükrüyor ve haykırıyordu. Bir geyik sürüsüne rast geldiler. Bir karışıklık, bir gürültü... Atılmalar, sıçramalar... Çalılar yarıldı, dallar kırıldı, taşlar yuvarlandı. Bu hengâmelerden³ bık-mış olan Alparslan bir but kavrayarak oradan ayrıldı. Yamacın arka tarafına geçti. Dinlenmeye, gerinmeye, iç sıkıntısıyla belki düşünmeye koyuldu. Saatlerce hareketsiz gözleri ufuklara dikilmiş kaldı... Bu sırada idi ki ansızın bir çığlık, kendi sesine benzer bir feryat işitmişti. Dağın eteğinden seğirterek sedanın geldiği tarafa koşmaya başladı. Uzaktan kendisine benzer birtakım gölgeler gördü: Bunlar üç kadın, üç erkek, bir de genç kız idi.

Bir iki hamlede yanlarına yetişti. Dört tarafı saran arslanlardan korkarak ağaçlara tırmanan, bu hiç görmediği, fakat kendine benzediklerini hemen anladığı iki ayaklı hayvanların imdadına koştu. Arslanları bir haykırıyla oradan savdı. Omuzlarını örten sarı saçlarıyla, gerdanından sar-

3 hengâme: Gürültü, patırtı, şamata.

kan kumral sakalıyla, insan ile arslan arasında bir heybetle bunların karşısına dikildi. Hayretle yüzlerine baktı. Kımıldanışlarını, duruşlarını süzdü. Şimdi o da doğrulmaya, onlar gibi iki ayak üstünde yürümeye, yanlarına yaklaşmaya başladı. Titreyen gözleriyle yalvaran, korkularından nefesleri tıkanan bu yedi zavallıya karşı, belki ömründe ilk defa olarak sırtıttı. İnsanlığa ait bu tatlı işaret korkanlara emniyet verdi. Şimdi bunlar yanık yanık yalvarıyorlar ve elleriyle aman diliyorlardı. Alparslan bu sözlerden, bu kımıldanışlardan bir şey anlamıyordu. Yalnız bunların kendisine benzediklerini sanıyordu. Yanlarına daha yaklaştı. En yaşlısı ağaçtan indi. Alp bunu kokladı. Elini omzuna koydu. Artık alışmışlardı. Bu yedi kişi de arslanlar arslanının önünde eğilerek ondan merhamet, imdat istediler. O, bütün bu vaziyetlere baktı, baktı, bu yabancıların cana yakın işaretleri, onu bir dakika için insancıl etmişti.

Korkanları, işaretlerle temin etmek istedi. Bunlar da karşılarında duran yiğidin âdemoğlu olduğunu anladılar. Lakin bunca canavara nasıl silahsız emrettiğine akıl erdiremediler. Alparslan ihtiyarın yanına biraz daha sokuldu. Onun elbisesine, sakalına eliyle dokunmaya ve onu okşamaya başladı. İhtiyar yine titredi. Daha ziyade merhametini kazanmak istedi. Usulca tuttu. Arslanın alnından öptü. Alp irkilmiş, geriye sıçramış ve gözlerini açmıştı. Bu ikinci insanlık hasleti yırıtcı delikanlıda garip bir tesir bırakmıştı. Çünkü ihtiyar kendisini ısırarak sanmıştı. İki dakika sessiz geçti. Şimdi genç; uzun, çitişmiş lüle lüle yelesini sallayarak, bir çığlık kopardı ve sıçrayarak, koşarak yanlarından ayrıldı. Geride kalanlar neye uğradıklarını bilmiyorlar, bunun hayvan mı, insan mı, yoksa bir şeytan mı olduğunu anlayamıyorlardı. Birkaç dakika geçmeden kucağında bir ceylan yavrusu olduğu hâlde

tekrar yanlarına geldi. Ceylanı parçaladı ve her birine dağıttı. Misafirlerini ağırlamak istedi. Fakat onun bu ikramı, karşısındakilerini beklediği kadar memnun etmedi. Çiğ et yemiyorlardı. Uzun saçlı başını salladı. Hömbürdedi. Elindeki kaburgayı kemirmeye başladı.

İhtiyar işaretle anlattı. Çalı çırpıdan bir ateş yaktı. Dağarcığından⁴ bir tutam tuz çıkardı. Etin üstüne ekti, kor ateşte pişirdi. Bir parça da Alparslan'a verdi. Onlara bakarak hayatında ilk defa pişmiş yemek tattı. Evvela somurttu. Sonra yalandı. Kaşındı. Bir kere daha ısırdı. Düşündü... Bu yemek hoşuna gitmişti, pek hoşuna gitmişti. Tuz, ete başka bir tatlılık vermişti. İhtiyardan aldığını, zevkinden, yine ona satmak istedi, kalktı, ihtiyarın alnından öptü. Bu kadarla da kanaat etmedi... Birkaç hamlede cümlesinin alınlarına birer sert öpücük kondurmak arzu etti. Sıra en geride oturan kıza geldi. Onun tarafına da sırtarak değil, gülümseyerek gitti. Fakat genç kız kızarak, titreyerek, kollarıyla yüzünü örterek birkaç adım geriye kaçtı. Bir adım ileri, bir adım geri gitti; durdu.

Kadınlar bağırdılar. Alparslan şaşıtı. Diğerlerinin yüzlerine baktı.

Bir sürü arslanı buyruğuna itaat ettiren bu çöllerin hakani, şimdi bir kızcağız karşısında ürkmüştü.

Döndü, ihtiyarın yanına geldi. Kaşlarını çatı. Gözlerini açtı. Yumruklarını sıktı. Dişlerini gıcırdattı. Bu hâli gören kız ağlıyordu. Zavallı baba bu bilmeceyi halletmek için ona bir şeyler anlatmak istedi. Bir dakika sonra Alparslan da bunu anlamış göründü. Başını önüne eğdi ve... düşündü.

Yırtıcı hayvanlardan korkusuzca Alparslan'ın himayesinde birkaç hafta, dinlenmek için, bu dağın eteğinde kaldılar. Artık birbirlerini yadırgamıyorlardı. Alışmışlardı.

4 dağarcık: Meşin torba.

Genç kız ki, adı “Hanku” idi, Alparslan’a ağaç liflerinden mintan örüyor, ceylan postundan çarık yapıyordu.

Bir sabahıtı. Hanku derenin kıyısında yüzünü yıkıyor ve saçlarını tarıyordu. Avdan dönen Alparslan sırtında bir geyik ile beraber, kızın yanına geldi. Hanku ona da yüzünü, ellerini yıkamasını anlattı. Suda aksini gösterdi, saçlarını, sakalını, babası ve kardeşi gibi, kesmesi için yalvardı... Alparslan, genç kızın dediğini yaptı... Şimdi gencin gülbüz omuzları ve yiğit çehresi daha meydana çıkmıştı. Kol kola obaya döndüler.

Alparslan’ın bu yedi kişi ile tanıştığından beri, zekâsı yükseliyor; bir mesele hakkında insan gibi etraflı düşünüyordu. Yavaş yavaş arkadaşlarının dilini anlamaya ve onlara tek heceli kelimeler söylemeye başlamıştı.

Bir gün sorduğu suale cevap vermeye çalıştılar. Ve dediler ki:

– Dünya yüzünde onlara benzer pek çok insan vardır. Onlar daha toplu ve kalabalık uluslar teşkil ederek yaşarlar.

Bu cevapla gencin merakı daha arttı ve sordu:

– Nasıl oldu da sizden başka kimse görmedim? Nasıl oldu da siz buraya geldiniz?

İhtiyar fazla ayrıntılı bilgi vermek istedi:

Buraları çorak yerlerdir. Otlak olmaz, ekin bitmez, insanlar daha ziyade yaylalarda, yumuşak topraklı yerlerde ekip biçmekle, yırtıcı olmayan hayvanları avlayıp yemekle yaşarlar. Kendileri Çin’in kuzeyinden geliyorlardı. Oymaklarını Çinli düşman basmış, ulusları dağılmış, malları yağma edilmiş, kaçan kaçmıştı. Geride kalanlar ya öldürülmüşler veya düşman tutsağı⁵ olmuşlardı... Bunlar da kaçmışlar, yollarını

5 tutsak: Esir.

Zâr gönlüm tende zindân-ı belâ tutsağıdır.

Fuzulî (Yazarın notu)

İnleyen gönlüm bedenimde bela zindanı tutsağıdır.

kaybetmişler, “ulu Karadağ’ın eteklerine düşmüşlerdi. Aylardan beri böyle serseri dolaşıyorlardı. Tatar idiler.”⁶

Bu kadar ayrıntılı bilgiye karşılık Alparslan kendi cinsinden, babasından, annesinden onlara bir haber veremiyordu. Aklı başına gelince kendisini arslanlar arasında bulmuş, arslanlar ile büyümüşü. Onun sütannesi arslan ölmüş, kardeşleri üremişti. Artık göçmek, kendisine benzer insanlara kavuşmak lazımdı. Bunca yıllık alışkanlığın tesiriyle bu ıssız dağlardan ayrılmadan sütkardeşleri arslanlar ile veda etmek, koklaşmak istedi. Fakat şimdi sarı yelesini kesmiş, tırnaklarını yontmuş, adama benzemişti. Hanku elinden tuttu, çekti, boynunu büktü ve yalvardı.

– Gitme, belki gelemezsin!

.....

Bir sabah tan yeri ağarırken bu yedi kişi, güneşe karşı diz çöküp, boyun eğip dualar ettiler ve hepsi beraber batıya doğru yola düzıldüler. Alparslan tapmak nedir bilmiyor; güneş tanrı nedir anlamıyordu... Yolda ihtiyar, herkese bir imanın gerekli olduğunu ona anlatıyor ve kâinatı canlandıran, güneşe ve onun karısı aya, yavruları gökte yıldızlara, yerde

6 Kaynaklarım bunların kendilerini Tatar, yani “serseri” tabiriyle Alparslan’a takdim ettiklerini zikrediyor. Doğu’da Tatar diye anılan bu kavme Avrupalılar Tartar namını verirler. Türk büyük neslinin bir şubesi olan bu kavmin adı Türk demek olan Tat lafızıyla (küçültmesi Tacık ⇒ Tacik ve Çincesi Tata) Türk kavimleri ve unvanları sonlarına ilave edilen (-er, -ar) ekinen oluşmuştur. Hazar, Avar, Macar, Boyar (Beğer), Hünkâr (Hunker, Huner). Avrupalıların kullandıkları “Tartar” şekli ise eski Yunanlılarca Müşteri’nin (Zeus’un) toprak altındaki cehennemini ismi olan Tartarus lafzından değiştirilmiştir. Tartarus lügati cehennem manasına Latinceye geçince bir zamanlar Ural-Altay kavimlerinin Avrupa’ya hücumlarını hatırlatarak ve telaffuz yakınlığıyla bu isim Tatarlara alem olmuştur. Bu yorumlama Avrupalılara göredir... Ancak Şeyh Süleyman Efendi’nin Çağatay lüğatinde “Tart”ın dağılık, perişan manasına geldiği görülmekte olup bunun Tatar ve Tartar isminin aslı olmasının da ihtimali vardır. Fakat bu ihtimal zayıftır. (Yazarın notu)

ateşlere tapmadan yaşamak mümkün olmadığını ihtar ediyordu. Bu telkin⁷ günlerce, haftalarca devam etti.

* * *

Bir güzel sabahtı. Alparslan uyanmış, gözlerini ovuyordu. Çalılarının arasından Hanku kız göründü. Çevik ve şakrak-tı. Alparslan'ı aldı. Şafak sökmeye başlamıştı. Arkalarında kalan altın dağların tepelerinden gecenin, sanki bir siyah kadifenin incelerek, süzülerek, eriyerek bir gümüşü tül hâline giren son karanlığı ilk gölgeye dönüştüğü sırada bunlar da tepenin üstüne çıkmışlar ve bir geniş çamın altında diz çökmüşlerdi... Çalılarının arasında uyuyan kuşlar da uyanmışlar, gagacıklarını açmışlardı. Doğan güneşin üstlerine serptiği her yudum renk bunların mini mini ağızlarında bir damla ahenk oluyor ve etrafı çınlatıyordu. Yabani güller, dağ çiçekleri göğüslerini ışıkların okşayışlarıyla yavaş yavaş açıyorlardı. Hanku ile Alp etraflarına baktıkları zaman her zümrüt otun ucunda bir tane elmasın parladığını gördüler. Kendilerinden geçtiler ve hülya âlemine göçtüler. Doğan güneşe doğru boyunlarını büktüler, gözlerini diktiler, baktılar, baktılar...

Şimdi Hanku, yavaş yavaş Alp'a ne yaparsa taklit ve ne derse tekrar etmesini tembih etti. Beraberce yakarmağa⁸ başladılar:

“Ey güneş, ey ışıkların hakanı! Tahtın göklerdir ki kanatlar erişemez; sarayın karalardır ki sonu gelmez, bahçen denizlerdir ki ucu bulunmaz.

“Ey güneş, ey dünyanın ruhu! Gözlerimiz senin ışığınla görür, kanımız senin sıcaklığınla kaynar, yüreğimiz senin gücünle çarpar.

7 telkin: Bir kimseye bir fikri aşılama, öğretme.

8 yakarmak: Yana yana yalvarmak, dua etmek. *Yakariş*: Münacat, yalvarmak, yakarmak. (Yazarın notu)

“Ey güneş, ey güzellerin babası! Çiçekler, yanaklar senin öpüşlerinle kızarır... Gökler, denizler senin okşayışlarınla göğerrir... Elmaslar, gönüller senin bakışlarınla parlar!.

“Ey güneş! Siyah peçeli hatunun ay, sarı saçlı çocukların yıldızlarla başımızın üstünde dolaş ve bize doğru yolu göster!...

“Ey güneş, ey yüksek ve parlak tanrı!... Damarlarımıza kan ve davarlarımıza sıhhat ver... Bayırımız kalın öküzler, çayırımız ince aygırlarla dolsun... Kısrağların arkalarında taylar koşsun... İneklerin artlarından buzağılar yürüsün. Koyunların yanlarında kuzular sıçrasın... Sürünün bir ucu pınarda, bir ucu ağılda bulunsun!...

“Ey güneş! Rüzgârdan kanatlarını ger!... Işıklardan saçlarını dök!... Mavi bulutlardan tüllerine bürün!... Bu güzellikle bize daima görün! Ruhumuzu bir çiy damlası gibi göğsüne çek ki senin gibi temiz doğup temiz ölelim!...

Ey güneş, ey hayatın sahibi! Bize boğa gibi kuvvetli, at gibi ilerlemek isteyen, tuğrul kuşu gibi yükselmeyi seven, koyun gibi sakın oğullar ve kızlar ver! Dünyayı ışıkların gibi soyumuz ile doldur!..

“Soyumuzla doldur!”

Dua bitmişti. Alparslan kükremiş bağıırıyordu:

“Soyumuzla doldur!..”

Etraftaki dağlar, kayalar cevap veriyordu:

“Doldur!.. dur!”

Gözleri güneşten kamaşmış, boğazı kurumuştı. İkisi birden nemli yeşillikler üstüne kapandılar. Yavaş yavaş başlarını kaldırıp birbirlerinin yüzüne baktılar. İkisinin de gözleri parıldadı. Birbirinin kolları arasında kayboldular...

Bu sekiz kişi şimdi doğuya doğru ilerliyorlardı. Yolda yıkılmış bir kulübeye, sönmüş bir ocağa rast geliyorlar, kırılmış bir

kazma, ezilmiş bir bakraç buluyorlar, yuvarlanmış bir tekerleğe tesadüf ediyorlar, ihtiyar, bu insan izlerinin sebeplerini Alp'a anlatıyordu.

Bir gün başıboş bir kısrğa, birkaç gün sonra da bir öküze rast geldiler. Ağaç gövdelerini yonttular, günlerce uğraştılar, bir kağı yaptılar. Üstünü dallarla örttüler. Öküzü koştular, kona göçe aylarca yol aldılar. Vurdukları kurtların, tilkilerin derilerini giydiler, avladıkları geyiklerin etlerini yediler.

Akşamüstüydü, bir tepe üstünden Hanku bağırdı:

– Bakınız! Bakınız!

Uzakta bir ışık görmüştü. Gecenin karanlık derinliklerinden köpek sesleri geliyordu.

Sabahleyin erken yola düzüldüler. İki saat sonra bir köye vardılar. Alparslan merakından titriyordu. Bir canavar ini ile insan evi arasındaki farkı anlamak istiyordu. Köyün kenarında üç cılız çocuk gördüler. Alp durdu, kendi de çocukken bunlara benziyordu, o da böyle ufak taşlarla, küçük değneklerle oynamıştı.

Önlerinde bir sürü aygırlar kişiyor, sığırlar otliyordu. Oymak halkı şimdi bu yabancıların etrafına toplandılar ve onları bir ihtiyarın otağına götürdüler. Bu ihtiyar, oymağın ağasıydı. Hikâyelerini ağaya anlattıkları zaman, kâhinlerin haber verdikleri, ozanların makamla okudukları yiğidin, alnı karalı ak ayıyı öldürecek bahadırın bu genç olması lazım geleceğine inandılar.

Ayının hikâyesini Alp'a anlattılar:

İki gözünün arasında bir kara lekesi olan bu hayvan vaktiyle bir insandı. Babasının mezarında kara aygırını kurban etmesini ihtar eden annesine kızmış, bir gece onu sarhoşlukla boğarak çadırıyla beraber yakmıştı. Geceleyin, güneş onun suçunu görmeyecek sanmıştı. Fakat Tanrı onu gördü

ve ebedî ışığından mahrum etmek için dondurdu, bir çığ hâline getirdi. Bir mağaranın içine yuvarladı. Lakin şefkatli ananın ruhu güneşe yalvardı, yakardı. Tanrı'nın feyzinden oğlunun mahrum olmamasını istedi. Güneş, anneye acıdı. Bu kar kümesine can verdi. Bir ak ayı oldu. Fakat cinayetinin azabını daima çekmesi için anasının kömür olan yüreğini alınının ortasına yapıştırdı ve bu hayvanın ölümünün ana baba şefkati tatmayan bir kahraman eliyle olmasını diledi... Bu ayı ölüm korkusundan, yıllardan beri oymağın bütün yiğitlerini, bilhassa öksüz ve yetimlerini birer birer boğup eziyordu. Hafta geçmezdi ki oymak bir iki kurban vermesin. Bu devin belasından, köy gittikçe tenhalaşmaya başlamıştı. Artık oymakta ne bir yiğit ve ne gürbüz bir çocuk kalmıştı.

* * *

Bundan yirmi sene evvel, bu oymağa ıraklardan, ta Çin'in içlerinden kimsesiz bir kadın gelmişti. Adı "Türkân Hatun"du. Bu kadının başından geçenler pek garipti. Kocasını, çocuklarını Çin haydutları parçalamışlardı. Bir başına göçmen olmuştu. Yolda, ulu Karadağ'ın yamacında doğurduğu bir erkek evladını da bir kartal kaparak bulutlar arasında kaybolmuştu. Bunca tecrübeler, felaketler gören bu kadın, hem geçmişten hem gelecekte haber verirdi. Türkân Hatun, kartalın kaldırdığı oğlunun yaşadığına, zayıflayan Türk-Tatar neslinin bir gün onun sayesinde tekrar türeyeceğine ve dünyanın her tarafına kökler salacağına inanırdı. Bunun için erkenden, uçan kuşlara yemler serper, yuvalara kırıntılar atar, sabahları doğan güneşten, geceleri aydan, yıldızlardan oğlunu sorardı. Oymak halkı bu kadının tekin olmadığını söylerlerdi. Çok yaşadı. Bir gece mehtapta aya doğru iki elleri açılmış olduğu hâlde onu ölmüş, donmuş buldular. Oymaktan uzak bir kavak ağacının gölgesine gömdüler.

Şimdi nedense, ak ayı, bu kavağın dibinde in tutmuştu. Korkudan kimse kadını ziyaret edemiyordu.

Alparslan bu hikâyeyi dikkatle dinledikten sonra hiddetle gezinmeye başladı. Çadırına çekildi. Bir süre uyuyamadı. Sabaha karşı rüyasında Türkân Kadın göründü ve dimdik ona doğru yürüdü. Alparslan'ın göğsünü açtı. Sinesinde bir küçük hilal şeklindeki beni gösterdi. Alparslan'ın kendi oğlu olduğuna bu nişan bir delildi. Onun yakasını tuttu, sarstı:

– Uyan! Yeryüzü seni ve oğullarını bekliyor... Cihana kan ver, can ver... Yürü ve âlemi arkandan sürü!

Bu heyecanla uyandı, Hanku daha uykudaydı. Usulca karısının alnından öptü. Baltasını beline astı. Topuzunu omzuna aldı. Bıçağını kemerine soktu, çadırdan çıktı. Oymağın çevresini gezmek üzere uzaklaştı. Birkaç saat yürüdü. Küme küme karların kımıldadığını gördü. Merak etti. Bir ak ayı kendisine kızıl gözleriyle bakıyordu. Bir adım geri çekildi. Dineldi. Etrafına baktı. Biraz düşündü, ürperdi. Bir an içinde karar verdi ve hemen saldırdı. Karların içine dalmasıyla beraber orası karıştı.

Şimdi kardan beyaz köpükler, dumanlar havaya uçuyor, etrafa sıçırıyor... Şaha kalkan hayvan, başına yediği bir balta darbesiyle yere yuvarlanırken arkasındaki kavak ağacını da devirmişti. Alp, yine atılmak isteyen ayının gırtlığına iri bıçağını soktu, soktu. Artık canavar oraya yıkılıvermişti. Alp, bir iki dakika nefes aldı. Dinlendi. Sonra canavarın postunu yüzdü. Bu sırada kendisi de omuzlarından yaralanmıştı. Yarasını karla ovuşturdu, kanı dindirdi. Postu sırtladı. Oymağa döndü.

Alp'ın bahadırılığını işiten yurttaşlar etrafına toplandılar. Vurulan ayının alnında kara bir leke vardı. Bu alametten anladılar ki yıllardan beri oymağın en cesur gençlerini parçalayan ve engin bozkırları onlara daraltan, bu ayı kıyafetine girmiş

devin postudur. Onlar biliyorlardı ki bu ayıyı kim gebertirse yurdun hâkimi odur...

Oymağın piri Alp'in elini tuttu. Onu ayının inine götürdü. Orası Türkân Hatun'un türbesi olduğu için kutsal bir yerdi. Ayının şerrinden⁹ ve tehlikesinden, çoktan beri bu ağacı ziyaret edemiyorlardı. Esasen Alparslan'ın annesinin Türkân Hatun olduğunu da ihtiyar tahmin ediyordu... Devrilen ağacın kütüğüne oturdular. Batan güneşe doğru yakardılar. İhtiyar bu kavağın dibinde yatan ve senelerden beri ziyaret edilmeyen Türkân'dan Alp'a bahsetti. Genç de bu gece gördüğü rüyayı ona anlattı. Artık bütün esrar meydana çıkmıştı. Arslan'ın Türkân Hatun'un oğlu olduğuna şüphe kalmamıştı. İhtiyar, Alparslan'ın alnından öptü ve:

– Benim senin yanında artık işim yoktur! dedi.

Şimdi güneş batmış, bozkır tamamen kararmıştı. Alp'in oturduğu ağaç dinelmeye başladı: Doğruldukça yavaş yavaş ışık kesiliyordu. Arslan, bir kalın dal ile kütüğün birleştiği köşeye büzülmüş, şaşırılmış kalmıştı. Ağaç tamamen doğrulunca nurdan bir sütun hâline geldi, bir kere sarsıldı, topraktan kökü ayrıldı. Fezaya¹⁰ doğru yükselmeye başladı. Bu fevkalade hâlden ürken Alp, yanına sarkmış olan elinin sıkıldığını duydu. Yanına baktı. Gece rüyasına giren annesiydi. Ağaç karanlık ve yüksek bir boşluk içinde, uçar yıldız gibi nurani bir iz bırakarak güneye doğru gökte süzülüyordu... Bir zaman yerlerin en güçlüsü olan Alparslan şimdi gökte Arslan burcuna benzedi. Kara bulutların içinden, parlak yıldızların arasından ışıklar saçarak kayıyor, uçuyordu. Ve bir dakika geldi ki ağaç Himalaya silsilesinden Everest Dağı'nın

9 şer: Kötülük, fenalık.

10 feza: Gökyüzü, sema.

tepesine dikildi, sallandı, durdu. Bu sırada gece, doğudan görünen büyük tanrının, güneşin huzurunda, kara çadırının eteklerini toplayarak, cihanın başka bir tarafına çekilmeye mecbur oldu. O zamana kadar dimdik ve sessiz duran Türkân Hatun, sağ elinin ayasıyla Alp'ın gözlerini üç defa sıvadı. Gencin bakışından mesafe engelleri silindi. Bir kısım arzı, Asya ve Avrupa'yı ve Afrika'nın kuzeyini bir bakışta görmeye başladı. Türkân Hatun bir al örtüye sarılmış, çitişmiş ak saçlarının bir kısmı omuzlarından aşağı sarkmış, bir kısmı başında ürpermiş ve bu hâlde ucunda beyaz dumanla tüten bir aleve benzemişti. Sol elini Arslan'ın omzuna dayamış, sağını da fezaya kaldırmış, ırakları gösteriyordu. Sabahın pembe, beyaz tülleri sıyrıldıkça sürekli berraklaşan feza da çıt yok. Rüzgâr durmuş, bulutlar durmuş, Arslan'ın kalbi durmuş ve gözleri açılmıştı. Türkân Hatun yavaş, vakur, heybetli, tatlı bir kadın sesiyle hitap etti:

“Oğul! Ey Türk oğlu! Alnını yükselt, göğsünü ger, etrafına gurur ile bak! Ayağının altında görünen şu geniş cihanın hâkimi sensin, senin neslin olacaktır. Kâinatın en büyük kahramanları, cihangirleri bütün senden doğacaktır. Doğudaki Çin'in başkentinden, batıdaki Septe Boğazı hizasına kadar olan yol senin atlarının ayaklarının altında çiğnenecektir. Güneyin yanan çöllerinden, kuzeyin donduran bozkırlarına doğru bak! Yenisu kıyılarında, Baykal, Aral gölleri etrafında doğuran kıvraklarının tayları, Tuna'nın kaynağında hararetlerini yatıştıracaklardır. Azak ve Kara denizleri, torunlarının birer küçük havuzları, Pamir ve Ceziretülarap yaylaları cirit meydanları olacaktır. Kafkas, Balkan, Karpat ve Ararat dağlarının eteklerini harp alanları; Ural geçitlerini ve Volga, Fırat nehirlerini akın yolları yapacaksınız!

Şu Altay'ın altınları, İran'ın gümüşleri yakınımızdaki Bedaħşan'ın lâl ve yakutları, Hint'in eteklerini öpen ummanın¹¹ incileri, ötede bir kara yılan gibi kıvrılan Ural'ın demirleri senindir! Dünyanın rengi kızıl kanınla bezenecek, şekli kargınla düzelecektir. Azmine, kuvvetine ne Gobi ve Tibet çöllerinin susuz kumları, ne Himalaya'nın yalçın tepeleri, ne Akdeniz'in beyaz dalgaları karşı durabilecektir. Altay, Ural ortasından fışkıran Türk selleri Büyük Okyanus'u dolaşacak ve bu sahillerden kabaran er yiğit dalgaları Atlas Okyanusu'na ulaşacaktır.

Ne kaya kaleler, ne demir kapılar, ne çelik silahlar yolunu kesemeyecek... Yarı cihan ümmetleriyle dövüşeceksin... Ezdikçe gururlu, ezildikçe umutsuz olma! Daima didin ve öğren, daima iste ve yüksel. Adil ve merhametli ol! Korkutmaktan ziyade sevdirmeye çalış.

Asya'da Avrupa'da, Afrika'nın bir kısmında pençenin altında kıvrınmayan hiçbir millet kalmayacak. Tepeleyeceksin, tepeleneceksin... Etrafında çarpışacak kuvvet bulamadın mı, kendilerini unutan kardeşlerini sarsacaksın. Kuvvetinle, gevşemiş damarları gerekir; ateşinle, soğumuş kanları kaynatacaksın... Dünyanın üç büyük kıtasında neslinden hükümdarlar ve yabancı hükümdarlardan âciz hizmetkârlar yapacaksın. Kahramanlık tacın için Türk annelerinin döktüğü her damla yaş birer elmas, Oğuz oğullarının akıttığı her damla kan birer yakut olacak... Şu uzakta güneşin ışığıyla kaynar gibi, titrer gibi parlayan Boğaz, Boğaziçi, o mavi şerit, bahadırılık kılıcın için bir firuze kemer olacaktır..."

Bu öğütten sonra Alparslan, hiçbir hayal gücünün düşümediği bu heybetli manzaraya bir güneş yüceliğiyle baktı, baktı, baktı... Ve diz üstü çökerek annesinin iki ellerine

11 umman: Çok büyük engin deniz, okyanus.

sarıldığı zaman ağaç da kımıldadı ve sarsılarak göklere doğru yükseldi ve kuzey tarafına doğru uçmaya başladı.

Ak ayının öldürüldüğü yer hizasında ağaç yere ineceği sırada kırmızı pelerin içindeki Türkân Hatun'un hayali de sönüveren bir alev gibi kayboldu.

Alparslan oymağa döndüğü vakit meydanda yurt kızlarının şarkılar söyleyerek raks ettiklerini gördü. Alp'in, bu Türkler ve Tatarların babasının bu sabah doğan ilk oğlunun bayramını yapıyorlardı. Arslan'ı küçükken göklere kaldıran kartalı hatırlatması için bu çocuğun adını, "Tuğrul" koydular ve Türk-Tatar nesli de bu şekilde birinci gaflet uykusundan ayıldı ve kâinata yayıldı.

Budapeşte, 12 Mart 1334 (1918)

YARAYI KANATAN

Eve gelince, masanın üstünde şu tezkereyi¹² buldum:

“Bu akşam bize buyur. Tatlı sesler işiteceksin. Güler yüzler göreceksin, güleceksin, ağlayacaksın. Her hâlde memnun olacaksın”.

Turgut

Bu merak verici tezkereyi yazan Turgut Bey’in evime pek yakın olan hanesinin kapısını çalarken içeriden çalgı sesleri geliyordu.

Salona girince, ortada, büyük kanapenin üstünde uzun hırkasıyla, oyalı baş örtüsüyle, esmer, değirmi çehreli, şişman kısa boylu, elli yaşında kadar bir hanımın, henüz son darbenin tesiriyle zilleri titreyen, elindeki defe dayanarak doğrulup bana selam verdiğini görür görmez irkildim. Odaya girmekte tereddüt ettim. Ev sahibi “Buyurun, buyurun!” ısrarıyla:

– Pembe Hanım bizi annemizdir; ruhumuzun annesidir, dedi.

Pembe Hanım “gün görmüş, yaş yaşamış” bir nezaketle Turgut’un bu samimiyetine tevazu göstererek karşılık verdi.

Defi okşarken boynunu büktü. Akçıl saçlarına rağmen işveli bir tavır aldı. Gözleri yarı kapalı olduğu hâlde beyaz dişlerine çarparken dalgalanıp, iri dudaklarının kıpırdamalarıyla

12 tezkere: Küçük mektup, pusula.

titreyen gür ve gürbüz, tatlı ve yanık, düşündürücü ve uyuşturucu bir ses nazlı nazlı başlayarak, perde perde yükselecek, ruhların en karanlık köşelerine kadar süzülerek, zaman zaman kemanın inleyen ahengiyle dudak dudağa geliyor; bir kumru sevişmesi güzelliğiyle gözlerde bulut şeklinde ümit ve hayal kümeleri meydana getiriyordu.

*“Ey âh söyle! Zahm-ı dilimden zebânım ol
Ey çâk-ı sine! Nüsha-i şerh-i beyânım ol
Ey eşk-i dîde! Ben diyemem yâre derdimi
Sen rû-yi zerdım üzre gelip tercümânım ol”*¹³

Köşedeki kanapenin üstüne bağdaş kurmuş uçuk benizli, süzük gözlü, ince boyunlu, karışık saçlı, redingotlu¹⁴ zayıf bir efendi elinde tuttuğu bir küçük gonca gülü koklarken gözlerini sıkınca onun sarı yaprakçıkları arasına iki damla yaş damladı. Yüreğinin gizlilikleri musikinin ateşi karşısında erimişti.

Şimdi aşkın en buhranlı ateşlerini, hasretin en acı dakikalarını, kemanın yanık titreyişleri, inleyişleri, yüreklere tattırdıktan sonra, arzuların, hayallerin hiçlikleri, kıvrıla kıvrıla birbirinden zayıf, birbirinden ince bir iki damla nağmede toplanıyor, uçuyor; sendeliyor, düşüyor... kayboluyordu.

Artık gözlerin önünde, görünmeyen, yalnız duyulan bir takım dağınık saçlar... yumuşak eller... yaşlar... gülüşler... uzun kirpikler... ateşli gözler... öpen dudaklar karmakarışık uçuşuyor ve ıraklara dalan bakışlar, kendilerine ait bir hayalin karşısında titreyerek yalvarıyordu.

13 “Ey ah söyle. Gönül yaramın dili ol. Ey parçalanmış göğsüm! Sözümü açıklayan yazı ol!. Ey gözyaşları! Ben yâre derdimi söyleyemem. Sen benim solgun yüzüm üzerine gelip tercümanı ol.”

14 redingot: Etekleri bol ve uzun, çift sıra düğmeli resmî erkek ceketi.

Üstat bir elde çarpan mızrabın¹⁵ darbeleriyle ağlayan udun göğsünden gelen iniltilerden oluşan bir sûzinak¹⁶ taksimi, zaten açılan yüreklerin esrarını çehrelere daha ziyade aksettiriyordu. Eller çitişmiş, göler dalmış, boyunlar бүkүlmüşü.

Bu sükûnet içinde, yalnız kanapenin köşesinde dizlerini birbirini üstüne koymuş, bıyığı, sakalı tıraşlı, saçları ortadan ayrılmış bir genç Doktor Pertev Bey gömleğinin kolalı kollukları arasından çıkardığı ince, keten mendiliyle yüzünü silerken, sıkıldığını anlatırcasına sırtıyor; musikinin bu meclise verdiği tesire karşı hayret ettiğini gösteriyordu.

Sûzinak faslının eski yeni şarkıları birbirini takip ederken bu hâle gülen doktor, gezinmeye başladı. Sanıyordum ki bana bir şeyler söylemek istiyordu.

Fasıl bitmişti. Lakin Pembe Hanım'ın neşesi bitmek bilmiyordu. O demin ağlayan zayıf efendinin elindeki gülü görmüştü. Yan gözle onu diğerlerine işaret etti. Ve Kemanî Sûzi Bey'e usulca: "Nihavent¹⁷ yap" dedi ve eline çiçeklikten bir pembe gül aldı. Uzun bir "ah" çekti; yanık bir "medet" dedi. Gözlerini süzdü ve derin bir aşk ile okudu.

*"Gülüm söyle, gülüm böyle! demektir yâre mu'tâdım
Sever cânım ey gül ki cânânâ hitâbımsın"¹⁸*

Zayıf efendi yerinden fırladı. Sağ kolunu havaya kaldırıp indirerek bağııyordu: Yaşa Pembe!...Var ol Pembe!...Nur ol Pembe!... Dert görme Pembe!...

15 mızrap: Telli sazları çalmakta kullanılan küçük alet, tezene.

16 sûzinak: Klasik Türk müziğinde bir makam.

17 nihavent: Musikimizin en eski makamlarından biri.

18 Sevgiliye "Gülüm şöyle, gülüm böyle" demek âdetimdir. Ey gül! Sevgiliye hitabım olduğun için seni severim.

Pembe Hanım bu alkıştan memnun oldu. Baş örtüsünün çenesinin altına gelen katmerlerini düzeltti, örtünün uçlarını cilvelerle arkasına attı. Neşesinin tesiriyle sesi titredi. Dudaklarıyla, gözleriyle gülerek bir küçük temenna ile “teşekkür ederim” dedi.

Hânende¹⁹ Pembe Hanım İstanbul’un zevk âlemlerinde meşhur bir simadır. Yenibahçe’deki evinin kapısı, gün geçmez ki kendisini bir eğlentiye davet için, çalınmasın. Davudi sesi, neşesi, terbiyesi kendisini hem kadınlara, hem erkeklerle sevdirmişti. Pembe gençliğinde de güzel değildi. Bazen itiraf ederdi, sedasındaki güzellik, çehresinde de olaydı, sesiyle ağılattığı kadar gözleriyle de ağılatabilirdi.

Doktor Pertev Bey bir iskemle çekti. Yanıma geldi. “Bizim musiki hakkındaki fikriniz nedir?” dedi.

– Musikimiz, bizim durgun ruhumuzun, sakın düşüncelerimizin, uçuk benzimizin tercümanıdır.

– Musikimizi sever misiniz?

– Severim.

– Batı musikisini?

– Onu da severim. Birini duyduğum, diğerini anladığım için beğenirim.

– Ben musikimizi sevmem. Çünkü duyurduğu mana daima birdir: Ümitsizlik. Doğu’nun bütün makamlarında, fasıllarında bir ikinci mana aramak boşunadır. Perde perde kara bir ümitsizlik. Nağme nağme, akan bir yaş. Fakat ben daima ne ümitsiz olurum, ne de âşık... Aşkın bile ümidi var, kavuşması, ayrılığı var. Çiçeklerin, fırtınaların, kelebeklerin, arslanların, zelzelelerin, şafakların, hiddetlerin, yalvarmaların da musiki olabilir. Bütün bunların fırça ile resmedilmesi, kalem ile vasıflandırılması olduğu gibi musiki ile de

19 hânende: Şarkı okuyan kimse, şarkıcı.

söylenişi olmalıdır. Doğu musikisi bunlardan bahsedemiyor. Buna ne bir saadet kokusu koklatıyor; ne de hiddet ateşi gösteriyor. Ben musikimizle ne göğsümü gererim, ne kollarımı sallayabilirim, ne de zihnim açılır; yalnız boynumu бүkerim, dimağım örümceklenir. Musikimizin verdiği ümitsizlik o derece katidir ki, bazen bizi ya intihara veya cinayete sevk eder. Köylerde kadın yüzünden çıkan kavgaların sebeplerini görgüsüzlükte, alkolde aradığımız kadar musikimizin tesirinde de aramalıyız.

Doktorun bu iddiaları başta Pembe Hanım olduğu hâlde kemanî, udî, tamburî beylerin hepsini birden coşturdu. Artık itirazlar, cahillikle suçlamalar, alaylar, hiddetler birbirini takip ediyordu.

– Siz musikimizi bilmiyorsunuz.

– Birkaç gün Fransa’da kalmakla kendi vatanındaki güzellikleri görememek körlüktür, nankörlüktür.

– Batı musikisi sunidir, kalpten gelmez.

– Wagner²⁰ bir koca davul, Beethoven²¹ bir boş tenekedir.

– Nihaventten pek güzel opera olur.

– Doğu nağmelerinin inceliklerini piyano içine alamaz.

– Karcığardan²² çıkan mana da ümitsizlik midir?

Şimdiye kadar ancak fikrine sahip olanlarda görülen bir ölçülülük ile sükût eden Pertev Bey, “Hayır”, dedi, “bizde raks da yoktur.” Bu inkâr, odadakileri yine harekete getirdi. Demin gül koklayan zayıf efendi de işe karıştı:

– Ah, dedi, ah, Gülistan burada olmalıydı. O zaman sizde raksı, musikiyi inkâra mecal kalır mıydı?

Pembe Hanım da atıldı: “Ben sizin yerinizde olsam şimdi Gülistan’ı bulur, bu dinsiz doktoru imana getirmeyi ona

20 Wagner: Alman besteci.

21 Beethoven: Alman besteci.

22 karcığar: Türk müziğinde bir makam.

bırakırdım.” diyordu. Karar verilmişti. Gülistan çağrılacaktı Udi ve tamburî beyler bu işe memur oldular. Ve hemen paltoalarını giyip çıktılar. Ev sahibi dava vekili Turgut Bey de bu sırada kolları arasındaki bir kucak elbiseyi ortaya bıraktı. Bunlar camadanları, dizlikleri, dolakları, sırmalı cepkenleri, hilâlî gömlekleri, pullu başlıkları, ipekli şalvarı, işleme pa-buçları ile kadın erkek zeybek elbiseleri idi. Bunları Aydınlı Yavuz Bey’le, Sirozlu Gülistan giyeceklerdi.

Doktor Pertev Bey’e sordum:

– Eski eserler araştırıp seyahatlerle incelemeler icra olunarak elde edilecek neticeleri fenne tatbik ederek musikimizi ıslah etmek mümkün değil midir?

– Hayır değildir. Bu incelemelerimizden de bir şey çıkmayacaktır. Çünkü Türkler hiçbir vakit şahsi dehalarını gösterir ne bir hüner, ne bir felsefe, ne bir edebiyat meydana getirmişlerdir. Hep taklit ile vakit geçirmişlerdir. Bunun sebebi: Bunların hakiki dehaları durup düşünmekte değil, çarpışıp iş görmekte idi. Bunlar maddi ilerlemekten manevi yükselmeye vakit bulamamışlar. Turancılar²³ her şeyden evvel askerdiler. İslamiyet’ten önce oluşan Türk cemaatleri de ancak harp uğrunda Asya’nın ücra bucaklarından toplanırlardı. Muharebe bitince göçebe uluslar, yörük oymaklar yine dağılırlardı. Cemiyetleri süreksizdi. Bunun için düşünceleri birleşik, fikirleri de sakin olmadığından ne musikiye, ne edebiyata, ne mimariye dair şahsi ve temelli eserler bırakmışlardır.

Ev sahibi Turgut Bey fesini başından atarak bir avukat şiddeti, akıcı konuşmasıyla cevap verdi:

– Affedersiniz doktor bey; Fransa’nın birçok büyük şehirlerini gezdiniz değil mi? Acaba Anadolu’da, Türkistan’da seyahat ettiniz mi?

23 Turancı: Bütün Türkleri tek vatanda tek bir bayrak altında toplama amacı güden akımı benimseyen kimse.

– Hayır.

– Öyle ise Sivas’ta, Konya’da, Bursa’da, mimarlığa ait incelemelerde bulunanlara sorunuz. Oralardaki eski binaların manevi bir ruhu, bir başkalığı, fennî,²⁴ hüner gibi bir kıymeti var mıdır? Yok mudur? Emin olun ki Konya’daki Selçuklu eski eserleri, Atina’nın Akropol harabelerine denktir... Gülmeyiniz. Bunu Konya üzerine Almanca ve Fransızca yazılmış eserleri okur ve mahallinde incelemelerde bulunursanız anlarsınız.

– Bunlar altı yedi yüz senelik, nispeten yeni şeylerdir. Ben daha eski zamanlara ait medeniyet izleri arıyorum.

– Bundan iki yıl evvel Sibiry’a’nın güneydoğusunda bulunan Turfan harabelerinde yapılan hafriyatta çıkan heykelleri görürseniz bunları ya “Praksitel”lerin²⁵ veya “Fidyas”ların²⁶ ellerinden çıkma zannedersiniz.

Bu anda doktorun yüzünde meydana gelen güvensizlik üzerine Turgut Bey kütüphanesine koştu; elinde birkaç resimli risale²⁷ ile döndü. Herkes bir meraka düşmüş ve ev sahibinin başına üşüşmüştü. Doktor kibirli bir inatla, “Belki olabilir, fakat bu kadarı kâfi mi?” diyordu ve ilave ediyordu:

– Biz muhafazakâr adamlarız ve yeniliğe düşmanız. Mesela din bahsi...

Bu korkunç başlangıç üzerine herkes sinirleri daha gerilmiş, gözleri daha açılmış, yumrukları daha sıkılmış olduğu hâlde harekete gelmişti. Artık ud tombul karnıyla yerde bitkin uzanmış, keman ince beliyle koltuğun bir kenarına yorgun

24 fennî: İlim ve sanatla ilgili.

25 Praksitel: Milattan önce 4. yüzyılın en tanınmış heykeltıraşlarından biri.

26 Fidyas: Athena heykelini yapan heykeltıraş.

27 risale: Genellikle belli konuda yazılmış küçük kitap, broşür.

dayanmış, tambur uzun boynunu üzgünce uzatarak bir köşeye serilmiş yataarken sıkıntıdan çatırtı ile kopan bir teli gerdanına sarılıvermişti. Zavallı Pembe Hanım ise çoktan esneyerek ortadan kaybolmuştu.

– ... Mesela din bahsi: Evet, Türkler müdafaa için kucakladıkları İslamiyet’i kırılmak bilmeyen bir cesaret, tereddüde uğramayan bir sadakatle müdafaa ettiler. Fakat bu hususta tenkide ve münakaşaya girişmediler, girişemediler. İşte mesele burada... Hâlbuki Araplar Râfızilik, Mutezililik, Vehhâbîlik gibi münakaşa neticesinde mezhepler buldular. Hâlbuki İranlılar Bahâîlik, Şîîlik, Bâbîlik gibi fırkalar ortaya çıkardılar. Biz hiç, hiç düşünmedik, aramadık, yorulmadık, üşendik, ne bulduksa ona kani, ne dedilerse ona razı olduk.

– Azizim doktor, siz bunları bir kitapta okumuşa benziyorsunuz. Biraz kendiniz incelemede bulununuz. Aslen Türk olan Bedreddin Simâvî ve Şeytankulu gibi âlimlerin içtihatlarını²⁸ veya Torlak Kemal gibi zatların dinî felsefelerini, Bektaşîliği, Mevlevîliği incelemeliydiniz.

Havadan sudan konuşma ile, musiki ile başlayan bu meclis şimdi ciddi bir renge girmiş, davetlilerde büyük bir sıkıntıyı örtmeye çalışan küçük bir bilgicilik tavrı uyanmıştı. Herkes gizli bir bekleyiş içinde gözlerini ara sıra kapıya çeviriyor, Gülistan’ı bekliyordu. Vehhâbîliği Gülistan tenkit edecek, Bedreddin Simâvî’nin felsefesini Gülistan izah edecek sanılırdı.

Zayıf efendi kendi kendisine söyleniyordu:

– Türkiye yıpranmış, tozlu, ciltsiz lakin mühim, faydalı bir kitaptır. Onu okumak, düzeltip basmak için sabır ve merak ister.

28 içtihat: Bir iş hakkında şahsi görüş açısına göre verilen hüküm.

Öteden Kemanî Sûzi Bey atıldı. Dargın bir tavırla:

– Bu memleketin güzelliklerine göremeyerek bakıyorsunuz, şiirlerini anlamayarak dinliyorsunuz, dedi.

– Şiir mi? Hele şiir bu memleket için değildir. Şiirin mevcudiyeti aşka, kadına, bunların mevcudiyetine bağlıdır. Bizim kadınların daima sedirlerde, minderlerde, kanepelerde oturmaları hareketlerinde hiçbir güzellik bırakmamıştır. Yoksa siyah çarşafı altında ördek gibi yürüyen hanımları görmüyor musunuz?

Bütün dinleyenler birden bağırdılar:

– O! O! Ördek gibi mi? Sizde hiç zevk yok. Güvercin gibi, kumru gibi.

– Evet mahpusluk hayatı hanımların hem bacaklarını, hem zihinlerini faaliyetten mahrum bırakmıştır. Binbir Gece Masalları'na benzeyen romanlara aldanıp da Türkiye'yi sevişme memleketi sananlar aldanırlar. Burası sevmek, sevilme hislerine müsait bir zemin değildir. Sevda için kadınlar da “eğilim ve yetenek” olmadığı gibi erkekler için de “imkân” yoktur. Bu memlekette umumi his “muhabbet ve eğilim” değil, “nefret ve hükmetme”dir. Burada erkekler kendini beğenen, kadınlar kendini satandır.

Bu defa da odayı her ağızdan itiraz gürültüleri kapladı. Artık kimse kimsenin ne dediğini işitmiyor, anlamıyor... Yumruklar havaya kalkıyor. Fesler başlardan fırlıyor. Sigara dumanları hiddet ve süratle üfleniyor. Bir hay huydur gidiyor. Pertev Bey ise fikrinde, isyanında inat ederek son itirazlarını fırlatmaktan çekinmiyordu.

– Ben vatanımı beğenmiyorum, ne yapayım beğenmiyorum, çünkü bana memleketimi beğendirecek etrafımda ne bir vaka, ne bir manzara görebiliyorum. Ben belki bir vatansızım!...

Artık doktor için bastonunu alıp davetli olduğu bu evden çıkmaktan ve arkadaşları için kendisini sükût ile uğurlamaktan başka yapacak kalmamıştı ki, dışarıdaki bir araba gürültüsüyle beraber kapının çingırağının sesi evi doldurdu. Bir dakika sonra gevrek kahkahalarıyla başına uzun bir baş örtüsü almış, sırtına bol bir manto giymiş Gülistan içeriye girdi. San-ki bu kadın bir güneşti. Bütün bir fırtınalı gecenin karanlığı-nı birden sıyırdı, attı. Herkes bir dakika evvelki hırısı, kırgınlığı unutmuş, çehreler yerine gelmiş, sigara dumanları dağılmıştı.

Sûzi Bey, Gülistan'a köşedeki kanapeyi gösterirken Pem-be Hanım da, "Bu kâfir doktor hâlâ imana gelmedi mi?" di-yerek Pertev Bey'e sitemlerle odaya girdi.

Ev sahibi Turgut bir iskemle çekti. Gülistan'ın karşısına oturdu. Niçin onu rahatsız ettiklerini anlatıyordu:

– Burada çılğın bir adam var. Memleketimizin güzellik-lerini inkâr ediyor... Musikimiz ağlarmış, raksımız gerinir-miş, kadınlarımız yatalakmış, erkeklerimiz alık... Anladın mı şimdi... Artık şu zavallıya memleketini sevdirmek için senin lütfuna sığınmaya muhtaç olduk.

– Doktor haksızdır. Evvelki gün Çamlıca'da Şatır Paşa'nın düğününde idim. O gece, bir müddet, biz bize kaldık. Ha-nımlarla o kadar güzel raks ettik ki ben de bayıldım.

Pembe Hanım gülerek ilave etti:

– Göreydi o da bayılırdı.

Udu bu defa Pembe Hanım aldı. Ve defi Gülistan'a verdi. Sûzi Bey bir hüseyinî taksimi yapıyor ve bütün ruhunu, bü-tün hünerini yayına bırakırken nağmelerinin feyziyle dok-toru büyülemek için ne derece kendisini zorladığı dudakla-rının büzülmelerinden, kaşlarının gerilişinden anlaşıyordu. Şimdi herkes dinî bir kendinden geçiş ile dinliyordu. Doktor Pertev Bey bu külfetlerin hep kendi için olduğunu anlıyor ve duygusuz bir tavır alarak saatinin kösteğiyle oynuyordu.

Gülistan dirseğini koltuğun koluna dayamış, elini yanına koymuş, gönlünden kopan tatlı, pürüzsüz, gösterisiz ruhani bir seda ile okumaya başlamıştı. Sesinin havada dönen, kıvrılan her nağmesinde bir peri ruhu doğuyor, yüksele büyüye kanatlanıyor; dinleyenlerin yanaklarını öpüyor; göğüslerini okşuyordu. Gözlerin önündeki perde perde karanlığı sıyrıyor, yerine zerre ışıklar damlatıyordu.

Pertev Bey parmağına sarıp çözdüğü kösteğini usulca yeğin cebine koydu. Elini yanığına dayadı. Gözlerini kapadı...

Artık odadaki her şey musikinin tesiriyle şeklini değiştirmişti. Keçeler, kilimler çimenliğe, avize, mumlarıyla bir lale tarhına²⁹ benzemiş, duvardaki tabloların manzaralarına doğal bir büyüklük, bir renk, bir can, bir hareket gelmişti. Gülistan'ın dudağından uçan ruhlar, nağmelerin ruhları, perilerin ruhları herkesin kulağına geçmişin hayallerine, geleceğin ümitlerine dair bir şeyler fısıldıyordu.

Şimdi Hüseyinî peşrevi³⁰ semaisi bitmiş, seçilen şarkılardan birkaçı da okunmuştu.

Doktor Pertev Bey tatlı bir rüyadan uyanırcasına yanında oturan Turgut Bey'e "Evet, ne kadar olsa millî şeylerde insan bazen güzellik buluyor. Bu irsi bir gaflet olsa gerek." dedi.

– Ah sihirbaz Gülistan!..

* * *

Turgut ciddiyle Gülistan'ın yanına gitti. Bir şeyler söyledi. Odadan çıktılar.

Bu süküttan istifade eden zayıf efendi elindeki solgun, sapı yumuşayan gülü masanın kenarına bırakarak vakur bir hâkim vaziyeti aldı ve dedi ki:

29 tarh: Bahçelerde çiçek dikmek için ayrılmış, çiçek dikilmiş yer.

30 peşrev: Çoğunlukla fasılların başında çalınan dört haneli saz eseri.

– Doktor bey, her kavmin yaratılıştan gelen ve tabii yerli ve ayrı bir medeniyeti vardır. Her memleket başkalarının yeniliklerini taklit ile başladığı düzene kendisinin eskiliklerini araştırarak son verir. Bu hâlde bir zamanki taklitçiler, sonra araştırmacı olurlar. Her milletin medeniyet zekâsının, yaşıyışının, tarihinin, ananesinin, coğrafi konumunun tesiri altındadır. Gerçi medeniyet umumdur. Lakin onu uygulamadaki tarz başkadır. Fikirler muhalif olmasa bile çeşitlidir. O hâlde fikirlerin yükselmesi de çeşitli olmak lazım gelmez mi? Âlemin maksadı refahı, düzeni umumileştirmektir; daha doğrusu iyiliği, güzelliği temindir: lakin bu maksada her cemaat bir başka yoldan varmaya çalışır. Milletlerin kendi samimiyatına; şiirine, musikisine, resmine, raksına, mimarisine, yemesine, giymesine, kendi yaşayışından, kendi özelliklerinden bir çeşni verdiği inkâr olunur mu? Hollanda ressamlarıyla İtalya ressamları bir zevk mi takip eder? Alman yemekleriyle, Fransız mutfağı bir örnek midir? İsveç edebiyatı ile Japon şiirleri eşit midir? Rusya'daki evlerin biçimiyle İspanya binalarının arasında bir fark yok mudur?

Pertev Bey'e cevap vermeye imkân kalmadı. Gülistan'la Yavuz kıyafetlerini değiştirmiş oldukları hâlde içeri girdiler. Bu defa Pertev Bey bile ellerini çırpıyordu.

Gülistan, altın sikkelerle süslenmiş küçük bir al fesin üstüne geniş, koyu kırmızı, kenarları sırma oyalı bir tül almış, vücuduna geçirdiği pembe, ipekli hilalî gömleğin üstüne sırma dallarla işlenmiş, koyu güvez³¹ kadife camadan³² ve altına aynı renk kumaştan işlemeli bol şalvar giymiş, beline o örnek bir yağlığı şöpüne sarmıştı. Altın pullu kırmızı pabuçlarının içinde ince güvez çoraplara bürünmüş ayaklarının narinlikleri gözüküyordu.

31 güvez: Mora çalan kırmızı renk.

32 camadan: Kısa yelek.

Yavuz, içi dolu, oyali yemenilerle bezenmiş yüksek, uzun püsküllü fesi, geniş sinisini ve çevik belini örtemeyen ipekli çizgili Şam kumaşı mintanı ve açık mavi işlemeli çuhadan dar cepkeni, aynı renkte ve kısa katmer katmer dizliğı, iri baldırlarına geçirdiğı o nevi kumaştan tozluğı ve kızıl yemenileriyle daha erkek, daha yüksek, daha korkunç gözüküyordu.

Bu elbiseler altında ikisinin de yürümeleri, tavırları değişmişti. Biri çalım ve heybetiyle tam bir kuvvet, tam bir erkek, diğeri yumuşaklığı ve şaşaasıyla mükemmel bir kadın, bir şiirdi.

* * *

Sazendeler bütün maharetleriyle telleri titretirken kadın-erkek bu iki varlık bütün zarafetleriyle, havada bürüle bürüle dönen nağmelerle aynı ahenk olarak kıvrılıyor, doğruluyor. Hafif ve parlak pabuçların, yemenilerin içindeki ayaklar bir ölçülü şiir düzgünlüğünde kecenin üstüne konup kalktıkça göze, çimende oynayan bir çift kelebeğın ahenkli tavırlarını hatırlatıyordu.

Kadın, başının üstünde uçan al tülün iki ucunu elleriyle tutarak yüzüne örtüp naz ve çekingenlik gösterirken, erkeğın bu anda bir kartal süzülüşüyle, ölçülü adımlarla etrafında dolaşması ve bu sertlik içindeki niyazlar, hayatın bütün gizliliklerini raks ve ahenk güzelliğinde gözlerde parlatıyordu. Derken iki vücut, biri kuvveti, diğeri işvesiyle bir vuruşmaya girişince, bir saniye içinde kâh kuvvetin mağlup işvenin muzaffer, kâh sertliğın muvaffak yumuşaklığın bitkin olarak savaşması yürekleri hoplatıyordu. Bu sırada mahmur bir vaziyetin çevik bir nağme ile canlanması, sert bir perdeden yumuşak bir dönüşe bürünürken yumuşayışı, bu değişiklik kalbe derin bir ferahlık veriyordu.

Bu tabii hareketlerin ahenkleri, şiirleri koca bir milletin tarihini, Kosova, Çaldıran, Plevne kahramanlıklarını erkekte,

bütün saray entrikalarını, Kösem'leri, Roksalan'ları³³ o iktidarın sırlarını kadında tasvir ederken bu birkaç dakika içinde asırların samimiyetlerini ruh tadıyordu.

Pertev Bey yarım saatten beri kendi üzerine dönen sor-gulayıcı bakışların altında ezilircesine perişanlığından “Ben göbek atmak rezaletini bekliyordum” diyordu. Bu küstahlık da Gülistan'ın dargın bir bakışıyla cezasını çekti.

Ufak bir istirahatden sonra oyuncular birinci başarının tesiriyle ikinci bir raksa başladılar.

Pertev artan bir dikkatle hareketlerdeki ahengi; tavırlardaki asaleti, adımlardaki ölçülülüğü, dönüşleri, kırıtişları, süzülüşleri takip ederken ruhundan kopan samimi neşe gözlerinden belli oluyordu:

– Tuhaf, ben bu kadar derli toplu ve ahenkli bir raksın bizde mevcut olmasına ihtimal veremezdim.

Zayıf efendi ciddi bir ümitsizlikle “Muhibbî”nin³⁴ meşhur kıtasını usul usul okudu:

*“Sayılmaz parmak ile
Tükenmez kırmak ile
Taşramızdan sormak ile
Kimse bilmez hâlimizi.”*

Doktor, gittikçe artan bir hayretle, “Lakin bu oyunların şekilleri neye zapt olunmuyor? Neye talim edilmiyor? Neye genelleştirilmiyor?” diye yazıklana yazıklana, yavaşça oturduğu iskemleden aşağı kayd; yere bağdaş kurdu. Samimi ve çaresiz bir takdirle bir taraftan bu iki rakkasa daha ziyade yaklaşıyor, yaklaşıyordu. Pertev Bey buhran içinde idi.

33 Roksalan: Kanuni Sultan Süleyman'ın hanımı Hürrem Sultan.

34 Muhibbî: Kanuni Sultan Süleyman'ın mahlası.

Bir dakika oldu ki kendisini kaybetti. Kalktı. Gülistan'ın, Yavuz'un ellerinden kavradı ve onları yürekten gelen bir şevkle öptü, öptü, öptü.

– Teşekkür ederim, diyordu. Tatmadığım bir lezzeti tattırdınız. Görgüsüzlüğümü bana anlattınız.

Doktor kibrini kırınca daha insafli, daha sevimli olmuştu, artık herkes etrafına toplanmış, ona Türklük âleminin sevimliliklerini, cazibelerini bin itinalar, bin mübalağalarla, söyleye söyleye bitiremiyorlardı.

Zayıf efendi deminki vakar ve ümitsizlikle dedi ki: “Memleket düşünülmemekten, unutulmaktan, ihmal olunmaktan bıktı. Ona itimat ettiğinizi, onu saydığınızı, ona güvendiğinizi âlem duysun... Sanatlarıyla, musikisiyle, raksıyla, edebiyatıyla, güzellikleriyle onu âlem görsün. Cananınızı bırakıp da ellerin peşinde dolaşmayınız, gönlünüzde sevgilinizin aşkı, kolunuzda sevgilinizin bilekleri olsun!...”

Artık bu hay huya ben de karışmıştım. Size bir Macar masalı söyleyeyim, dedim:

– Macaristan'da bir inanç varmış. Katili bulunamayan ölülerin cesetleri önünden katil zanlılarını geçirirlermiş. Eğer suçlu bunların arasında ise yaralayan tam öldürülenin hizasına gelince naaşın yarası kanarmış.

Vaktiyle bir Macar asilzadesinin cesedini kalbinin üstünde küçük bir hançer olduğu hâlde bulurlar. Sarayına getirirler. Babası bu gencin bütün düşmanlarını arar. Yatağının önünden geçirir. Fakat yara açılmaz. Dostlar geçer, yara kanamaz. Sonra saray halkı, bütün şehir erkekleri geçer, yara yine kanamaz. Nihayet gencin sevdiği kız ağlayarak gelir ve bakışıyla yaraya sanki bir hançer daha saplar; yara hemen açılır ve kan tekrar boşanır. Babası der ki: Söyle çocuğumu sen mi öldürdün? Kız der ki: Hayır ben öldürmedim; lakin

hançeri ben verdim. O benim gönlüme sahipti. Fakat buna kanmıyordu. İstiyordu ki beni sevdiğini herkes bilsin, benimle daima beraber bulunsun. Ben razı olmadım. Çünkü bazı kusurları vardı. Onları düzelt, dedim. Buna razı olmazsan kendimi öldürürüm, dedi. Ben inanmadım. Hançeri verdim, kalbine sapladı...

Zayıf efendi yine söyleniyor:

– Evet, bu zavallı vatanın yarasını kanatan sizsiniz, sizin gibi onu beğenmeyenler, ona itimat etmeyenler, daima onun kusurunu gören onun sevgilileridir.

21 Ağustos 1327 (1911), Büyükada

PADİŞAHIM ALINIZ MENEKŞELERİMİ, VERİNİZ GÜLÜMÜ

Samime Hanım kanepeye oturmuş, sarı siperli lambanın ışığında gazete okuyordu. Masanın üstünde ufak saatin gizli tıkırtısı, köşede yanan sobanın derin çıtırtısı bu odaya ölgün bir ruh veriyordu. Usulca kapı açıldı. İçeriye kuyruğunu kaldırarak, kapının pervazına, minderin ucuna sürünerek bir kedi girdi. Sobanın yanındaki şiltenin üstüne çıktı, kıvrıldı... Arkasından, mavili fanila entarisi, siyah kuşağı, lepiska, gür saçlarını yarı örten mavi yemenisiyle,³⁵ pembe, değirmi çehresiyle bir kadın çekinerek ve başını sağ omzuna doğru bükerek duvarın kenarında dayandı. Durdu.

– Otur Ayşecik.

Ayşe küçük minderi çekti. Diz üstü oturdu. Bu kadın, beyefendi Trablusgarp'a gideli, her akşam işini bitirdikten sonra, gelir, minderin ucuna oturur, hanıma bir iki saat arkadaşlık ederdi.

Ayşe'nin garip bir talihi vardı. Babası beş yıldır Trablusgarp'ta idi. Bu senenin baharında kurası çıkıveren nişanlısı Tosun da Trablus'a sevk edilmişti. Ailesi bir İstanbul'dan, bir de Bingazi'den mektup almışlardı. İkinci mektupta Yemen'e gideceğinden bahsediyordu. Fakat altı aydır ne babasından kâğıt almıştı, ne Tosun'dan haber vardı. Bir taraftan baba eksiği, diğer taraftan nişanlısının ayrılığı ve bu iki ayrılığa

35 yemeni: Üzerine kalıpla desen basılıp elle boyanan ve kadınlar tarafından başa bağlanan tül bent.

eklenen yoksulluk Ayşe'yi İstanbul'a gelmeye mecbur etmişti. Hemşehrileri onu Cihangir'de Erkânıharbiye³⁶ binbaşlarından Tuğrul Bey'in yanına koydular. Beyefendi ona nişanlısıyla, babasından haber getireceğini vaat etmişti. Fakat işte bunu başaramadan Tuğrul Bey de yine oraya, Ayşe'yi diyarından, babasından, yârinden ayıran Trablus'a gidiyordu. Burarlardan düşmanı kovduktan sonra ona babasını, nişanlısını da beraber getirecekti.

Bey harbe gider gitmez, hanımla hizmetçi iki dert ortağı oldular. Afrika sahili, iki ruhun da daima yöneldikleri bir Kâbe kesildi. Gözyaşlarıyla yıkanan dualar, hıçkırıklarla kanatlanmış üzüntüler hep o çöllerin kenarında yükselen hurma ağaçlarının gölgelerinde kayboluyordu.

Tuğrul gittiği günden beri Ayşe'nin adı "Ayşecik", Samime'nin namı da "Hanımcığım" olmuştu.

Hanım hizmetçisine gâh gazete ve gâh eline geçen romanları okur, anlatırdı. Uzayıp giden yalnız gecelerde "Muhsin Beyler", "Solgun Demet"ler, "Sergüzeşt"ler, "Zavallı Necdet"ler okunur ve ağlanırdı. Ayşe'nin ruhu, duygusu bu okumalarla gittikçe parlıyor, inceliyordu. Kızılırmak kenarında yetişmiş bu pembe kır çiçeğine, başşehirin bütün uçuk renkleri, baygın kokuları bir incelik veriyordu. Gazetelerden sonra elde hikâye olmazsa söz Trablus'taki sevgili varlıkların hatıralarına geçerdi. Hanım kocasından bahsettikçe "gülüm" demeyi âdet ettiğinden Ayşe'nin nişanlısına da "senin gülün" derdi. Bu iki kimsesiz kadın yaprakları dökülmüş iki kuru dal gibi rüzgârın sitemiyle karanlık gecelerde birbirine eğildikçe yalnızlıklarını da anlıyorlar, acılarını duyuyorlardı. Bu hasbihâller³⁷ esnasında Samime'nin uzun siyah kirpiklerinde

36 erkânıharbiye: Kumanda heyeti, kurmay heyeti.

37 hasbihâl: Dertleşmek, halleşmek.

Tuğrul'un aşkı ağlar, Ayşeciğin gözlerinin mavi ışıklarında
Tosun'un ruhu yanardı.

– Hanımcığım muharebeden yeni haber var mı?

Samime elinde tuttuğu İkdam gazetesini okumaya başladı:

“On üç zırhlıya karşı bir asker”

“Salı sabahı düşman zırhlılarından on üçü Trablus’un şark tarafında bulunan Hamidiye İstihkâmı’nı dövmeye başlamışlardır. İstihkâmda on bir neferle bir çavuş vardı. Neferlerin dokuzu bir müddet sonra şehit, ikisi yaralı olmuş ve sağ kalan Mehmet Çavuş isminde bir kahraman henüz parçalanmayan birkaç topla, dünyanın

hiçbir muharebesinde işitilmemiş, hiçbir memleketin tarihinde görülmemiş bir inat ve dayanmayla tek başına dört saat düşmana karşı gelmiş ve sonunda o tunç topla beraber o çelik vücut da başına yağan yüzlerce gülleler altında parça parça olmuştur. Böyle emsalsiz erlere sahip olan millet dünyanın en büyük milletidir.”

– Hanımcığım yetişir! Yetişir! O Mehmet Çavuş benim babacığımdır!...

– İnşallah değildir.

– Hamidiye İstihkâmı'nda olduğunu biliyorum.

Ayşecik bayılmıştı. Samime Hanım odasına koştu, elinde Lokman ruhu,³⁸ kolonya suyu şişeleri olduğu hâlde Ayşe'nin şakaklarını, bileklerini ovuşturmaya başladı.

– Babacığım ölümü kendi istedi. Tezkereyi³⁹ terk etti. Niçin bilmem? Fakat ölümü istedi. Ben bunu anlıyorum, an-nem de korkuyordu. Her mektubunda yalvarıyordu. Zavallı babacığım. Başı ucuna bir taş bile dikilmeyecek. Yattığı yeri ot örtecek, yağmur silecek, rüzgâr süpürecek.

– Ah bu vatanda her şehirde bir taş dikilseydi, memleketimiz baştan başa bir kabristan kesilirdi ve bu türbelerin kandilleri için göğün yıldızları kâfi gelmezlerdi.

Şimdi kocası Tuğrul Bey'in de maruz olduğu tehlikeleri düşünen, belki yarın, belki öbür gün bir felaket haberi alacağından ürken Samime, vücudunu siyah tül gibi kaplayan bir kara hülya altında bunalıyor, sararıyordu.

– Ne mutlu ona! Şehit oldu. Sen de yetim oldun. Dua-dan gayrı elimizden ne gelir. Dua edelim Allah İslâm'ı mu-zaffer etsin!

Artık Samime söyleyecek söz, verecek teselli bulamıyordu.

İkisi de ağlaya ağlaya abdest aldılar. Baş örtülerini örttüler, seccadelerini yaydılar. Sessizce namaza durdular. Birer melek gibi Allah'a o derece kayboldular ki, o derece benliklerinden, varlıklarından geçtiler ki, o derece bittiler ki secdeye kapanan başları yerden kalkmak istemiyor; dimağlarına hücum eden niyaz tufanı biçareleri o vaziyette eritiyordu. Namazdan sonra titreyerek kibleye açılan eller, dakikalarca hareketsiz kaldı.

38 Lokman ruhu: Eter.

39 tezkere: Küçük mektup, pusula.

Tutuşan yüreklerinden kopan ateş damlalarıyla ağladılar. Bu kıvılcımların Allah katında birer iz bırakacağına iman ederek, yine o sükûnetle seccadelerini topladılar.

– Ah Ayşecik! Benim de babamın Moskof muharebesinde şehit olduğunu kıymetli anneciğim söylerdi. Ne yapalım? Erkekler vatanın kuzuları değil mi? Bir gün alınlarında yazılmışsa, elbette kurban olacaklar.

Bu sırada masanın üstündeki çiçekliğin içinde duran bir beyaz gülü Samime gördü. Şimdi düşünüyordu: Bu vatanın her avuç toprağı bir şehit kanıyla yoğrulmuş iken nasıl oluyor da bahçelerinde yine beyaz güller, ak zambaklar, sarı papatyalar yetişiyor? Her köşesi inleyen bir annenin, kahrolan bir sevgilinin acı yaşlarıyla sulandığı hâlde, nasıl oluyor da çiçeklerinin göbeklerinde yine her arı bir içim tatlı, her kelebek bir parlak renk buluyor?..

Çocukluğundan beri duyduğum, gördüğüm, okuduğum: Boğuşmak, savaşmak, vuruşmak!.. Her taraf nefret ve kan!.. Her taraf kin ve ateş!.. Niçin? Niçin memlekete bir siyah bulut çöküp, tabiat bütün felaketlerinin birden matemini tutmuyor? Bu hüznün sükûtu içinde olsun ruhunu dindirmiyor ve acılarını doya doya tatmıyor?

– Haydi Ayşeciğim yat! Allah babanı aldı. Belki gülünü sana bağışlar bir gün, onu gazi olmuş, karşında görürsün.

Ayşe usulca kalktı, odasına çekildi. Yatağın kenarına oturdu. Babasının ruhuna tekrar bir Fâtihacık⁴⁰ hediye etti. Yorganını çekti. Acıyan, yanan göz kapaklarına, bıçarelerin biricik tesellisi olan uyku bile yaklaşmıyordu. Sabaha karşı dalmıştı. Rüyasında, mavi göğün kenarında, beyaz bir melek indi. Bu melek “Ben aşkım” dedi. Ayşe’yi kanatları altına aldı. Dağları aştı, denizleri geçti. Trablusgarp’a götürdü.

40 Fâtîha: Kur’an-ı Kerim’in ilk suresinin adı.

Çölün ortasına bıraktı, uçtu gitti. Ayşe şimdi, şeffaf bir geceye bürünmüş heybetli bir sükût içinde yalnız kalmıştı. Gökte binlerce yıldız parıldayan gözlerini kırpyordu. Ayşe saharanın ortasındaki hurma ağaçlarının arasına girdi. Kuyunun başında testisini dolduran bir Arap çocuğuna yalvardı. İki dakika geçmemişti ki babası ile Tosun koşarak geldiler. Babası “İşte nişanlın” dedi ve kızını alnından öptü.

– Ben buradan düşmanı kovmadan köye dönemem. Sen nişanlını götür. Onun hizmetini de ben görürüm. diyerek ağaçların arasından karanlığa karıştı. Gitti. Şimdi iki yavuklu karşı karşıya durmuşlar ve utanmalarından konuşamıyorlardı. Ayşe kendisini unutarak birdenbire başını Tosun’un sağ omzunun üstüne bırakıverdi. Ağlamaya başladı. Artık delikanlı da ona sarılmıştı. Böyle iki dakika kaldılar. Ayşe usulca: “Ya ben de senin yanında kalayım, ya memleket gidelim. Beni yalnız bırakma.” dedi.

Tosun güldü. Sevgilisini kolundan tuttu. Yakındaki kuyunun kenarında bir ağaç kütüğünün üstüne oturdular. Ayşe yalvarıyordu ve ağlıyordu. Gözlerinden dökülen yaşlar yanaklarının üstünden önüne yuvarlanıyordu.

– Hay küçücük Ayşe! Hemşehrilerimin bağrını düşman kurşunu delerken nasıl ben seni sineme çekerim?

Zavallı kız, yeniyle yaşlarını silmek istediği zaman eteğinin, bir sedef gibi, incilerle dolduğunu görür görmez sevincinden bir çığlık kopardı.

– Tosun, Tosun; incilere bak: Ben bunları yarın padişaha götürür, senin bedelini veririm.

– Sen kıymetli taş mı arıyorsun? İşte istediğin kadar!

Bu sırada genç nefer, düğmelerini sökercesine hızla çekti, göğsünü açtı. Sinesinden damla damla lâller,⁴¹ yakutlar kumlar üstüne döküldü.

41 lâl: Kırmızı renkli değerli bir taş.

– Ayşecik! Benim bedelim bir avuç inci mi, yakut mudur? Benim bedelim bu çöllerin bütün kumlarıdır. Trablus'tur. Ben bitmeyince Trablus, gitmez. Sen padişaha hediye götürmek istersen, senin gibi günahsız şeyler götür. Halifeler melek gibi masumdurlar, naziktirler. İnşallah birkaç gün sonra buralardan düşmanı kovalım. İşte o zaman padişah babamıza bir demetçik çiçek götür ve karşılığında beni ondan iste. Padişahlar çiçekleri severlermiş.

– Ben padişahımızı nereden göreyim? Nasıl vereyim Tosun?

– Gönlüm diyor ki ben şehit olmamışsam mutlaka vereceksin.

Bu esnada şafak sökmeye ve gök ağarmaya başlamıştı. Hurma ağaçlarının arkasından muharebe meydanı bütün korkunçluğuyla gözüküyordu. Bir ağacın dibinde parçalanmış göğsünden dökülen kandan, bornusu⁴² al bayrağa dönmüş bir Arap mücahidi, beride bağırsakları kumlar üstünde sürünen birçok şehitler; onların yanında bir kafa, bir bacak; ortada boyunlarını, ayaklarını uzatmış iki üç hayvan leşi...

Ayşe bu tablonun dehşetiyle titrerken Tosun'un ellerini sıkı sıkıya tutuyordu. Bu anda birbiri arkasından derinden duyulan boru çığlıkları geniş sahrayı çınlattı. Tosun gülümsedi. Uzaktaki kulübelerden, çadırlardan, kumların arkasından binlerce mücahit birden fırlayıverdiler. Şimdi zavallı kızın başının üstünden, kulakları kemiren bir çatırtı, gürültü ile nereden geldiğini anlayamadığı bir gülle yağmurudur başladı. Tam bu sırada idi ki mücahitlerin ortasından başı yükselen iri cüsseli bir zabitin⁴³ kalın sesi kükredi. Bir yanardağ tepesinden fışkıran alev şiddetiyle etrafa akseden yakıcı, eritici sözlerinden Tosun ile Ayşe'nin bulunduğu yerden ancak şu cümleler işitilebiliyordu:

42 bornus: Arapların, özellikle Berberilerin giydikleri çok bol, gocuk biçiminde giyecek.

43 zabıt: Subay.

– Ey mücahitler! Allah yolundan dönen kimdir? Ey gaziler! Hak yolunda geri kalan kimdir? Kâbe sağımızda, cennet önümüzde, Allah her tarafımızda! Şehadete âşık olmayan kimdir? İnnâ li'l-vatan ve innâ ileyhi râciûn!⁴⁴ İleri!..

Gökten iner gibi parlayan bu sedanın tesiriyle her mücahit bir şimşek kesildi. Vatan gayretiyle kabaran göğüslerden fırlayan “Allah Allah” sesleri bu zabitin semavi hitabına, ilahî cevap oldu.

Ayşe’nin gittikçe kenetlenen parmakları arasından Tosun ellerini sıyrıldı, kurtardı. Arkasında asılı tüfeğini sırtına aldı. Tatlı tatlı gülümsedi ve sevgilisinin alnından öperek yalnız “Dua et” dedi; seğirterek ağaçların arkasından kayboldu. Ayşe, “Ben de beraber, ben de seninle!” feryadıyla koşarken düştü, kumların üstüne yığılıverdi.

Kız, bu heyecanla gözlerini açtığı zaman gördüğü rüyanın tesiriyle bütün vücudu kırılmış, takatsiz bir hâlde idi. Şimdi, sokaktan geçen salepçinin derinden gelen bağırtısını işitiyor. Bir saatten beri çektiği azabı düşünürken nişanlısının “Padişah babamıza bir demetçik çiçek götür” sözünü hatırladı. Bu hediye Trablus’tan birkaç güne kadar düşmanı kovduktan sonra verilecek değil miydi? Lakin babasının şehadetiyle Ayşe’nin korkusu çoğalmış, sabrı tükenmişti. Birkaç gün daha tahammül edemeyecekti. Saf bir bağlılık ve dinî bir teslimiyetle bahçeye indi. Her zaman, sararmış yapraklarını ayıkladığı, topraklarını yumuşattığı menekşe tarhından o sabah açılan mor koku damlalarından yaptığı mini mini demeti ince ipek kâğıdına sardı. Hanımcığı ona akşam anlatmamış mıydı ki; “Çiçeklerin kokusu, renklerin lisanıdır.” Belki padişahın ruhaniyeti bu menekşelerin yalvaran sözlerini anlar.

44 Hepimiz vatan içiniz ve mutlaka ona döneceğiz.”

Çarşafına titreyerek büründü. Kalın peçesini indirdi; “besmele” çekti. Kapıdan çıktı. Çiçekleri çarşafının altında sıkı sıkıya tutarak yürüdü... Nereye gidiyordu? Padişaha bu çiçekleri nasıl verecekti? Düşünüyordu: Dolmabahçe Sarayı’nın karşısındaki duvara dayanacak. Divan duracak. Pencerelere gözünü dikecek. Padişah elbette pencerelerden bakacak. Onu görecektir. Uzaktan boynunu bükecek, menekşelerini gösterecek. Padişah merak edip kendisini huzura çağtıracak. O da hemen ayaklarına kapanacak. “Padişahım alınız menekşelerimi, veriniz gülüm” diyecek...

Beynine hücum eden bu düşüncelerin kendi hâline nispeten büyüklüğü ile dizleri titriyor, yüreği çarpıyordu... Bu işi beceremeyecekti. Padişahın karşısında düşecek, ölecek, eriyiverecekti. Ya hünkâr Tosun’una gazap ederse ve Tosun, “Ayşe hile etti; Ayşe yalan söyledi. Ben burada, yurdum için, padişahım için ölmeye ahdettim.” derse; zavallı kız bunları düşünürken bittikçe bitiyordu.

Samime Hanım’ın her gece okuduğu romanların, saf diماغına tesiriyle icat ettiği hayallere aldanmıştı. Şimdi hakikatin çetinliği karşısında yapacağını şaşırdı. Düşündü, düşündü. Nihayet damarlarındaki Türk kanı birden kaynadı, “Kim bilir Allah büyüktür!” dedi. Ve bu defa kalp kuvvetiyle yürümeye başladı. Lakin Saray civarının havasında duyduğu heybetli koku, yüksek duvarlarından uçan yüce sessizlik Ayşeciğ’in yine cesaretini kırmış, sinirlerini titretmişti, gözlerinden sıcak yaşlar dökülüyor, kalbi göğsünü parçalayacak derecede çarpıyordu. Duvarlara sürüne sürüne gölge gibi ilerledi. Nemli gözlerinin yöneleceği bir mihrap, çırpınan ruhunun uçup konacağı bir pencere, bir kafes arıyordu.

Tam bu dakika uzaktan doğru kulağına bir mızıka⁴⁵ sesi gelir, geldi. Sabahleyin birkaç bölük asker talime gidiyorlardı,

45 mızıka: Bando.

tabur kızcağızın önünden geçerken en arkada kızıl fesli, geniş omuzlarıyla, dik başı, sert yürüyüşüyle, kalın kaşları, iri dudaklarıyla Tosun'a pek benzeyen bir neferin gözü önüne tesadüf etti. Ayşe ileri doğru bir adım attı; yaralı serçe çığlığı kadar zayıf bir sesle; "Tosun!" dedi. Gözleri karardı. Sendeledi, çamurların üstüne düşüverdi.

Ayşe aldanmıştı, bir örnek elbise giyen her nefer birbirini andırırdı. Zavallı kız bu simada Tosun'un hayalini görmüştü. Hemen bir polisle oradan geçenlerden birkaç kişi Ayşe'yi ayıltılar. Kendisine gelince etrafına bakındı. Elinden düşen menekşelerin çamurların içinde ezildiğini gördü. İpek kâğıdından beyaz kefenleri içinde cansız yatan bu mor çiçeklerin mini mini naaşları üstünde bir mezar taşı hüznüyle dimdik dondu, kaldı. O dakika Tosun'un rüyadaki, "Ben şehit olmamışsam çiçekleri mutlaka vereceksin" sözleri yıldırım gibi beynini yaktı, "Demek ki bitti, o da bitti" dedi ve ağlayan gözlerini matem rengindeki peçesinin bulutu altında sakladı.

23 Ocak 1327 (1911)

ALTIN ORDU

Atlar kişner, kağnılar gıcırdar. Oklar, kargılar şakırdar. Yiğitler, delikanlılar bağırır. Öküzler böğürür. Köpekler havlar... Kar yağar, rüzgâr savurur; tipi etrafı sarmış, göz gözü görmez... Koşan-düşen, bağıran-gülüşen; kadın-erkek, genç-ihthiyar birbirine girmiş. Telaş, çığlık yeri göğü çınlatıyor.

Ordu ordu; cihan cihan insan kümeleri birbirini itip kakıyor; birbirine girip çıkıyordu. Gök kubbesi yaradılalı böyle bir kargaşalık, böyle bir mahşer⁴⁶ görülmemiştir.

“Gel! Git! Dur! As! Kes! Yak! Yık! Sür...” gibi bir heceli sert, korkunç, kati emirler havada gürlüyor...

Her kafilenin önünde iri inekler, öküzler; yüklü kısıraklar, taylar, sevimli kuzular, köpekler... Onların arkasından kızlar, çocuklar; daha sonra da yanlarında yayları, bellerinde okları, ellerinde kamçıları kısa boylu hırçın, çevik atlarına binmiş yiğitler terkilerine kadınlarını, gönüldaşlarını almışlar seğırtip haykırıyorlardı... Bu hengâmenin karşısında uçmasını şaşırarak karları darmadağın ediyorlar, uzaklarda uçuşan, kaçışan, seğırtten iri kuşları, beyaz ayları, aç kurtları ürkütüyorlardı...

Başında samur kalpağı, sırtında kurt postundan gocuğu, elinde parlayan altın kargısı olduğu hâlde iri, gürbüz bir ata binmiş; iri, gürbüz, pala bıyıklı bir süvarinin birdenbire görünüşü, bütün bu karışıklıkları, bu kargaşalıkları, bu çığlıkları, bu harlılıları birden sustururdu: İnsanlar susar, atlar susar,

46 mahşer: (mecaz) Çok kalabalık yer.

rüzgârlar susar, dünya susardı... Ve onun bir tek “Dur!..” diye gürlemesi bütün bu akan, köpüren canlı denizi dimdik durdururdu: İnsanlar durur, atlar durur, rüzgârlar durur, dünya dururdu! O zaman bütün dudaklarda korkunç ve mukaddes iki kelime titrerdi: Ay Han!..

* * *

Bu bir tufan, bir kıyamet, bir mahşerdi. Ta Tibet çöllerinden, Kara Hıtay vadilerinden, Karakurum bozkırlarından, Kıpçak çöllerinden akın akın toplanan bu adam tufanı dalgalana dalgalana ilerliyordu. Rast geldiği engelleri kırıp eziyordu.

Günler, geceler, haftalar, aylar geçti. Nuh tufanı gibi dünyanın dönüşünü, tarihini değiştirecek olan bu ikinci tufan bir “Türk tufanı” idi. Bu tufanın her damlasında insanlığın gelecek nesli için bir baba hüviyeti saklı idi... Bu tufan Avrupa’nın o zaman için, yıpranmış, paslanmış çehresini yıkacak, bu tufan ruhlara cila, gönüllere muhabbet, adalelere kuvvet verecek, çelimsiz kadınlardan gürbüz çocuklar meydana gelecekti. Bu Altın Ordu’da milyonlarca ikinci Hazreti Âdem, milyonlarca ikinci Ebü'l-beşer⁴⁷ cevheri vardı.

Bu Türk tufanı, bu feyiz tufanı, insanlığın gelişmesi için bir tabii hâl, bir rahmetti. Bir içgüdü, güçlü bir azim ile gittikçe köpürüyor, gittikçe yayılıyor, gittikçe büyüyordu; önüne gelen ormanların koca koca ağaçları, çayırın mini mini çimenleri gibi atların ayakları altında eziliyor, arkada bir yeşil ot bile görünmez oluyordu... Denizlere benzeyen büyük nehirler, bunların önünde yılan gibi kıvrılarak yataklarından çıkıyor ve istikametlerini değiştiriyor, çağlayanlarında bir damla nem bile ışıldamaz hâle geliyordu... Dağlar bu tufana geçit vermek için ya aşına aşına yarıyor, ya ezile ezile gömülüyordu... Bu şekilde, bitmez tükenmez ordu halkı, kara

47 Ebü'l-beşer: İnsanlığın babası Hz. Âdem.

kızıl, ak, batac kumlardan geçtiler; dağ, yar, dere, tepe ormanlardan aştılar; çamurlara bulandılar, çığlarla yuvarlandılar... Yolda babalar, boğalar öldü, çocuklar, danalar doğdu; analar, kısraklar düştü; kızlar, taylar büyüdü... Düşen düştü, ölen öldü; denizden bir damla eksilmiş gibi tufan yine kardı, yine ilerledi...

* * *

Bir sonbahar sabahı idi. Ta Çin hududundan Baykal Gölü'ne kadar kuzeye ve güneye ait kıtalardaki halk, ağaçların kovuklarında, dağların oyuklarında, kulübelerde, çadırlarda barınan insanlar uyanmaya, izbelerin önündeki kısraklardan kımız yapmak için, kadınlar süt sağımaya başlamışlardı. Bu sırada idi ki tan yerinden doğru parlak bir bulut koparak ta başucuna⁴⁸ geldi ve orada nurdan büyük bir insan şekli aldı. Artık atları tımar etmek, davarları gütmek için gözlerini ovuştura ovuştura dışarıya çıkanlar göğün gürlemesini işitince, bulutun sıyrılıp başlarının tepesine geldiğini görünce yerlere kapandılar. Dünyayı sarsan bir heybetli ses duyular. Bu nida üç defa tekrar etti: Göç! Göç! Göç!... Ve bütün bir kıta ahalisinin kulaklarında bu ihtar çınladı.

Neden sonra birbirlerine soruyorlardı: Gökten inen bu emri kim verdi? Nereye gideceğiz?

Bu nida aylarca devam etti. Her hafta cuma sabahı tan yerinden sıyrılan bir bulut göğün ortasına gelir, nurdan insan şekline girer, üç defa "Göç! Göç! Göç!" diye gürlerdi...

Şimdi her oymağın uluları, başbuğları buluşmuşlar, bir kurultay kurmuşlardı. "Evet bu ihtar Tanrı'dan geliyordu. Zaten bozkırlar senenin sekiz ayı karlar, buzlar altında kalmıyor mu? Onlar çiçek yüzü, yeşillik rengi gösteriyor mu? Lakin bu yetişir mi? Buralarda yer sert, gök ıraktır. Tanrı'nın bu

48 başucu: (Astronomi) Ayak ve baş yönündeki düşey doğrunun gök küreyi deldiği farz edilen nokta, zenit.

emri onları kurtarmak içindi. Fakat ne tarafa göçeceklerdi. Türklerin bir küçük kısmı güneşin doğduğu tarafa doğru yürüyüp, Altın Dağları'nın tepelerine atlarını sürüp, uzaktan gördükleri Çin ülkelerini benimseyip, "Burası bizim olacaktır!" deyip ilerlemediler mi? Oraları zapt etmediler mi? Topraklara renk, vücutlara can veren büyük mabut⁴⁹ güneşin izini gütmek, onun arkasından gitmek, tabii bir ihtiyaç değil miydi? Kendileri için Doğu'dan, Batı'ya parlak bir yolu, mahlukları kımıldatan güneş çizmemiş miydi?..."

Az zaman içinde, bu büyük kıtada, büyük bir hareket görüldü. "Güneşin arkasından; Batı'ya! Batı'ya!" haberleri Asya'ya yayıldı.

Bu karar üzerine oğullar, uluslar dolusu; çöller, dağlar dolusu milyonlarca Türk birden kımıldandılar; çadırlarıyla, kızları, kızaklarıyla; davarlarıyla harekete geldiler... Darı, yulaf suyundan aşıklar, kısarak sütünden mayalı, köpüklü kıımızlar hazırlandı, kurt, koyun, sincap, tilki, ayı derilerinden kürkler dikildi. Oymak oymak yola çıkıldı. Ve:

*Tanrı'nın sözüyle,
Güneşin izniyle,
Batı'ya yollanın!
Batı'ya yollanın!*

şarkısı söylenerek, kona göçe ağır ağır akmaya, ilerlemeye başlandı.

* * *

Türklerin ilk hanı olan "Kara Han" ölmüş ve onun yerine ihtiyar "Oğuz Han" geçmişti. Fakat Oğuz Han ihtiyardı. Onun göçmeye takati yoktu. O buralarda koca başırlarla, kart ninerle kalacak ve "Varan gelmez!" diyarına yalnız yiğit erler

49 mabut: Kendisine ibadet olunan varlık, ilah.

ve körpe kadınlar gideceklerdi. Bunların başına Oğuz'un altı oğlu; Gün Han, Ay Han, Yıldız Han, Gök Han, Dağ Han, Deniz Han geçecekler ve yollarda tesadüf ettikleri Gol, Moğol, Tatar, Macar, Bulgar, Kalaç, Kırgız, Tonguz, Başkır, Uy-gur, Yakut, Sart, Tacik, Tarancı, Buryat, Özbek, Türkmen, Pe-çenek, Hun kardeşlerini hanlarıyla, beyleriyle, ağalarıyla, hünkârlarıyla beraber alacaklardı. Bu şekilde Oğuz Han'la beraber atalar, analar, bozkırlarda, yurtlarında kaldılar. Ağalar, gençler yola düzüldüler.

* * *

Türklere göre âdemoğlu dam⁵⁰ gölgesinde doğar, gök altında ölürdü... Bir kimsenin değeri ilk önce gücüyle, ikinci olarak silahıyla belli olurdu.

Türkler babalarından, annelerinden ziyade ulularını sayarlar, severlerdi.

Altın Ordu'da kanun, yasak iki kelimedenden ibaretti: Sıra, saygı.

Herkes sırasını, haddini, mevkiini bilecek, herkes büyü-ğünü tanıyacak, sayacak. İşte o kadar... Bu iki kelimecik milyonlarca halkı idareye kâfi idi:

Sıra, saygı!..

* * *

Altın Ordu'nun göçmesi yıllar sürdü. Her başbuğ oymağını arkasına almış yasağını dinletiyor, gelecek hakkın-da umutlar besliyordu. Hanlardan kimi İran'ın hazinelerine, baygın bakışlı, kumral saçlı dilberlerine; kimi Arap'ın saltanatına, iri gözlü, uzun kirpikli sevgililerine; kimi Batı'nın eğlencelerine, ak tenli, ince belli güzellerine kavuşmak istiyor, kullarına o yolda öğütler veriyordu.

50 dam: Küçük bina.

Yolda hanlardan bir kısmı ecelleriyle ölüyor, Dağ Han'ın yerine Altın Han, Deniz Han'ın yerine Kaya Han⁵¹ geçiyordu.

* * *

Karanlık, yağmurlu, fırtınalı bir gece Ural Dağları eteklerinde Ay Han ve Yıldız Han maiyetindeki oymakların yoldaşları yollarını kaybettiler. Doğuya doğru giderken güneye ve Kuzgun Denizi sahiline geldiler. Ve gölün kıyısını tutarak Türkistan'a doğru indiler.

Artık Altın Ordu'dan ayrılmışlardı.

Buralarda çata çarpışa, saldıra dövüşe etrafı kapladılar... Hindistan'a döndüler. İran'a girdiler. Kafkasya'ya çıktılar, Irak tarafına, Arabistan'a yayıldılar. Amir oldular. Emrettiler... Rast geldikleri boyunları eğdiler. Kolları büktüler... Durmuş yürekleri çarptırdılar. Soğumuş kanları kızdırdılar... Bükülmüş belleri doğrulttular. İnsanlara büyüklük nedir, anlattılar... Şan nedir, tattırdılar... Hayat nedir, öğrettiler.

* * *

Diğer taraftan Altın Ordu durmayıp ilerliyordu. Rusya'nın güneyini, kuzeyini, Kırım'ı, Finlandiya'yı, Laponya'yı⁵² kaplıyordu. Gün Han kumandasında bir kısım Bulgarlar ayrıldılar. Dobruca ovasından aşağı Balkan Dağları'nın eteklerine sarıldılar. Koyunlarını saldırdılar. Buralarda kaldılar.

Çelik Han kumandasındaki Macarlar, Hunlar Karpat Tepeleri'nin etrafında durdular. İlk yurtlarında bozkırlarda pek az gördükleri bu yeşil yaylaları, berrak dereleri sevdiler. Çadırlarını kurdular. Atlarını ürettiler.

51 Osmanlı Türklerinin mensup oldukları kabile Kaya Han'dır. Kayı Han yanlışlıkla kullanılmıştır. (Yazarın notu)

52 Laponya: İskandinav yarımadası, Kola yarımadası, Karelya ve Finlandiya'nın bulunduğu alanı tanımlamak için kullanılan coğrafi ve jeolojik terim.

Ordunun son kısmı Cermanya,⁵³ Gol ülkelerine kadar sokuldular. Ruhlarından, ateşlerinden, kuvvetlerinden orarlardaki kansız, cansız insanlara ruh, ateş, kuvvet aşıladılar ve böylece bugünkü canlı, ateşli, kuvvetli insanlık meydana çıktı. Meydana çıktı, fakat bunlar da karındaş olduklarını unutuverdiler. O hâlde birbirine saldırmaya, birbirinin vücudunu dünyadan kaldırmaya başladılar.

* * *

Acaba bunlar bir gün olup da damarlarında hâlâ, kımız ile beslenen atalarının kanı mevcut olduğunu ve dedelerinin, torunlarının hâlâ Türkistan ovalarında, Sibiryâ çöllerinde, Ural eteklerinde sefil ve kimsesiz süründüklerini anlamayacaklar mı? Anlaşamayacaklar mı? Yoksa gafil,⁵⁴ cahil birbirlerini yiyip gidecekler mi?..

53 Cermanya: Antik dönemde Ren Nehri'nin batı kıyılarında Sarmatya bölgesinin de dâhil olduğu Roma işgali altındaki bölge.

54 gafil: Çevresinden ve gerçeklerden habersiz olan, dikkatsiz, düşüncesiz (kimse).

ÜZÜMCÜ

“Veled Çelebi Efendi’ye”

Büyükada’da, temmuz başları. Öğleüstü. Güneşin eriyip toprakları, yaprakları kavrayıp kavurduğu, yalayıp parlattığı bir gün. Gökten dökülen sıcak, yanakları yakıyor, göğüsleri eziyor, nefesleri tıkıyor. Elle tutulabilir bir alev hâline geliyor. Ortalık gözleri kamaştıracak derece aydınlık... Karşıdaki çamlar yanık, siyah bir leke gibi duruyor. Bu kadar nura dayanamayan gözler sönmüyor ve kapanan göz kapakları altında kımıldanmak istemiyordu. Yer, gök bir kor hâlinde için için yanıyordu.

Baygın, geniş sükûtun içinde ta uzaklardan, iskele tarafından akisler meydana getirerek korkunç, vakur bir seda kükredi:

– Kaaarpuz!.. Karpuz!..

Köşkerin camlarına çarparak, camların tepelerinden aşarak kızgın bir kartal heybetiyle dağların sırtlarından uçan bu sestən ürken bir küme güvercin karşıki çamlıktan havalandı.

– Kaaaarpuz!...

Bu sedaya Nizam tarafından daha dik, daha iri bir ses yankı gibi cevap verdi:

– Çaaaavuuuş!...

Sükût!.. Sanki bu dik, kalın, büyük sesin büyüklüğünden mahluklar bir saniye için ürkmüş, titremişti. Sükûtun altında sinmiş duran dağlara, denizlere bu iki sesin yüksekliği hâkimdi.

– Çaaavuuuuuş!.. Çaaavuuuuuş!..

Sesi kadar yüksek vücudu, değirmi ve kır sakalı, açık ve yanık göğsü, kalın tozluklu baldırları, saf çehresi arkasından seksen okka çeken iç içe geçmiş iki küfesiyle bu erkeklik heykeli şimdi karşımda duruyordu:

– Baba, sen kumanda eder gibi üzüm satıyorsun. Sesin gürlüyor!

– Bağırmiyorum ki...

Üzümünü verdi. Yukarıki tepeye tırmanmaya başladı. Etrafı cınlatıyordu:

– Çaaavuuuş!...

Ben bu sese, bu sesi meydana getiren cevhere tutkunum.

Şimdi yanımdaki sokaktan bir satıcı daha geçiyor: Biraz daha uzaktan “çalı fasulye, kemer patlıcan!” sesleri açıklarda paytaklanarak yayılıyor. Bunların üstünde uçan “çaavuuuş!...” avazının yanında bu yıpranmış, çatlamış sesler ne kadar âciz, ne kadar pest kalıyordu.

Evin arka penceresine koştum. Üzümcü tepeye varmıştı.

Yolun kenarındaki kayanın üstüne küfesini koydu. Ellerini belindeki kızıl kuşağın ön tarafına soktu. Açık göğsü, çıplak, sert baldırlarıyla bir kuvvet abidesi vaziyetinde durdu. Kibirli, kalın kaşları altında hükmeden, ağır dönen iri gözlelerinden fırlayan bakışlarıyla, Marmara’nın dalgalarına, karşıki sahile, mavi göğü, lacivert deniziyle, altın köpüğü renginde güneşinin ışıyla mavi gözlü, sarı saçlı bir kıza benzeyen sevimli, sevgili yurdunun taşına, toprağına derin derin baktı... Bu bakıştaki esrar, bu bakıştaki feryat, memleketi için:

“Allah! dedim, yatağana dayandım;

Ben seninçin al kanlara boyandım”.

beytinin gururlu bir yorumu idi.

Pencerenin önünde bu canlı kaleyi hayretle, hürmetle seyrediyor; bunun kura neferi⁵⁵ hâlinde üstünde mavili kırmızı yemeni sarılmış kalıpsız, püskülsüz fesi, ayağında yırtık çarığı, sırtında alaca mintanının üstünde koyun postundan dağarcığı⁵⁶ olduğu hâlde sırayı bozmamak için bir kuzu gibi seğirte sıçraya Harbiye Nezareti'nin⁵⁷ büyük kapısından içeri girdiğini görüyordum.

Bugün uçuk benzinle, yırtık cepkeninle bir vatan kurbanı teslimiyetiyle girdiğin devlet kapısından, asker ocağından, yarın yeni elbisenle, kızıl fesinle bir amir kurumuyla çıkarsın! O zaman, bugünkü zayıf, yarın sağlam bir kahraman olur; bastığın yerleri titretirsin!.. Atın dizginini kavrayıp, kılıcını çektiğin, tüfeğini omzuna vurup, süngünü taktığın vakit bugünkü köylü, yarın korkunç bir asker olur; asileri sindirirsin!.. Tarlanı çapalar, davarını güderken hakaret görürsen bugünkü koyun, yarın yırtıcı bir kaplan kesilir; yuvanı bozanları ezersin!.. Seni böyle bir an içinde değişmiş görenler sanırlar ki bu sağlam vücut yalnız asker elbisesi giymek, bu sert pençeler yalnız silah kullanmak, bu kalın ses yalnız siper almak için yaratılmıştır.

Senin o tabur hâlinde bir çelik kütlesi katılığında yürürken takındığın o sağlamlığı, o vakari görüp de, sana güvenmemek, seni sevmemek mümkün değildir.

Sen gürbüz annenin, gür ve temiz sütünü daha emerken kendine güven, sebat ve tahammül, itaat ve hükmetme gibi amir olmak için yaratılmış bir cinsin faziletlerine şahit olmuşsun. Bu hâkimiyet esaslarını başka milletler mekteplerde, medreselerde anlarlar. Sana bu meziyetleri annenin iri siyah bakışı, babanın kükreyen dik sesi, Kur'an'ın esrarengiz ahengi öğretmiş.

55 kura neferi: Askerlik çağında olanlardan kura isabet eden asker adayları.

56 dağarcık: İçine öteberi ve yiyecek konan meşin torba.

57 Harbiye Nezareti: Savaş Bakanlığı, bugünkü Millî Savunma Bakanlığı.

Yırtık poturunla⁵⁸ da vakursun; mahkûm olsan da hâkimsin; mülk edinmeden ziyade büyüklenmeye meyillisin; fikrinde azmin gibi sabitsin; sertsin, sertliğinde kabalıktan, bayağılıktan ziyade amirlik kuvveti, soyluluk laubaliliği vardır. Hiddetle yıldırım gibi gürlediğin hâlde merhametle bulut gibi ağlarsın; saflıkta bir melek, ısrarda bir devsin... Onun için dünyada eşi bulunmaz bir millet olmuşsun. Düşündüğün zaman bir arslan temkiniyle ağır ve sakın duruşundan, kızdığın vakitki azim ve şiddetin anlaşılmaz. Uzun kirpiklerin altında utangaç ve durgun düşünen iri gözlerin bir kere açılmasın; kalın kaşların bir kere çatılmasın; o zaman varlığın, benliğin köpürür, taşar! O zaman büyüklüğün, haşmetin parlar, yükselir. O zaman zorlayan olursun. Bu acayip yaratılış sırrını bilmeyenler, yanılırlar.

Büyüklerle karşı saygın bizzat sayılmayı sevdiğindendir; itaat eden biri olman, boyun eğilen olmak istemendendir.

İnce işlere alışmaya vaktin olmasa bile, zor pazıya bağlı teşebbüslerden lezzet alırsın. Kara topraktan, ak ekmeğini çıkarırsın.

Fikrinde inatçı, muhabbette inatçı, muharebede inatçı-sın. Yeniliğe çabuk alışmazsın, fakat bir defa da alışırsan bırakmazsın. Safsın; seni çekemeyenler böbürlenmekle değil, çoğu sana yaltaklanmakla sana zarar verirler. Ayakların, kolların bir boğa gibi ağır ağır kımıldarken tavrından tükenmeyen bir tahammül, yılmayan bir azim aşikâr olur. O engin denize benzersin ki yavaş yavaş coşar ve coşunca da pek hırçın olursun.

Maddi menfaate ehemmiyet vermezsin. Para denilen maden parçasına itibar etmezsin. Suçun budur. Müsrifliği⁵⁹ asalet icabı sayarsın.

58 potur: Şalvar, çakşır, pantolon gibi erkek giyeceği.

59 müsrif: İsrâf eden, savurgan.

Vakarın benliğine üstün gelir. Cananını canına tercih edersin. Ekseriya başkaları için yaşar; başkaları için çalışır; başkaları uğruna ölürsün. Başkaları seni beğendiği hâlde sen kendini sevmezsin. Ne zaman köyünde, önüne bir önlük koyup makine başına geçecek, ne vakit eline pergel alıp masaya yaslanacaksın? Ne zaman dükkânının tezgâhında sermayenin faizini hesap edeceksin?.. Senden bunu bekliyorlar, sana bu kusuru buluyorlar... Fakat vakit kalıyor mu? Ke-seni doldurmak için değil, karnını doyurmak için kullandığın sapanın demirini tarlanın ortasında bırakıp tüfeğin çe-liğine sarılıyorsun... O serhattan bu hududa koşuyorsun... Bulgaristan'da ölüyor, Yunanistan'da ölüyor, Acemistan'da ölüyor, Sırbistan'da ölüyor; yalnız yurdunda, köyünde ölemiyorsun. Sevgili Ayşeciği doya doya öpemiyor, yavrun Mehmetçiği seve seve büyütemiyorsun...

Bir ulu çınarsın ki kırılır, eğilmezsin; ölür, inlemezsin... Kanınla çorak kumlukları sularken ekmeğini alınının terine batırır yer, yine düşman karşısına yaralarla beraber her yerde bir istihkâm⁶⁰ gibi çıkarsın... Sen zalim heybetinle bir mazlumsun; ninenin, atanın bucağında bir garip; ananın, babanın kucağında bir yetimsin!..

Dul analarla dolu olan şu Anadolu bir üvey ana kadar sana cefakârdır... Sen Doğu'nun kınına giremeyen bir kılıcı-sın; dövüle dövüle tavlânır, vurula vurula kırılırsın. Yine her parçandan bir kıvılcım, her kıvılcımından bir şimşek çıkar. İlahî bir kuvvetin, ebedî bir feyzin var, ey Türk!..

13 Ekim 1327 (1911)

60 istihkâm: Düşmana karşı savunmak için yapılan yer, savunma amacıyla arazi üzerinde yapılan her türlü inşaat ve siper.

SÜMBÜL KOKUSU

Bugün pazardı. Budapeşte Üniversitesi Fen Bilimleri Bölümü'nde tahsil etmekte olan Hüseyin Arif, Macar başkentinin loş, rutubetli, güneşsiz sokaklarının birinde, bu milletin talihi gibi, gamlı, boşaltılmış bir apartmanında, fakirane odasının kenarında, tahta bir masanın üstünde duran bir gün evvelki gazeteyi aldı. Tekrar okumaya başladı. Çanakale'ye dair Dersaadet'ten⁶¹ Berlin'den, Londra'dan gelen telgrafları süzdü!.. Karadan ve denizden hücum ediyor, Boğaz'a döktüğümüz torpiller toplanıyor. Kumkale'ye, Seddülbahir'e, Anafarta'ya çıkan İngiliz, Fransız askerleri ilerliyorlar...

Her satır bir hançer, her nokta bir kurşun gibi beynine saplanıyordu. Çökmüştü. Yüreğini kaplayan ateşli bir acı göğsünü yakıyordu. Romanya, ülkesinden mühimmat geçirtmiyordu. Bizim de silah ve cephane tezgâhlarımız kâfi değildi. İstanbul'un müdafaasından ümidini kesmişti. Hâlbuki İngilizler, Fransızlar, cihanın bu iki gelişmiş milleti yerden, gökten, denizden, yıldırımlarıyla, volkanlarıyla, cehennemleriyle, kapımızın önüne gelmişlerdi. Onların dretnotlarına,⁶² tayyarelerine,⁶³ denizaltılarına karşılık verecek nemiz vardı?.. Bir göğüs, bir pazı. İşte bu kadar!

Hay Allah'ım!... Bu göğüs çekecek, bu pazı kıvrılacak.

61 Dersaadet: İstanbul.

62 dretnot: Zırhlı bir savaş gemisi tipi.

63 tayyare: Uçak.

Şimdi vatanı, İstanbul bütün camileriyle, saraylarıyla mavi göğü, mavi deniziyle, saz benizli narin kadınlarıyla ince uzun boylu sinirli gençleriyle, ağır ve ümitsiz yürüyüşlü ihtiyaçlarıyla gözünün önüne geliyorlar...

İslâm'ın gözü, Türkün kalbi olan bu, renk ve nur durağı memleket pek temiz, pek mamur, pek güzeldi. Onun yıkık duvarları, Avrupa'nın dargın sisler, durgun isler altında, kaba, kirli, kara, matemli malikânelerinden daha güler yüzlüdür... Onun çarpık kavuklu, yan fesli harap mezarlıkları buraların felsefe fakültelerinden, kütüphanelerinden daha manalı, daha düşündürücüdür. Oranın hamalları, fakirleri buranın lortlarından, milyonerlerinden daha asil, daha ciwanmerttir... Buranın düzgün, kara sokaklarından oranın beyaz, mavi kaldırımli eğri yolları, daha nurani, daha neşelidir... Avrupa'nın bir şehir büyüklüğündeki fabrikalarından, içlerinde bir ustayla bir çırak çalışan küçük dükkânların mamlulleri daha sanatlı, daha kıymetlidir...

Kalbinin en derin, en ateşli köşesinden bir çığlık kopardı: – Allah! Ey İslâm'ın Allah'ı!.. Düşman vatanımı çiğnetmesin, çiğnetme!

Bulutlu düşünceler dimağını kapladığı sırada uzun siyah kirpikleri arasından iki şimşek çaktı. Damla damla ağladı. Bu bir rahmetti. Gözlerini sıktı. Dar ve karanlık odacığında gezinmeye başladı... Sonra masasının gözünü çekti. Ufak, paslı bir revolver⁶⁴ çıkardı. Fişeklerini yokladı. Ninesinin, ablasının, sevdiklerinin hayallerini gözleriyle öptü. Kâğıt ve kalem aldı... Takatsizdi. Avluya bakan pencereyi açtı. Bir parça hava istiyordu.

Pencere önünde duran ve dört gün evvel ev sahibesinin hediye ettiği küçük saksıdaki sümbüle doğru eğildi. Onu kokladı... İrkildi... Çekildi. Düşündü... Ağlayarak tekrar saksının

64 revolver: Seri hâlde ateşlenebilir bir tabanca çeşidi, altıpatlar.

üstüne kapandı... Kaldı. Sağ avucuyla çiçeği yüzüne, gözüne çekti, sürdü. Yine kokladı, kokladı, kokladı. Dimağında bir baygınlık, gönlünde bir aşk, bir secde ile kendinden geçmesi vardı... Kendisini kaybetti.

Bu sırada kapı vurulmuştu. Dudakları çiçeğin kıvrımları arasında olduğu hâlde mecalsiz “Gel!” dedi. Karşısında Mehmet Siyavuş’u buldu. Hemen saksıyı kavradı.

– Şunu kokla, kokla Mehmet!

dedi. Mehmet Siyavuş arkadaşının perişanlığından, heyecanından ürkmüştü. Yavaşça içini çekti.

– Hayır, iyi kokla! Derin kokla! Gözlerini kapayarak kokla! Koklarken gözlerinin önüne ne geliyor? Neresi geliyor? Söyle, Allah aşkına bütün ruhunla, bütün nefesinle kokla!..

Arkadaşının yüzüne doğru çiçeği tutuyor, itiyordu. Mehmet Siyavuş:

– İstanbul kokusu!

– Değil mi? Değil mi? Fakat neden böyle?

– Hani mart içinde, nisan, mayısta Köprü başında, ufak köşelerinde geniş işportalar, kola takılan ince uzun sepetler içinde laleler, zerrinler,⁶⁵ şebboylar, menekşeler “ilkbahar kokuları!” diye bağırarak kara yağız, bıçkın kıyafetli satıcıların önünde demet demet saçılan bu kokular... Beşiktaş’ın, Eyüp’ün fulya tarlaları kokuları... Ruhani bir medeniyet, kutsi bir nezaket kokuları.

Ah! Vatan!

“Misk gibi kokusu canlarda tüter.”

Güneşi böyle, göğü böyle kokar değil mi? Viranesi böyle, mamur yeri böyle kokar. Sarayı böyle, kulübesi böyle kokar değil mi? Fakat bu mübarek bahçe elimizden gidiyor, İstanbul’u kaybediyoruz.

– ...

65 zerrin: Fulya denen güzel kokulu sarı çiçek.

Şimdi korkunç bir sükût... İki genç boyunları bükülmüş, kalpler durmuş, gözleri fırlamış düşünüyorlardı...

– Evet, nasıl karşı duracağız?

– Nasıl karşı duracağız?

– Bu sefer mutlaka... Yok, söylemeye dilim varmıyor.

– Oooof!

– Allah aşkına şu sümbülü bir daha kokla!

İşte bir yaz akşamı, Kalender'in yanakları, saçları, elleri okşayan yumuşak, tatlı, ılık, şehvani rüzgârı ki ruhu mavi nurlara sarar... İşte küpeşesi⁶⁶ mavi ipek örtülü iki çifte narin bir kayığın içinde ak bulutlara bürünmüş iki yıldız; iki yaşmaklı genç hanım; Şair Nedim'in iki berceste⁶⁷ mısraı; iki demet sümbül... İşte, yıldızlı bir gece, Anadolu sahilinin arka koruları arasından gelen bülbüllerin nağmelerine, görünmez bir sandaldan yükselen bir "hey hey" ahengi bürünüyor, sanırsın ki yıldızlar nur çalıp söylüyorlar ve çiçekler koku ötüyorlar.

– Şu sümbülü ver, bir daha koklayayım. İşte, Babıali Caddesi'nden geçen iki üç efendi ki sarımtırak simalarıyla, zarafeti dünyanın hiçbir tarafında inkâr olunamayan asil ve vakur eğilmeleriyle, tanıdıklarıyla temennalar ediyorlar...⁶⁸ İşte Bayezit Camii'nde bir teravih namazı ki bütün bir milletin saf ruhu secde hâlinde, Allah'ın huzuruna serilmiş.. İşte, bir eski kafesin arkasında Doğu'nun bütün şiirlerini inleten bir ud sedası!.. İşte Bolayır'da Kemal'in⁶⁹ mezarı!.. Azizim, camileri, medreseleriyle, imaretleri, saraylarıyla bütün

66 küpeşte: Gemilerde insan ve malzemelerin düşmemesi için yapılan bir tür korkuluk.

67 berceste: Seçilmiş, güzel, yüksek anlam taşıyan şiir.

68 temennalar etmek: Hürmet göstermek ve teşekkür etmek için sağ eli dizden aşağı indirip sonra yukarı doğru kaldırarak ağza ve başa götürmek suretiyle verilen bir selam çeşidi.

69 Namık Kemal.

bir medeniyetin, üç yüz milyon İslâm'a ait bir medeniyetin, bir varlığın dayanak yeri, Türk'ün, güzelliklerin, büyüklüklerin başşehri gidiyor.

– Gidiyor ha!..

Hüseyin Arif şimdi fırlamış “Yaşamak alçaklıktır” diyerek revolverini tekrar kavramıştı. Siyavuş üstüne atıldı. “Hayır, sanırım ki böyle odada ölmek alçaklıktır” dedi.

– Ne yapabiliriz?

– Çanakkale’de ölebiliriz.

– Bundan ne olur?

– Analarımızdan evvel kendimizi çiğnetmiş oluruz. Ben gidiyorum, Hüseyin Arif.

– Ben de geliyorum Mehmet.

Birbirlerinin ellerini sıktılar.

O akşam lokantada rast geldikleri bir gazeteci bunlara demişti ki Çanakkale müdafaası yalnız halifeliğin istikrarını değil, Almanya ve Avusturya-Macaristan’ın da bekasını temin edecek ve Rusya’nın yok oluşunu hazırlayacaktır. Ve tarih Türkiye’nin ehemmiyetini o zaman anlayacaktır.

İki gün içinde eşyalarını sattılar. Üçüncü gün pasaportlarını vize ettirmek için konsolosluğa müracaat ettikleri sırada “Talebenin askerlikleri tecil edildi”⁷⁰ diyen kâtibin duygusuz gözlerine baktılar ve ceketlerinin iliklerine taktıkları bir sümbül çiçeğini derin derin koklayarak ve önlerine bakarak usulca, “Biz gönüllü gidiyoruz!” dediler.

3 Şubat 1334 (1918)

70 tecil etmek: Geçerli mazeretleri sebebiyle askerlik hizmetini bir sonraki seneye bırakma.

TURHAN NASIL ÇILDIRDI?

Turhan'ı İskenderiye'den Dersaadet'e getiren vapur Adalar Denizi'nin lacivert suları üstünde kayıyordu... Nisanın mehtaplı bir gecesi... Akşam yemeğinden sonra yolcular yemek salonundan birer ikişer güverteye çıkıyorlar, kadınlarla beraber olanlar konuşuyorlar, gülüşüyorlar. Bekâr erkekler, kafeste arslanlar gibi aşağı, yukarı geziniyorlar. Yalnız seyahat eden kadınlar katlanan iskemlelere uzanmışlar; uzakta, uçan bulutlara, süzülen aya bakıyorlardı. Turhan da o gece bir hayli gezindikten sonra dümencinin kamarasına arkasını dayamış, üstüne koyu şeffaf tül çekilmiş, durgun göğ, ıraklardan altın gözlerinin etrafındaki sırma kirpiklerini kırparak, denizin beyaz gömlekli dalgalarıyla cilveleşen yıldızlara bakıyor. Gözleri Akdeniz'in alaca karanlığı arasında dalıyordu. Bir saat kadar böyle kaldı. Artık yavaş yavaş herkes kamarasına çekiliyordu. O da indi. Beş dakika sonra arkasına kalın paltosunu geçirmiş olduğu hâlde tekrar görüldü. Elektrik fenerinin altındaki iskemleye uzandı. Cebinden çıkardığı ufak defteri, günlüğünü açtı. Birkaç gün evvel yazdığı satırları okudu... İçini çekti. Sayfayı çevirdi. Ortaya:

Cuma 18 Nisan 1327

tarihini attı, yazmaya devam etti:

“Üç gündür Akdeniz’de dolaşıyorum. Türk bayrağını çekmiş bir gemiye rast gelmedim. Yunan bayrağı, İngiliz bayrağı, İtalyan bayrağı, Fransız bayrağı... Nerede Oruç Gaziler, Turгут Reisler?... Barbaroslar, Piyaleler nerede?..

Napolyon bir zaman Akkâ’da⁷¹ ‘Asya bir adam bekliyor...’ diye ayağını yere vurmuş. O adam! Hani?.. O adam, o adam ben olacağım!.. Bu çeliği ben cilalayacağım. Bu peygamberler yurdunda, bu kahramanlar diyarında âlimler, mucitler, zenginler yetiştireceğim!

İlim ve intizam... Bu iki çakmaktan bir ışık çıkaracağım.

Asya!.. İnsanlığın anası Asya... Türk!.. İnsanlığın babası Türk, evladının nefret ettiği olamaz. Asya’ya nur, Türk’ün meşalesinden uçacak. Afrika’ya medeniyet, Hilafet makamının medreselerinden geçecek... Dersaadet’ten Tebriz’e, bir şubesi Bakü’ye, Tiflis’e uzanmak üzere, çifte hatlı bir demiryol kurulacak... İran’ın, Türk ilinin halıları Avrupa’ya yayılacak, Kafdağı’ndan akan ateşler denizleri aşacak... El-Ariş’ten⁷² Akabe’ye⁷³ açılacak bir ikinci kanalla Kızıldeniz’e başka bir geçit bulunacak. Bu kanal yalnız Türklerin malı kalacak, Harran’ın buğdayları, Irak’ın petrolleri, dört hatlı bir demiryolla Basra’dan İskenderun’a dökülecek...

Türk ilinin her bucağında ahalinin kabiliyetine, ihtiyacına göre mektepler, medreseler, müesseseler açılacak: Trabzon’a ticaret kaptan mektebi, Diyarbekir’e, Ayıntap’a⁷⁴ ilahiyat medreseleri, Erzurum’a askerî mektebi, Bursa’ya, Sivas’a, Uşak’a dokuma sanayii, Kastamonu’ya tıbbiye, İzmir’e, Kayseri’ye ticaret, Adana’ya ziraat mektepleri, Bolu’ya aşçılık, Erzincan’a demircilik müesseseleri açtıracağım. İzmir’te, İskenderun’da gemi imalathaneleri kuracağım.

71 Akkâ: İsrail’in kuzeyinde Akdeniz kıyısında bir şehir.

72 El-Ariş: Kuzey Mısır’da bir liman kenti.

73 Akabe: Ürdün’ün güneyinde yer alan bir liman şehri.

74 Ayıntap: Antep.

Her vilayetin iklimine bakarak, köyler için birer ikişer odalı kârgir⁷⁵ evlerin planlarını yaptırıp inşa şeklinin tarifleriyle beraber ilçe merkezlerine göndereceğim. İnsanlara temiz yuva, sıhhat ve cömertlik verir. Mimar müfettişler gezdirerek bir iki sene kadar Türk ilinde telkinlerde bulunacağım. Haydutları, hayvan hırsızlarını astıracağım.

Hilafet makamını ikinci bir İslam Kâbesi yapacağım. Bab-ı Meşihat'ta⁷⁶ Mısırlı, Faslı, Hintli, Çinli, Cavalı, Cezayirli, İranlı, Rusyalı, Kafkasyalı Müslümanların en âlim ve seçkin imamlarından oluşan bir dinî şûra⁷⁷ tesis edeceğim. Onlara şeriat hükümleri tanzim ettireceğim. Bu sayede devamlı, muntazam dinî bir Mecelle⁷⁸ meydana getireceğim.

Asya'daki Türk illerine ilmî bir heyet göndereceğim. Oraların tarihini, âdetlerini, ziraatini, sanatlarını, dillerini inceleyerek, bir Türk müzesi kuracağım, bir Türk ansiklopedisi neşredeceğim.

Dersaadet'i, bir İslam medeniyeti örnek yeri yapacağım. Başkente bir İslâm ve Türk kisvesi giydireceğim: Burasını medreseleriyle, bahçeleriyle, şadırvanlarıyla, sebilleriyle, camileriyle, tekkeleriyle, kütüphaneleriyle, hamamlarıyla; saçaklı, döşemeli, dehlizli kârgir binalarıyla; yarış, ok, binicilik meydanlarıyla; güreş idman, nişan yurtlarıyla, düzgün yazısıyla, Encümen-i Daniş'iyle⁷⁹, matbaalarıyla ve kongre salonlarıyla İslâm dünyasının her tarafından gelecek talebenin yurtlarıyla, hastaneleriyle, tiyatrolarıyla, İslam ve Türk kavimlerine ait müzeleriyle bir İslam ve Türk ilim merkezi yapacağım.

75 kârgir: Taş veya tuğladan yapılmış (bina).

76 Bab-ı Meşihat: Şeyhülislamlık Makamı.

77 şûra: Bir konuyu görüşmek üzere yapılan toplantı.

78 Mecelle: İslam hukukunun hükümleri ile ilgili kanun ve bu kanunla ilgili maddeleri içine alan kitap.

79 Encümen-i Daniş: İlim meclisi, akademi.

Milletim, o dünkü boğa, bugün bir kaplumbağa olmuş. Onu kafesinden, eğreti kafesinden, ümitsizlik ve cehalet kafesinden kurtaracağım. Ona benliğini, ümidini, gururunu, efendiliğini, hakanlığını, mabutluğunu iade edeceğim.

Habibullah'ın mübarek hırkasına sarınmış, kutsi sancığına bürünmüş, Hz. Ömer el-Faruk'un adalet kılıcına dayanmış, zeki, teknik bilgi sahibi, cesur, alçak gönüllü bir halifeye dört yüz milyon İslam özlerini, gözlerini diksinler, onun yol göstericiliğiyle, onun ışıyla, barış yolunda, hayat yolunda ilerlesinler, zenginleşsinler, mutlu ve kutlu olsunlar. Hali-fenin mukaddes adını anarak camilerde okunacak bir hutbenin meali bütün İslam dünyasını dolaşmalı ve bütün insanlara ulaşmalıdır.”

Artık güvertede kimse kalmamış, herkes birer ikişer kamara-larına çekilmişti. Gecenin ıssızlığıyla daha gür yükselen çarkların gürültüsü, daha tizleşen denizin hışırtısı arasında Turhan gizli benliği, gizli hayaliyle karşı karşıya kalmıştı. Başını sandalyenin arkasına dayamış, gözlerini, şimdi kendisine pek yaklaşan koyu kurşuni göğe, şimdi kendisine pek alışkan ve yalışkan oynak yıldızlara dikmiş ve dalmış gitmişti. Rüya-sında Yavuz Sultan Selim'i gördü. Cuma namazını beraber kıldı. Büyük hakanın huzuruna çıktı. “Yazık ki cihan bir padişaha yetecek kadar büyük değildir” sözünü tekrar işitti. Titredi.

* * *

Turhan'ın babası Kara Memişoğlu Süleyman, Manisalı idi. Kardeşi Osman Çavuş'la 93 Moskof muharebesine katılmışlardı. Biri Kafkas cephesinde, diğeri Eski Zağra'da bulunmuşlardı. Süleyman Kafkasya'da Ruslara esir düşmüş ve tüfekçi ustası Osman Çavuş harpten sonra köyüne dönmüştü. Süleyman ve Osman'ın Manisa'da kalan babaları Kara Memişoğlu, Selim Ağa ile anneleri Zehra Kadın vefat ettiklerinden

Osman Çavuş mirasını kız kardeşine bırakarak Mısır'a hicret etmişti. İskenderiye'de bir pirinç ve pamuk tacirinin yanına girmişti. İşleri öğrenerek ticarethane sahibinin güvenini kazandığından efendisi, Osman'ı kahve, biber, baharat satın alması için Batavya'ya⁸⁰ göndermişti. Osman Çavuş, okuyup yazma bilmesi ve zekâsı sayesinde efendisine faydalı hizmetlerde bulundu. Alışveriş maksadıyla Cava Adası'nın içerisine kadar gitti. "Salamat" şehri civarında yerleşik küçük İslam hükümdarlarından biriyle ticari münasebette bulundu. Bu sırada emîrin eski tüfeklerini tamir etti. Askerlerine talim ve harp usullerini öğretti. Hükümdarın takdirini kazandı. Osman Çavuş gürbüz, yakışıklı bir zeybektir. Emîr ona kızını verdi. Kendisine de veliaht etti. Osman'ın kaynatası iki sene daha yaşadıktan sonra öldü. Yerine Manisalı Kara Memişoğlu Osman Çavuş hükümdarlık tahtına geçti. Küçük, harap memleketi büyüttü. İmar etti. Kanunlar koydu. Mahkemeler açtı. İstanbul'a talebe yolladı. Buradan özet fen kitapları getirtti. Tercüme ettirdi. Herkesin muhabbetini, hatta oralara hâkim olan Felemenk hükûmetinin bile hürmetini kazandı.

Kafkasya'da esir düşen Süleyman, Rusya'da hastalandığından arkadaşlarıyla beraber memleketine dönemedi. Evvela Moskova'ya, sonra Kazan'a gitti. Orada Hemşinli bir ekmekçinin yanında çalıştı. Manisa'da baba ocağındaki hissesini sattı. Ekmekçi ile ortak oldu. İşleri yolunda gitti. Birkaç sene sonra ayrı bir fırın açtı. Bununla da yetinmedi. Bir derici ile ortak oldu. Deri işleriyle de uğraştı. Bir otel satın aldı. Büyük şirketlere hissedar oldu. Zengin bir Tatar'ın kızıyla evlendi. Biri kız, diğeri erkek iki çocuğu oldu. Çocukların tahsiline dikkat etti. Erkeğin adı Turhan'dı. Babası oğlunun kabiliyet ve hevesini görerek onu hukuk ve sosyoloji tahsili için Paris'e gönderdi. Turhan Paris'te tahsilini tamamlayarak

80 Batavya: Cakarta'nın eski adı.

babasının yanına döndü. Turhan büyük sözlü, büyük fikirli, hırslı bir gençti. Babası, oğlunu bir tacir, bir iş adamı yapmak istiyordu. Genci kandırmak için sarf ettiği emekler heba oldu. Turhan'ın arzusu siyasetle uğraşmaktı. Milleti için, İslamiyet için yaşamak, çalışmak istiyordu. Büyük bir nam bırakmak emelinde idi. Bu ümit ateşi, bu iman nuru daima yüreğini, dimağını yakar; geceleri uykusunu kaçıır; gündüzleri elinde kitap, harita, saatlerce çalışır, saatlerce düşünürdü. İslamlar, Türkler, Tatarlar hakkında Fransızcada, Rusçada, Türkçede ne kadar kitaplar yazılmış ise okudu. Tatarların, Türklerin, hatta Müslümanların geçmişteki kuvvetlerinin ve bugünkü düşkünlüklerinin sebeplerini öğrendi. Rusya'nın idaresindeki Tatarların milliyetlerini, dinlerini yavaş yavaş unuttuklarını gördü. Kazan'da çalışmanın neticesiz bir gayret olduğunu anladı. Cava'da hükümdar olan amcası Kara Memişoğlu Osman Sultan nispeten bir cahil olduğundan ikbal⁸¹ tesadüf neticesiydi. İslâm'a, istediği gibi, hizmet edemeyecekti. Onunla haberleşmeye başladı. Amcası Turhan'ı davet etti. Bu davetten istifade ederek Avrupa'nın başkentlerini ve mühim şehirlerini gezdi.

Buraların müzelerinde, saraylarında, mabetlerinde İslamlara ve Türklere ait tesadüf ettiği tabloları, heykelleri, binaları kalbinde gittikçe alevlenen bir ateşle inceledi:

Rusların 1293 muharebesinde Kars ve Plevne'den aldıkları topraklarımızdan Petrograd'da "Varşavski Vagzal" demiryolu istasyonu civarında inşa ettikleri kule, daima bir kin heykeli hâlinde Turhan'ın karşısında dikilirdi.

Viyana'da Stefan Kilisesi'ne kadar girmiş olan İslam düşmanlığını gösteren ve intikam hissini uyandıran kabartma taş levhaya nefretle baktı. Belediye Müzesi'nde Kara Mustafa Paşa'nın resmini ve bedbaht kumandan nispet edilen kesik

81 ikbal: Parlak ve yüksek mevki.

kelleyi ve gömleği gördü. Diğer müzede Bosna Hersek fatihi Kasım Bey'in kılıcını, Sokullu Mehmed Paşa'nın üstünde esma-i hüsnâ⁸² yazısı kazılmış tolgasını, Türk bayraklarını, Siget, Petervaradin, Zanta muharebeleri tablolarını inceledi.

Avusturya'da siyah şarapla şampanyayı karıştırarak "Türk kanı" namı verdikleri içkiyi içenlerin keyfine düşmanlıkla baktı.

Macarların mukaddes kabul ettikleri Sent Etiyen/Sent İştvan tacının iç tarafında Türk Kralı Geza yazılı olduğunu ve hicretin beşinci asrından beri Doğu İmparatorları tarafından dahi Macarların Türk oldukları kabul edildiğine vâkıf oldu. Peşte'deki Macar müzesinde, Mohaç muharebesi esnasında Macar Kralı Layoş'un vefatını, Belgrad kuşatmasını resmeden tabloları, Peşte'deki Körönd Meydanı'nda ve Sigetvar kasabasındaki Zrinyi namına dikilen heykellerde Osmanlı bayraklarının hakaret edilmiş vaziyetini gördü.

Roma'da Sigistin Kilisesi'nde Hristiyan muharebelerini gösterir tabloları tenezzül etmeden temaşa etti. Floransa'da Galerî Ofis ve Galerî Pitti'deki padişahlarımızın, serdarlarımızın yirmi kadar tasvirlerini inceledi. Venedik'de Doj'lar sarayında ve tersane müzesindeki deniz muharebelerimize ait tablolar karşısında saatlerce daldı.

Paris'te Lüksemburg Müzesi'nde "Şerifin Adaleti" namıyla bir sarıklı adamın dört kadını kestiğini resmeden ressam Benyamin Konstan'ın [Benjamin Constan] tablosunu temaşa ederken bu kindar hayal karşısında titredi: "Envalid" kapısının önündeki, Birinci Abdülhamid zamanında dökülüp Cezayir'den Fransızların yağmaladıkları topları görmek istemedi. Versailles Müzesi'ndeki Kırım ve Cezayir muharebelerine dair resimler ve eski elçilerimizin Paris'te kabullerine ait tablolar karşısında düşündü.

82 esma-i hüsnâ: Allah'ın en güzel isimleri.

Almanya'da Haylbron [Heilbron] şehrinde iki buçuk asırdan beri her akşam saat beşte, ahaliyi Türk hücumuna karşı ikaz için kiliselerde çalınan “Türk çanı” denilen çan sedasını dinledi.

Sekiz yüz sene İslam nurunun parıldadığı İspanya'ya geçti. Endülüs hükümdarı Birinci Abdurrahman tarafından inşa edilen ve bugün kiliseye çevrildiğinden eşsiz ziynetlerinin, oymalarının ve nefis Kur'an hatlarının⁸³ üstüne badanalar sürülen 1093 mermer sütunlu ve 19 kapılı Kurtuba Camii'nin harabesini ziyaret ve nasılsa korunan mihrabının ihtişamı ve ruhaniyeti önünde secde etti.

İşbiliye'de tahrip edilen Elmansur Camii'nin birlikten bir nişane gibi kalan minaresine, “Elkazar” yani Elkasar denilen Arap sarayından harem ve elçiler dairelerinin gözler kamaştıran debdebe ve zarafetine hayran oldu.

Gırnata'da, Siyera Nevada dağları eteğinde, mütevazı ve sade bir cephe altında, İslam medeniyetinin feyzini, şaşaasını gösteren lacivertli, kırmızılı ve altın yaldızlı ziynetlerinin, güneşin yansmasıyla, bir cennet güzelliği hâlinde parladığı Kal'atü'l-hamra veya sadece Elhamra denilen saraya hayran oldu. Dört yüz sene evvel, salonlarında, cihanın en derin âlimlerinin, en yüksek şairlerinin, en büyük filozoflarının –ki hep Müslim, inançlı idiler– İslam hükümdarları tarafından ne derece ululandıklarını bir daha yâd etti. Sarayın arslanlar, iki kız kardeş, İbnü's-Serrac,⁸⁴ adalet dairelerini ziyaret etti. Arslanlar avlusunda “Elbereke” denilen havuz başında daldı. Bu havuzun etrafında İbnü's-Serrac ailesinden, İspanyolların boğazladıkları otuz altı kişinin kanlı başlarının bu havuz içine atıldıklarını gözünün önüne getirdi. İslam hoşgörüsü karşısında

83 hat: İslam âleminde Arap alfabesiyle güzel yazı yazma sanatı.

84 İbnü's-Serrac: Farabî'nin hocası.

Hristiyan taassubunun ne cehennemî bir çirkinliği olduğunu bir kere daha anladı. Sarayın ilk önce mermerden zannettiği kabartma ziynetlerinin alçıdan imal edildiğini öğrenince bunların beş buçuk asır beka bulması için, inşa zamanında İslam mimarlarının ne gibi terkiplere⁸⁵ müracaat ettiklerini anlayamadı. Eski süslemelerin zarafeti, inceliğiyle, son zamanda İspanyollar tarafından yapılan tamiratın kabalığı nazarı dikkatini çekti. Cihanda güzellikte eşi bulunmayan bu zarafet mihrabının pirinçten kapısının okka ile satıldığını, İbn Sarac dairesinin oymalı kapılarının odun diye yakıldığını ve bu süslerin kireçle nasıl kıyılmadan badanalandığını, Katoliklerin kadirbilmezliğini düşündü ve kan ağladı.

Kastilya Kralı “Zalim” lakabıyla yâd olunan “Don Pedro” sarayına davet ettiği Gırnata Hâkimi “Ebu Said” üstündeki mücevherlere tamah ederek şehit ettiğini, bu İslam emîrinden çalıp, bir müddet sonra bir İngiliz prensine verdiği yakutla İngiltere kraliçelerinin tacını süslemekte olduğunu öğrendi. Hâlâ İngiliz hükümdarlığının sembolünün bir parçası olan yakutta bir damla İslam kanının parlayan ve titreyen ebedî ümitsizliğini duydu.

Avrupa’dan sonra Fas’a, Cezayir’e, Tunus’a, Mısır’a gitti. Galip millet tarafından “Boriko” yani eşek sıpası yâd olunan bir kısım Arapların zilletini gördü. İskenderiye’den Bombay’a geçti. Hintli İslam ehlini tetkik etti. Batavya’ya amcasının yanına ulaştı. Onunla günlerce müzakereler etti. Osman Çavuş Sultan gerçi cahil idi. Fakat geçirdiği tecrübeler, maceralar onu olgun bir insan yapmıştı. Parlak zekâsı, doğru muhakemesi⁸⁶ vardı. Turhan’a:

85 terkip: 1. Birkaç şey birleşip yeni bir şey meydana getirme. 2. Bir sanat eserinde şekillerin, renklerin birbirine uygun biçimde düzenlenmesi, kompozisyon.

86 muhakeme: Bir konuyu dikkatlice inceleme, iyice düşünme, akıl süzgecinden geçirerek karar verme.

– Oğlum, dedi, İslam cemaatleri arasında Türkiye’den başka bağımsız hükûmet, Türklerden gayri çalışan bir millet kalmadı. Dinin temeli, İslam’ın koruyucusu Türkler’dir. İstanbul’a git, yine millettaşlarınla çalış! İstedığın feyzi orada bulursun!

Amcasıyla dört ay kaldı. Yine Mısır yoluyla Dersaadet’e gitmeye karar verdi.

Vapur Beyrut’a uğradı. Orada kayıkçıların bile Fransızca konuştuğuna şaşıtı. İzmir’de Kordonboyu’ndaki şapkacılarından nefret etti. Geminin altı saat durmasından istifade ile bu şehrin içeri taraflarını araba ile gezdi. Servetiyle, camileriyle, çeşmeleriyle, tezgâhlarıyla halis bir Türk yurdu olduğunu anladı. O hâlde deniz kıyısına yığılan bu süprün-tülerin ne lüzumu vardı? Beyrut’tan, İzmir’den başkent gazeteleri almıştı. Meclis-i Mebusan⁸⁷ müzakerelerini okudu. Hükûmete karşı şiddetli bir muhalefet vardı. Muhaliflerin içinde din âlimlerinin adlarını gördü. Henüz Türk iline, Dersaadet’e gelmemişti. Kimseyi tanıımıyordu. Osmanlı tarihinin kendisini aldattığı fikrine kapıldı. Fakat bu şahısların meclisteki sözlerini tekrar tekrar okudu. “Bunlar ya akılsız, ya imansız veyahut vatansız adamlardır” dedi. Acaba “hoca” unvanı İslamiyet’i koruma işini göstermiyor muydu? Bunlar imam ve molla iseler Türk ve İslam’ın gayri unsurlarıyla aynı fikre nasıl hizmet ediyorlardı? Her memlekette olduğu gibi, Türkiye’de de Türk’ün, İslam’ın dışında radikal muhaliflerin mevcut olması pek tabii ve pek siyasi iken bunlar başlarında sarıkları, ellerinde tespihleri, sırtlarında binişleriyle⁸⁸ siyasi komedyalarda maskara olmaya nasıl tenezzül ediyorlardı? Bunlar adalete susamış kişiler ise büyük ve medeni

87 Meclis-i Mebusan: Osmanlı Devleti’nde Millet Meclisi.

88 biniş: Çok bol ve geniş cüppe.

hükûmetlerin hangi birinde memleketin bekasına ait siyasi işlerde adaletin varlığını hissetmişlerdi. Malumatlı ve kuvvetli bir vekiller heyeti zalim olamaz. Muhalifler faziletli ve güçlü mebus⁸⁹ iseler. Sadrazama, bakanlara elbette ve elbette söz geçirebilirlerdi. Memleketi parçalayacak fırkalara girmeye vicdanları, imanları, irfanları mâni olurdu.

Bu muhakemelerden sonra birden bağırdı:

– Ben bunları ıslah edeceğim!..

* * *

Turhan'ın bindiği Hidiviye vapuru, seher vakti Dersaadet limanına girdi. Gümüşü sisten tüller altındaki yüksek minareleriyle, muazzam kubbeleriyle, İslamiyet'in başşehri birden göründü. Tereddütler içinde bir hakikat gibi...

Ahırkapı fenerinin önünden gemi yavaşça ilerlerken, Turhan güvertede seğirtiyor. İşte padişahımın sarayı, işte Sultanahmet, işte Süleymaniye diyordu. Ayasofya tarafına bakmak, onun namını anmak istemedi. Moskova'da tanıdığı bir kahpe karının da ismi "Sofya" idi. Onun adını "Hidayet Camii" koyuyor. Bu ismi beğenmiyor. "Muhammediye Camii" diyor. Bu namı daha manalı buluyordu.

Rusya'da, Paris'te tanıdığı Türklerden Dersaadet'i, Beyoğlu'nu, Boğaz'ı öğrenmişti. Türkler hakkında yazılan bildiği dillerde eski ve yeni kitapları okumuştı...

Rıhtıma çıktığı sırada, bu İslam başşehrinin yerden bir avuç toprağını aldı. Ahdetmişti. Öptü. Yüzüne, gözüne sürdü. Gümrükten çıktı. Bir arabaya bineceği sırada rıhtımda boylu boyuna kahvelerdeki, meyhanelerdeki şapkallı palikaryaları⁹⁰ gördü. Şaşaladı. Utanmasaydı, "Yanlıs olmasın, burası Dersaadet midir? Burası hilafet merkezi midir? Burası Türk başşehri midir?..." diye arabacıya soracaktı. "Saadet

89 mebus: Milletvekili.

90 palikarya: Yunan askeri.

Oteli'ne çek" dedi. Oteli beğenmedi. Düzensiz, kirli idi. Azmetmişti. Beyoğlu'nda oturmayacaktı.

O gün Miraç Kandili'nin ertesi idi. Küçüklüğünden beri dinî bir hürmetle icraatının hayranı olduğu Yavuz'un türbesini, bugün öğleden sonra, ziyaret etmek istedi. Abdest aldı. Mini mini En'am-ı Şerif'ini⁹¹ cebine koydu. Bir araba ile Sultan Selim Camii'ne gitti. Caminin güzel ve yüksek avlusunun ötesine berisine yığılan toprak ve taş kümelerine, bu ihmale canı sıkıldı. Selim'in Hulefa-yı Raşidîn'den⁹² sonra, İslâm'ın en büyük hizmetçisi olan, o büyük Selim'in camisi böyle bakımsız mı olmalıydı?! Avlunun kenar setlerine dayandı. Turhan'ın Haliç'e, Eyüp'e, Sarayburnu'na doğru süzülen bakışları dolaştı, döndü, Yavuz'un türbesi eşiği önünde titredi ve yükseldi. Kahraman hünkâr ezeli tahtını bir tuğrul⁹³ heybetiyle bu tepeye kurmuş, fikri gibi göklere yakın yatıyordu.

Ruhani bir cazibe Turhan'ı türbeye çekti. Yüreği çarparak kapıyı itti. Kapalı idi. Türbedarı aradı. Bulamadı. Düşündü:

– Garip! Kandil günü, Miraç günü bu türbe ziyaret edilmez mi? İslamları birleştirmek için perişan olmakla iftihar eden İslam halifesine hürmet bu mudur? Hâdimü'l-Haremeyn'e⁹⁴ hizmet bu mudur?..

Çaresiz, pencereye başını dayadı. Tozlanmış camların arkasından secde eden ruhuyla mezarı ululamaya başladı. Büyük, heybetli, beyaz örtülü sandukanın etrafına sedef kakmalı bir parmaklık çevrilmişti. Sedef parçaları dargın birer göz gibi pırıldıyordu. Bu sadelikte azamet vardı. Baş taraftaki uzun kavuğun üstüne burmalı bir sarık sarılmış ve

91 En'am-ı Şerif: En'am suresiyle çok okunan bazı surelerin bir araya getirilmesinden meydana gelen kitapçık.

92 Hulefa-yı Raşidîn: İslâm'ın ilk dört halifesi.

93 tuğrul: Çakır doğan.

94 Hâdimü'l-Haremeyn: Yavuz Sultan Selim'e ve ondan sonraki padişahlara verilen, "Mekke ve Medine'ye hizmet eden" anlamında unvan.

ucu yan tarafa sarkıtılmış, sarığın üstünden kavuğun al tepesi bir alev kızılığında fırlamıştı.

Baş ve ayak uçlarına tesadüf eden büyük iki pirinç şamdanın mumlarının üstüne geçirilen yaldızlı külahların üzerlerinden kayarak kubbeye asılı avizenin billurlarına aksedip ayrılan, ikinci güneşi titreyen, dönen, uçan yine konan yeşil, sarı mor damla damla ışıklarıyla bu sade, gösterişsiz türbeye uhrevi bir feyiz, cennetî bir ihtişam veriyordu. Burası sade ve mağrur milletin, sade ve mağrur vicdanının timsali idi.

Turhan türbeye baktı. Feyze baktı. Nura baktı. Büyük hakanın, büyük şairin:

*Âteş kesilir geçse sabâ gülşenimizden*⁹⁵

mısraının ihtişamını bir kere daha anladı. Bu İslam kahramanının:

*Ey nûr-i zâtı lem'a-i cân-ı muvahhidîn!
Ey mushaf-ı muhabbet-i cânân-ı mü'minîn!
Maksad, senin rızâ-yı şerîfindir, ey Şefî!
Diğer tarika kılmadım it'âbı müslimîn!..
Eyle Selîm-i bendene şefkat, şefâat et!
Ey Şâfi-i gürûh-i günahkâr u müznibîn.*⁹⁶

naat-i şerîfini⁹⁷ hatırladı. Resulullah'a karşı bu hükümdara

95 İkinci Selim'in, cariyesi Nurbanu için yazmış olduğu şiirin bir mısraıdır. Anlamı "Sabah rüzgârı, gül bahçemizden geçse ateş kesilir"dir.

96 Ey zâtının nuru Allah'a inanan canların ışığı! Ey sevgi kitabı, müminlerin sevgilisi! Ey şefa'at eden Peygamber, amacım senin rızanı kazanmaktır. Ben Müslümanları yorucu bir başka yola sevk etmedim! Ey günahkârların ve suç işleyenlerin şefa'atçisi ben Selim kuluna şefkatli davran ve şefa'at et.

97 naat-i şerif: Hz. Peygamber'i öven şiir.

yakışır şekilde kulluğun, bu azametli yalvarmanın huzurunda Turhan erimiş gitmişti. Türbenin, lacivert zemin üstüne kırmızı beyaz çiçekli halısına gözleriyle, ruhuyla yüz sürdü. En'am'ını çıkardı. Yavuz'un mübarek ruhuna bir Feth sure-si tilavet etti.⁹⁸ Sandukanın etrafındaki rahleler üstünde açık duran birkaç Kur'an-ı Kerim'i, o mübarek ruhun açılmış kanatları sandı. Saygı ile türbenin demir parmaklıklarını öperken, milletin düşüşünü, değerini kaybetmesini düşündü. Kalben feryat etti: Selim, Selim!..

*Çekip kılıcını yüksel mezâr-ı pâkinden
Nezâre sal yine bu sâfiline bir nevbet...*⁹⁹

dedi ve çıktı.

Sultan Selim Camii'nde ikinci namazını kıldı. Kalbi gururlu, zihni aydınlık olduğu hâlde otele döndüğü zaman "Bu hasta adam vârislerinin birer birer kakırdadıklarını görecek ve ondan sonra... yine yaşayacak..." dedi.

* * *

Turhan Dersaadet'te ilk tatil gününü halifenin cuma alayını seyretmeye ayırdı. Bu manzaradan, bu ihtişamdan gönlü gurur ve sevinçle doldu.

Turhan, artık Türkocağı'nda dostlar edinmeye; üniversite derslerine dinleyici sıfatıyla devam sırasında hocalarla konuşmaya; gazete idarehanelerine girip çıkmaya; İslamlık, Türklük hakkındaki fikirlerine dair başşehrin ileri gelen âlimleri, memurları ile görüşmeye, çekişmeye başlamıştı.

98 tilavet etmek: Kur'an'ı güzel sesle ve kurallara göre okuma.

99 "Kılıcını çekip pak mezarından yüksel, seyret, bak, bu alçak kişilere yine nöbet görevi ver." anlamındaki bu mısralar Abdülhak Hamit'in "Kabr-i Selim-i Evveli Ziyaret" şiirine aittir.

Fikren kendisine uygun olanlarda gayret göremiyordu. Gayretli olanlar da onun ateşini yakıcı ve muzır buluyorlar ve “Daha uygun vakit gelmedi!” diyorlardı!

O şimdi her şeye karşı köpürüyordu. Bankalarda, şirketlerde Fransızca muameleye, zabitlerde Almanca tekerlemelere, bahriyelilerde İngilizce tavırlara, tekkelerde Farsça münacatlara,¹⁰⁰ mabetlerde Arapça dualara karşı isyan ediyordu.

Dikkat etti: Bu Türk başşehirinde, ticaret âleminde, yalnız Türkçe bilen Türk bir iş bulamıyor, aç kalıyor. Yalnız Fransızca bilen bir ecnebi ise her zaman muvaffak oluyor ve rahat yaşıyor.

Turhan’ın dostlarından bir Türk, Düyûn-ı Umûmiye’de,¹⁰¹ girdiği bir müsabakayı emsalsiz bir başarıyla kazanmıştı. Herkes kendisini tebrik etmişti. Neticede yerine bir şapkalı alındı. Büyük memurlardan biri kendisine bu mahrumiyetin sırrını açıkladı...

Avrupa’da tahsilini tamamlayan bir diğer arkadaşı hükûmetin resmî bankasına girmek istemiş ve Rumca bilmediğinden reddedilmişti. Hâlbuki aynı bankada Türkçe konuşamayan pek çok memur ve memure vardı.

Turhan sokakta, duvarlarda ve camekânlardaki, dükkânların üstlerindeki Fransızca, İngilizce, Almanca, İtalyanca hatıta Rusça ilanlara, yaftalara,¹⁰² reklamlara bakar, “Yarabbi! Bu memlekette bir zabıta, bir belediye, bir basın nizamnamesi yok mu?” diye feryat ederdi. Çünkü Avrupa’nın hiçbir tarafında yerlilerin lisanından başka bir dil, bir yazı ile sokaklarda ilan, yafta görmemişti. Burası Babil Kulesi miydi?

100 münacat: 1. Allah’a yalvarıp yakarma, dua ve niyazda bulunma. 2. Konusu Cenab-ı Hakk’ı övme ve O’na yakarma olan manzume.

101 Düyûn-ı Umûmiye: Osmanlı İmparatorluğu’nun dış borçları.

102 yafta: Üzerine yapıştırıldığı veya asıldığı şeyle ilgili bazı bilgileri taşıyan yazılı kâğıt.

Paris'te, Londra'da, New York'ta Dersaadet'ten pek çok ecnebi mevcut olduğu hâlde İngiltere'de, Amerika'da, İngilizceden gayrı sokaklarda bir yazı görülmezdi.

Çoğu kahvehanelerde “Ena isketo”, lokantalarda “Ona kutleta”, iskelelerde “Ena pedi” çığlıkları biçare Turhan'ın kulaklarını törpüler, delerdi. Bu nasıl millî, resmî lisan?.. Bu nasıl memleket?.. Bu ne kayıtsız, duygusuz millet? derdi.

Genç düşüncesinin, tahammülünün üstündeki bu hâllere karşı daima isyan ederdi. Kalın bastonunu kavrar, koca fesini basardı. Polis müdürüne, basın müdürüne gider, baştan savulurdu. Gazetelere makaleler yazar, sansür çıkarırdı. Büyük makamlara layihalar¹⁰³ takdim eder, “hıfz”¹⁰⁴ işaretiyle evrak odalarına gönderilirdi. Bu suretle muvaffak olmayınca, yeni ve ateşli bir nesil yetiştirmek için evvela hususi bir mektebe gönüllü, sonra yüksek okullardan birine maaşlı hoca oldu. Bir müddet geçti. Talebeyi dersten başka şeylerle işgal töhmetiyle azarlanmaya maruz kaldı. İstifaya mecbur oldu.

Nihayet son bir tecrübeye daha kalkıştı. Babasına, Rusya'daki emlakini satarak, işlemini tasfiye ederek elde edeceği külliyetli nakit ile Dersaadet'e gelmesini yazdı. Bu sermaye ile asri ve ulvi bir mektep açıp talebeye dinî ve millî terbiye, sanayi ve teknik tahsil vererek teşebbüs ve yeterli bilgi sahibi imanlı ve becerikli, yılmaz ve yorulmaz gençler yetiştirecek, aynı zamanda bir şirket kurarak memleketini, millettaşlarını yuvarlanmak üzere oldukları uçurumun derinliğinden haberdar etmek için büyük bir gazete neşredebekti. Bu gazetenin idarehanesinde bir konferans, bir konser, bir de okuma salonu kuracaktı.

103 layiha: Resmî makamlara verilen tasarı.

104 hıfz: Koruma, saklama.

Dilimizin, imlamızın sakatlığına, kusurlarına mektebiyle, gazetesiyle çareler bulacaktı. “Türkçede bir ‘imla meselesi’ yoktur, yalnız harf meselesi vardır” derdi. Harflerimiz düzelip dilimizdeki bütün sedaları eda edecek seslerin şekilleri bulunduktan sonra, imla yönünü, lisanını iyi bilen bir lise dil bilgisi hocasının altı ayda ıslah edeceğine inanıyordu. Yirmi ciltten oluşan bir bilimler ansiklopedisi yayımlamak da en ateşli emeli idi. Bundan sonra, Türk ilinde Muhammedî’nin, Musevî’nin, İsevî’nin bir terbiyesi, bir tahsili, bir dili, bir şiiri, bir musikisi olacaktı.

* * *

Turhan iki seneden beri, Fazlıpaşa’da tuttuğu kâgir bir evi sedirler, divanlar, kavuklarla süslemiş; Hereke, Bursa kuşaklarıyla döşemişti. Duvarlara İslâm ve Türk hakanlarının ve ulularının resimlerini, ayetleri, hadisleri ve Türk şairlerinin şiirlerini içeren tabloları asmış; Kütahya’nın çini kâse, testi, ibrik vb. kapları ile odalarını süslemişti.

Yazı odasının kapısının üstüne:

*“Ey iman edenler, sabrediniz, düşmanlara metanet gösteriniz, birleşiniz ve Tanrı’dan korkunuz ki, felah bulasınız.”*¹⁰⁵

ve büyük kütüphanesinin yukarısına:

*“Yaradanının adını anarak oku. Tanrı, insanı kan pıhtısı ve muhabbet damlasından yarattı. Oku! Pek kerim olan Rabb’in insana bilmediğini kalemle bildirdi.”*¹⁰⁶ ayetlerini, yazı masasının üstüne Sami’nin:

105 Âl-i İmran suresi, ayet 200.

106 Alak suresi, 1-4. ayetler.

*Bil, geldiğini mülk-i vücûda ne içindir?
Sa'y et olası pâdişah-ı kişver-i irfân!*

beytini ve duvara:

“Benim ümmetim tek vücut gibidir.”

ve:

*“Müminler gerçek kardeşirler ve aralarındaki kardeşliği
ıslah etmelidirler.”*

hadislerini ve diğer tarafta Ruhi'nin:

*Mâr ise adîv, biz, yed-i Beyza-yi Kelîm'iz
Tûfan ise dünya gamı, biz keştî-i Nûh'uz*

beytini içeren levhalar ve sedirin arka tarafındaki duvara, üstüne talik yazı ile:

*Vatan ne Türkiye'dir Türkler'e, ne Türkistan;
Vatan büyük ve müebbed bir ülkedir: Turan!...¹⁰⁷*

beyti işlenmiş bir Hereke seccadesi ve yatak odasında kar-yolasının baş ucunda asılı ve yeşil ipekli atlasa sarılmış olan Mushaf-ı Şerif'in¹⁰⁸ durduğu sedefli rafın karşısında:

*Uyandır çeşm-i cânı hâb-ı gafletten sihir-hîz ol!
Çemen bülbülleriyle subh-dem zikr eyle Mevlâ'yı!¹⁰⁹*

içeren bir levha yazmıştı.

107 Ziya Gökalp'in "Turan" şiirinden.

108 Mushaf-ı Şerif: Kur'an-ı Kerim.

109 "Seher vakti kalk da can gözünü gaflet uykusundan uyandır. Çimenlikteki bülbüllerle sabahleyin Mevlâ'yı zikret." (Baki)

Salonun köşesindeki rafın üstünde kenarları tezhipli bir çerçeve içinde güzel bir rik'a¹¹⁰ ile merhum Namık Kemal'in Vaveyla'sı yazılmış duruyordu.

* * *

Bir mayıs gecesi... Turhan başını açmış, göğsünü açmış, masasına dayanmış, önüne kitapları yığmış, defterine bir şeyler kaydediyordu. Kapı çalındı. Pek sevdiği arkadaşı Selimpaşazâde Kâmil Bey girdi.

– Neye bir haftadan beri Ocak'ta¹¹¹ görünmedin? Son konferansından sonra seni herkes arıyor. Neredesin?

– Rahatsızdım. Birçok da yazılarım vardı.

– Birçok da kederin...

– Daima!

– Zehra nikâh olmuş...

– Evet!

– Rahatsızlığının bir sebebi de budur. Benden saklama, Turhan sen Zehra'yı pek seviyordun! Hatta bu muhabbetine sen de şaşıyordun. Bana daima ondan bahsediyordun. Onu bütün hayatına, bütün fikirlerine iştirak ettireceğini¹¹² söylüyordun.

– İştirak ettiremedim. Felaket de bundan çıktı. Bu, hem benim felaketim, hem milletin talihsizliği... Bu memlekette ne kızlar, ne erkekler şimdi ne dinî ve ne millî terbiye görüyorlar; cahil, gösteriş düşkünü analar, görgüsüz, duygusuz babalar, kendilerini göreneğe kaptırmışlar, ananeyi unutmuşlar, ciğerparelerini hissen, dinen, ırken, menfaaten ayrı, yabancı ellere, çevrelere emanet ediyorlar. Kediye ciğer emanet edilir mi? İtalyan mektebinde okuyanlar İtalyan, İngiliz kolejinden

110 rik'a: Osmanlıların geliştirdiği bir yazı çeşidi.

111 Ocak: Türk Ocağı.

112 iştirak ettirmek: Katılmak.

tahsil edenler İngiliz, Fransız terbiyesi görenler Fransız oluyorlar... Her biri diğerine yabancı hatta düşman vaziyeti alıyorlar... Zehra'nın tahsili de bir ecnebi mektebinde idi.

– Bunu evvelce tahmin edemedin mi?

– Hayır, çünkü konferanslarıma en muntazam devam ve en çok dikkat eden o idi. Bu hâl beni aldattı. Zehra'nın aklına, irfanına itimat ettim. Terbiyenin zekâyâ üstün geleceğine ihtimal vermedim. Bu kızı fikrime ortak, emelime ortak olacak sandım. Aldandım. Çünkü onu seviyordum. Kâmil kardeşim! Hem pek seviyordum.

Turhan bunları itiraf ederken ağlamaya başladı. Bu zafından kendi de utandı. Kalktı. Odada gezinmeye başladı. Yaşlarını sildi. Bir sigara yaktı.

– Zararı yok, Kâmil! Zararı yok. Ben onu fikrime, milletime feda ettim.

– Galiba o seni feda etti.

– Hayır işte ona yazdığım mektup... Onu ben reddettim. Evliliğimizden sonra kazalarda, nahiyelede beraberce konferanslar vermek için bir iki sene kadar Anadolu'da gezmek istediğimi söyledim. Evvela kabul etti. Sonra bu seyahatten önce Avrupa'yı görmek istediğini itiraf etti. Kendisine kaybedecek vaktimiz olmadığını, vatanın fedakâr, azimli gençlere muhtaç olduğunu anlattım. Yalvardım, yakardım. “Sen bozmuşsun!” dedi. Ertesi gün vaatlerimden, emellerimden, hül-yalarımızdan ona tekrar bahsettim. Tekrar yakardım. O gün Türk Ocağı'ndan birlikte çıktık. Fikrini yazılı olarak bildireceğini söyledi. Ve benden ayrılmak istedi. Nereye gideceğini sordum. Beyoğlu'na çıkıp beyaz patiska vesaire alacağını anlattı. Böyle şeyleri Tülbentçi Muhiddin Efendi'den almak mümkün iken Beyoğlu'na çıkmanın günah olduğunu söyledim. Bu haklı sitemime karşı:

– Sen böyle küçük şeylerle uğraşma, uğraşa uğraşa çıldıracaksın, Turhan! dedi.

Hışım la yanımdan çekildi. Küçük şeyler... Fakat asırlardan beri böyle küçük şeyler bir araya toplan a toplan a pek büyük bir şey oldu. Başımıza çöktü. Bizi ezdi. Değ il mi, Kâmil?!.. O gece kendisine son mektubumu yazdım. Türklüğ ün düşmanı olan bir kı zdan nefret ettiğ imi ve Zehra gibilerin yaş amalarından, gebermeleri daha iyi olduğunu yazdım.

– Fena etmişsin. İ kna ve ıslah edebilirdin.

– Hayır, hayır! Bundan sonra artık herkese karşı isyan edeceğ im. Bu yolda yükselmek, çalışmak istemeyen herke se, arkadaşlarıma, amirlerime isyan edeceğ im... Yer küresini durduracağ im! Güneş i söndüreç eğ im! Denizleri kurutacağ im! Kubbeleri kalkan, minareleri süng ü yapacağ im! Kâinatı altüst edeceğ im.

“Gerçi düşvâr nümâyed, betû, âsânî-i mâ”¹¹³

Bak!.. Pencereden dışarı başını çıkar, şu evlerin yapı lış la rındaki duygusuzluğ a, milliyetsizliğ e, biçimsizliğ e bak! Benliksizliğ e bak! Artık yetişir! Herkese benliğini öğreteç eğ im. Benlik olmayınca varlık olmaz. Millet sanatkâr olacak, sanatında Türk damgasını, Türk usulünü, benliğini gösterecek!.. Millet tezgâhtar olacak, mamullerinde Türk düş ünüş ünü, Türk benliğini satacak!.. Millet zengin olacak, çalışmasında benliğini rehber edecek!.. Dağlardan, yaylalardan, dere lerden, denizlerden, sokaklardan, saraylardan, konaklardan, evlerden, kulübelerden, döş emelerden, halılardan, elbiselerden, yüzlerden, bir Türk benliğ i, İslam benliğ i parlayacak. Bir İslam-Türk sanatı, medeniyeti taşıyacak, bir İslam-Türk ruhu, zihni görünecek. Anladın mı? Bunları hep ben yapacağ im?

113 Sana zor gelen şey bana kolay gelir.

Yahut bu duygusuz, gönülsüz, haysiyetsiz, muhabbetsiz, vatan-sız sürü arasında yaşayamayacağım. Öleceğim!..

Kara Memişoğlu Turhan köpürmüş, bağırırken elini göğsüne, alnına vuruyor, kalkıyor, oturuyordu. Gözleri fırlamış, dudakları morarmıştı, elleri titriyor, sesi titriyordu.

Kâmil Bey Turhan'ın bugünkü şiddetinin tabii olmadığına, biçarenin sınırlarında, zihninde bir bozukluk bulunduğuna inandı. Çekinerek arkadaşına dedi ki:

– Turhan bu büyük bir gayedir: Bu mertebeye kolay erilemez. Sanırım ki henüz hiçbir millet de ermemiştir.

– Hayır, Kâmil, hayır! Fransızlar, İngilizler, Almanlar ermişlerdir. İtalyanlar, Japonlar, İspanyollar ermişlerdir. Hatta Sırplar, Ulahlar,¹¹⁴ Bulgarlar ermişlerdir. Yalnız İslam memleketleri bu gayeye ermemiştir. Gökler şahit olsun!.. Onlar da ereceklerdir.

Kâmil arkadaşını bir parça gezdirmek, parka veya Beyoğlu'na kadar götürmek istedi. Turhan:

– Çıkmam, çıkarsam bütün erkeklerin, kadınların yüzlerine tükürürüm, dedi.

Kâmil odadan, yavaşça çıkarken:

– Zavallı genç, talihsiz memleket... diyordu.

* * *

Turhan devamlı olarak babasına, amcasına mektuplar yağıdırıyor. Birinin ticaretini, diğerinin hükûmetini bırakarak İstanbul'a gelmelerini istiyor. Kendisiyle beraber ya Dersaadet'te veya Türk ilinin bir köşesinde teknik ve ilmî mektep açmak, hususi bir Encümen-i Daniş kurarak, emel edindiği gazeteyi, ansiklopedileri, sözlükleri yayımlamak ve zengin ailesine Türkiye'de fabrikalar açtırmak için çırpınıyordu.

114 Ulahlar: Osmanlıların Eflak, Boğdan ve Erdel'de yaşayanlara verdikleri ad.

Mektuplar sıklaştıkça Turhan'ın velilerine karşı yazıları da şiddetleniyordu. Gencin ruhundaki coşku mektuplarından anlaşıldığından babası ona hemen Rusya'ya dönmesini yazıyor, amcası nasihatler veriyordu.

Turhan milletin uyuşukluğundan, hükûmetin ihmâlinde, dinî ve millî terbiyeye itina edilmemesinden şikâyeti içeren pek şiddetli bir konferans verdi. Ertesi gün, beş sivil polis gencin evini bastılar. Turhan dikbaşlılık etti. Bu sırada Boşnak bir polisten bir de tokat yedi. Kitaplarını, sandıklarını karıştırdılar, kâğıtlarını aldılar. Kendisini de bir hafta tutukladılar.

Bu darbe, bu ateşli ruhu bütün bütün alevlendirmişti.

Tutukevinden evine döndüğü vakit penceresini açtı.

Bahar her tarafı renklere, kokulara bürümüşü. Pencereden başını çıkardı. Karşıkı bahçede, erik, kiraz, elma ağaçları beyaz, pembe çiçeklerini açmış, serçeler cıvıdayarak uçuşuyorlardı. Birden feryat etti:

– Leylekler gelmeyin, serçeler uçmayın, çiçekler açmayın! Burada bahar yoktur. Güneş sarı bir gölgedir. Yeşil otlar toprağın küfüdür. Sıcak rüzgâr cehennemin nefesidir. Şu mavi Boğaz, bir çirkef ırmağıdır... Kelebekler çimen, çiçek arar. Burası çürüklüktür; kemik, iskelet vardır. Fikir genişlik, yükseklik arar. Burası çamurdan bir izbeliktir. Çıyanlar, solu-canlar barınır...

Kırlangıçlar! Hangi evin saçağına konsanız oradakilerin iniltilerini işiteceksiniz! Hangi ocağın üstünde tüneseniz onu sönmüş bulacaksınız... Her tarafta kara hayaletler takla atıyor. Her tarafta kara dişler sırtıyor... Hep küfür, hep ihanet, hep yumruk...

Ya Rab! Ya Rab!.. Yurdumu ahirette olsun bana düşman-sız göster!..

Turhan, artık kimse ile görüşmüyor. Gündüzleri sokağa çıkmıyor. Yemiyor. Uyumuyor. Eriyor.

Sakalı uzamış, saçları yağlanmış, geceleri karanlıklarda تنها sokaklarda geziyor. En ziyade sevdiği, loş Yeraltı Camii'ne gidiyor. Orada saatlerce yalnız başına düşünüyor. Kendi kendine söyleniyor. Duvarlarda gördüğü ecnebi lisanlarındaki ilanları sıyrıp yırtıyor, yere atıyor. Üstünde tepiniyor. Yolda bir yabancı diliyle konuşan erkek, kadın yurttaşlarına çatıyor, omuz vuruyor. Bir gün Bonmarşe'de, satıcı Rum ile Fransızca görüşen hanımın yüzüne tükürdü. Arkasındaki zenci dadıdan başına iki şemsiye darbesi yedi. Bir rezalet çıkacaktı. Fakat Turhan'ın yerine hanımlar korktular. Kaçtılar.

Genç, bu gece sabaha kadar sokaklarda hayalet gibi gezindi. Ortalık ağırırken kendisini Sultan Selim Camii'nin avlusunda buldu. Yüksekten, alaca karanlıklarda bir haydut gibi kuşklar, ürpermeler içinde uyuyan Fener'e, Beyoğlu'na baktı. Titredi... Türbenin dışında durdu, düşündü... Caminin etrafını dolaştı, inledi... Bir küçük kapıyı itti. Minarenin merdivenleri gözüksü. Ağır ağır çıktı. Son şerefeye gelmişti. Etrafı, karanlık derinlikleri dinledi. Yüksek ıraklarda birer ikişer yıldızlar söndükçe, kuytuluklarda horoz sesleri ağıyordu! Boğaz'ı, Çamlıca'yı, Sarayburnu'nu, Kâğıthane sırtlarını, Eyüp serviliklerini süzdü, süzdü. Onlara titremeden gözle riyle, ruhuyla veda etti. Şerefenin korkuluğunun üstüne çıktı. Bir kartal gibi göğsünü gerdi, kollarını açar açmaz boşluğa yuvarlandı. Civar halk sabah namazına geldikleri zaman şadırvanın önünde kafatası patlamış, kol ve bacakları kırılmış kan içinde bir ceset buldular. Hüviyeti anlaşılmak üzere ceplerini aradılar. Şöyle bir kâğıt çıktı:

"Ey Yavuz! Milletimin selametini yalvaracaktım. Ayaklarına kapanmak için sana yükselmek istedim. Yarı yolda gözlerim karardı. Sendeledim ve düştüm. Allah günahımı affetsin!"

12 Nisan 1338 (1922)

AYŞE KIZ'LA VATO

“Hamdullah Suphi Beyefendi'ye”

İştah ve lezzetle yenen bir öğle yemeğinden sonra köpüklü kahveler arasında içilen sigaraların dumanlarından kulübün yemek salonu hayli sislenmişti. Bir tarafta av sohbeti, diğer tarafta Meclis-i Mebusan müzakerelerinin sonucu olan bir siyaset mücadelesi, şu köşede birkaç asil gencin, belki, bir güzel kadın tarafından aldatılmış bir arkadaşına karşı kahkahaları, çoğu müdavimleri, yaşlı, vakarlı zatlardan oluşan bu toplantı yerinin havasını haz ve neşe rüzgârıyla dalgalandırıyordu.

Bizim sofrada bahis Türk, Macar ve Lehlilerin tarihî şapka ve elbiselerinin benzerliklerine dairdi. Konyağın son damlasını emen “Kont Geza...” iri sigarasını silkerken atalarının eski kaftanlarıyla kendisinin biriktirdiği sanat eserleri koleksiyonunu göstermek için bizi konağına davet etti.

Benimle beraber Amerikalı, İtalyan ve Alman dört yemek arkadaşı kulübün avlusunda bekleyen kontun otomobiline bindik. On dakika sonra kendimizi bir geniş mermer merdiven başında bulduk. Bıyıkları tıraşlı bir uşak sağ tarafta üstü koyu güvez¹¹⁵ çuha ile kaplanmış bir kapı açtı. Bir taş odaya girdik. Dört duvarına yaslanmış camlı dolapların içinde bu ailenin atalarına ve tarihine ait birkaç yüz çarık, çizme, pabuç,

115 güvez: Mora çalan kırmızı, renk.

terlik, takunya vardı. Bu ayakkabıların sonradan görme kimseler gibi, böyle başsedirde ceviz dolapların parlak camları arkasında, sahte birer kibar tavrıyla duruşlarında gizli tuhafılık vardı. Kontun kâtibinin arkasında diğer bir odaya girdik. Burada oymalı iki abanoz koltuk ve iki iskemleden başka iki büyük demir kasa ile ortada bir camlı dikdörtgen masa vardı. Bu masanın cam yüzeyi altında firuze,¹¹⁶ mercan işlemeli, gümüş oymalı telkâri¹¹⁷ bıçaklar, yatağanlar serilmişti.

Bu iki kasadan çıkarılan küçük ceviz çekmeceler içinde, gümüş tepsiler üstünde, bize gösterilen elmaslı, yakutlu sorguçlar, safirli, lâlî¹¹⁸ ve firuzlu kılıç kemerleri, kıymetli taşlarla bezenmiş kadın ve erkek düğmeleri, gümüşlü, mineli eski Türk ve Macar üzengileri, el aynaları, önümüze yığılıverdi. Bu hanedana atalardan kalan ve daima büyük oğula intikal eden bu kıymetli aile hatıralarının bu suretle dikkatle saklanmasını takdirden kendimizi alamıyorduk. Burası bir küçük Karun hazinesi idi.

Geniş merdivenden yukarı çıktık, burada, yemek odasından salona kadar gümüş leğen, ibrikten ufak incili yastığa kadar bütün eşyanın bir kıymeti, bir inceliği vardı. Camekânın içinde Asya ve Avrupa'nın hemen her tarihî milletine ait olmak üzere pırlantadan akike, altından pirince kadar belki üç yüz yüzük, kadife yivler¹¹⁹ arasında sıralanmıştı.

Duvarlardaki pastel ve yağlı boya nefis tabloları uzak-tan bir göz atamadan geçemiyorduk. Şimdi kontun yazı odasında idik.

116 firuze: Açık mavi renkte kıymetli taş.

117 telkâri: Gümüş ve altın tellerin tasarlandığı şekilde madeni levhaya kaynatılmasıyla yapılan iş.

118 lâl: Parlak kırmızı renkli değerli taş.

119 yiv: Bir parçanın çıkıntısının oturması için diğer bir parça üzerinde açılmış oyuk, yuva.

– İşte, dedi. Macaristan'da bir eşi bulunmayan bir tablo, bir hakiki “Vato”.¹²⁰

Bu, tahminen seksen santim boyunda ve elli santim eninde bir tablo idi. Ormanda bir pınar başında kurulmuş bir sofr... Kenarda bir genç saz çalıyor. İki genç kız uzanmışlar dinliyorlar, biraz beride iki kadın katmerli ve kabarık elbiseler ile raks eder görünüyorlardı.

– Şimdi bundan kıymetli bir şey göstereceğim.

Parmağıyla o meşhur Fransız boyaganının¹²¹ tablosunun yanında asılı bir küçük halıyı gösterdi. Bu bir Gördes seccadesiydi. Şimdi bütün gözler bu çok beğenilen şeye çevrilmişti. Bir antika meraklısı olan Amerikalı ile, usta ve ressam İtalyan seccadenin yanına yaklaşarak altından küçük ilmiklerine bakıyorlardı:

Koyu mavi zemin üstüne kırmızı bir kenar ve sarı zırhlar ile çevrilmiş ve ortası dört ve sekiz köşe madalyonlar¹²² ile bezenmişti. Kenarın, zırhların ve madalyonların içleri anlaşılmaz nakışlarla dolu idi. Bunlar çapraşık, karışık fakat uyumlu, perişan, dağınık fakat muntazam, hiçbir şekle uymaz fakat geometrik, ne çiçek, ne yaprak fakat düşünce ne resim, ne geometri fakat ince idi... Vato'nun “Yaz” tablosu yanında seccadenin bu hâli başka türlü, sanki sırf tasavvufi, ruhani, sembolik, manevi bir bahar şekli arz ediyordu. O derece renkler uygun ve tatlı idi.

Kont halının karşısına geçmiş:

120 Jean Ant. Watteau (Jan Antuan Vatu) 1684'te, Valansiye'de [Valensia'da] doğmuş, 1721'de veremden ölmüş bir ressamdır. Kadın resimleriyle köy ve kır eğlenceleri, tiyatro levhaları, panolar, askeri tablolar ve bazı tasvirlerin resmini yapmıştır. (Yazarın notu)

121 Coloriste (Kalist). İyi renk vuran, renklerin tesirini takdir eden ressam... Olmak-olağan, ısırma-ısırgan gibi. (Yazarın notu)

122 madalyon: İçine hatıra değeri taşıyan resim vb. şeyler konularak ince bir zincirle boyna asılan, genellikle yuvarlak süs eşyası.

– Bakınız! Bakınız! diyordu; şu çiçeklerde maviden kırmızıya, kırmızıdan sarıya, ne güzel bir ahenk ile geçiliyor. Boyalara bu garip uyuma, bu hayale gelmeyen güzel uyumu veren hangi ilimdir, hangi terbiyedir. Sanmam ki Türkiye’de bir halıcılık mektebi bulunsun, diyordu.

– Hayır.

– Ben Hint’in, İran’ın o üstlerinde oklarla vurulmuş ceylan, kaplan resimleri, çelimsiz süvariler, bücür insanlar, kurbağalara benzer kuşlar işlenmiş halılarını sevmem. Onlarda ne hayvan hayvan, ne çiçek çiçektir. Bu tabii maddeler yarım ve ilkel şekilde taklit olunmuş ve resmedilmiştir. Türk halılarında tabiatı taklitten eser yoktur. Bütün nakışlar doğaçlama ve icattır. Bütün bu hüner, yadırganmaz ve düşündürücü bir tuhaflıktadır. Nakışları birbirine benzer daha iki halı görmedim.

– Hatta bir halıdaki karşılıklı iki şekilden bile biri diğerine tamamıyla benzer değildir.

Bu Gördes halısıyla, Vato’nun tablosu karşısına tesadüf eden ipekli eski Kıbrıs kumaşı kanape ve koltuklara oturduk... Şimdi ziyaretçiler ev sahibinin verdiği puro ve sigaraları savuruyordular.

Kont dedi ki:

– Bir gün fakir düşsem belki Vato’yu satabilirim. Fakat aile yâdigarı eşyam ile bu halıyı elimden çıkaramam sanıyorum.

Tarihî, değerli eşya ve nefis eserler ile dolu olan bu noktada; bu odada yabancı gibi boynu bükük durması umulan bu Türk sanatının, bu Türk fikrinin, bu Türk zevkinin, bu Türk kadınlığının saltanatı huzurunda gönlüm iftiharla, saygıyla çarpıyordu. Gözlerim ıraklara doğru daldı. Kurutan, yakan güneşli ve gölgesiz ve nihayetsiz bir çölün ortasında bir bardak buzlu su bulan yolcu memnuniyetini hissettim. Düşündüm, düşündüm, düşündükçe ağlamak istedim.

Gözümün önüne geliyordu:

Harap Gördes kasabası. Balçıktan karanlık, ocak dumanlarından sisli evleri, bezgin ve sakin ahalisi... Kapının eşğine çömelmiş, yün eğiren soluk benizli ihtiyar kadınları. Halı tezgâhının önünde birkaç kırık tahta iskemlenin üstüne oturmuş, başını önüne eğmiş bir "Ayşe kız" ile iki küçük arkadaşı halının erişleriyle¹²³ argaçları¹²⁴ arasında kınalı parmacıkları titreyerek didiniyorlar ve en büyüğü:

Gece bir ses geldi.

Derinden, derinden

Beni mi çağırırdı.

Yemen çöllerinden?

manisini, Arabistan'da silah altındaki "Mehmet"ini düşünerek yavaş yavaş fısıldarken kara gözlerinden üstüne bir damla yaş düşürdüğü şu sarı renkli dal, bu mahrumiyetin, bu kederin ateşiyle kıvrılarak ruhani bir şekil alıyor.

Artık dumanlı gözler, önündeki örneğe bakmıyor, titreyen eller argaçların tellerini saymıyor. Kederli fakat temiz, usta fakat esrarengiz bir ruhun sevkiyle gelişigüzel argaçlar renk renk ilmikleniyor...

Ben bu tabloyu böyle görüyorum.

Ey tatlı kokulu kır menekşesi! Ey karanlıklar içinde nur ağlayan mahzun yıldız! Ey Ayşe kız! Sen bu nefis şaheseri nasıl meydana getirdin? Mektep, üstat görmeden nasıl en büyük Fransız ressamı olan Vato ile imtihan meydanına girdin? Ve aynı şeref mevkiini kazandın. Bu feyz, bu kabiliyet, bu zevk sana nerden geldi?.. Cevap ver Allah'ım! Ona nereden geldi?

123 eriş: Dokuma tezgâhlarında boyuna atılan ipler; çözüğü.

124 argaç: Dokumacılıkta enine atılan iplik, atkı.

Koyu çividi¹²⁵ bir yeldirme veya çubuklu bir peştama-
la bürünmüş, sade, saf, fakir hâlinde, ümmi¹²⁶ zihninle yıl-
larca ihtiyar hocaların resimevlerinde çalışmış, tecrübeler,
geçirmiş, kitaplar okumuş, eski üstatların tablolarını ince-
lemiş, renklerin kimyada, fizikte terkiplerini, tesirlerini öğ-
renmiş, binlerce takdirler, tenkitlere maruz kalmış ressam
Vato'nun yanında zekâ ve hüner âleminin huzuruna çıkarak
aynı mevkîe, aynı kıymete nail oluşuna ne sebep bula-
yım?.. Tahsilsiz, yaratılıştan gelen zevkinle, yaratılıştaki irfa-
nınla renklere verdiği uyuma, zarafete sihir mi, mucize mi
diyeyim? Ey Ayşecik!..

Ey Ayşecikler!.. Avrupa'nın zekâ merkezlerindeki müze-
lerde sizin saf fakat herkesin yapamayacağı eserleriniz için
ayrı ayrı salonlar, sergiler açıldı. Muhafızlar tayin edildi. Hü-
nerlerinizin inceliklerini, güzelliklerini anlamak için uzman-
lar ortaya çıktı. Bu ne kudret, bu ne feyizdir?!..

Siz yalnız usulün ve alışılmışın dışında bir usta, bir res-
sam, bir mühendis, bir nakış ustası değilsiniz. Türklüğün ru-
hundaki sağlamlık ve vakarı gösterecek manaları misalsiz
nakışlarınızla, sembolik ilhamlarınızla ortaya çıkaran birer
de şairsiniz. Onun için Anadolu halılarının bütün tarihimizi
gösteren yiğitlik ahengini, metanet meailini İran ve Hint ha-
lılarının şuh ve beyaz kanlı inceliklerinde göremem.

Ey Türk ili! Viranhanelerinin enkazıyla mamur yerler
süslenir. Sen nasıl bir ocaksın ki, soğumuş küllerinde ateş-
ler gizlidir. Baykuşlarından bülbül sedası gelir... Ey Türk ka-
dını! Irkında herkesin yapamayacağı işi gören bir feyz vardır
ki, hem ölüme asker yetiştirir, hem ebediyete hüner erıştırir-
sin! Seni benden çok evvel takdir edenler, yine Vato gibi res-
samların vatandaşları oldukları için beni affet!..

125 çividi: Çivit rengi, koyu mavi.

126 ümmi: Okuyup yazması olmayan, okuma yazma bilmeyen (kimse).

Ben bu dalgınlıkta iken arkadaşlarımın ev sahibine veda ettiklerini görerek mahcup fakat gururlu, seccadenin huzurunda kalben secde ettim ve odadan çıkarken, belki, dedim, bu eserin herkesin yapamayacağı işi gören sanatçısı, sefaletten, yetersiz beslenmeden hayatının baharında solmuş bir taze çiçektir.

Budapeşte, 20 Nisan 1334 (1918)

YATAĞAN

Beyoğlu Caddesi'nden saparak, Ağahamamı'ndan Firuzağa'ya gidilecek dar sokaktan, güneşe, mehtaba, temiz havaya engel olan çirkin, yüksek apartmanların arasından geçiyordum. Gece saat dokuz. Keskin bir soğuk rüzgâr derinden gelen "Kıtır simit! Sıcak simit!" avazlarını pencerelere çarpa çarpa yokuştan aşağı yuvarlıyor. Karanlıklar içinde siyah tüllere bürünmüş gibi gamlı bir ışık saçan fenerlerin altında insanların ürkütücü hayalleri birer gölge sessizliğiyle süzülüyorlar, Cihangir'e doğru iniyorlar.

İki haftadan beri görmediğim dostum Tuğrul Bey'in ziyaretine gidiyordum. Gönlüm arzu ile korkudan, muhabbet ile nefretten doğan duygularla hislenmiş olduğu hâlde gidiyordum. Firuzağa Caddesi'nden ilerleyerek karakolun yanından saptım, apartmanın ziline basacağım zaman, iki dakika sonra arkadaşımın elini sıkacağımdan dolayı duyduğum memnuniyeti, onun hayatını bağladığı kadının bir kere daha karşısında kalmak azabı yok etti. Tuğrul'un evde bulunmamasını istiyordum. Arkadaşımın kapatmasının yüzünü görmeden dönmek diliyordum. Bilmem ne için bu gencin üç yıldan beri beraber yaşadığı ailesi, mazisi, vatanı, dini, milleti belirsiz, her lisanı fena konuşan bu kadın ile karşı karşıya gelmek istemiyordum. Kâh dansöz veya gösteri yapan kıza ve kâh şarkıcıya veya mürebbiyeye¹²⁷ ve bazen hem fal-

127 mürebbiye: Kendisine bir çocuğun eğitim ve bakımı verilmiş olan kadın.

cıya ve hem dikişçiye ve daima bir eski hizmetçiye benzeyen bu kadın bir akşam benim kalbime dokunmuştu. Neferlerimiz için “kaba ve vahşi” demişti.

– Niçin madam, size sarkıntılık mı ettiler?

– Hayır! Tavırları yontulmamış!

– Alman veya Fransız neferlerinin hepsi üniversite mezunu mudurlar?

Bu sırada Tuğrul, “Sen ona bakma, zavallı iyi kadındır, ama...” demişti. İşte o dakikadan itibaren onun boyalı dudaklarından, yapma sarı saçlarından nefret ediyordum.

Genç arkadaşım İstanbul’un en iyi ailelerinden birine mensup güçlü bir zabıt, zarif bir şair, bir musikişinas, bir fen bilgisi sahibi, bir düşünürdü.

Kendisiyle her şeyden bahsolunabilirdi. Bir fikrin münazarasıyla kütüphanesinin önünde sabahladığımız geceler olurdu.

Bu kadın gül ağacına girmiş kurt gibi onun dehasını, hayatını, servetini, emiyor, kemiriyordu. Tuğrul babasını, annesini, kız kardeşlerini birer birer kaybettikten sonra bu kadına tesadüf etmiş ve onunla yaşamaya başlamıştı. Gönlümdeki korku ve rica hissiyle merdivenleri çıktım. Apartmanın kapısı açıldığı zaman başı açık, boyunbağı çarpılmış, ayağında terlikler, alışkanlığı tersine bir perişanlıkta Tuğrul’u karşımda buldum. “Ah gel! Ah gel!” diye elimden çekti. Beni yatak odasına doğru sürükledi.

– Madam hasta mı?

– Gitti... Kaçtı azizim.

– Oh! Kurtuldun...

– Evet, fakat oku!..

diye elime bir kâğıt uzattı.

“Tuğrul,

Bu ezilmiş memlekette, umutsuz¹²⁸ ahali arasında –oturamayacağım, gidiyorum. Yalnız iki senelik ortak hayatımızın bir hatırası olmak üzere yatağanını¹²⁹ alıyorum. Bu silah işine yaramaz. Siz, Müslümanlar; Türkler Avrupalıların esiri, Hristiyanların kölesi oldunuz. Efendilerinizi memnun etmek isterseniz bundan sonra yatağanla, kalkanla oynamayınız. Artık belinize kılıç kayışı değil, boynunuza esaret zinciri yakıştır. Elveda!

Elena”

Tercümesini şuraya geçirdiğim Fransızca kâğıt elimden düştü. İkimiz de donmuştuk. Kardan yapılmış iki çirkin insan heykeli mecalsizliğiyle birbirimizin yüzüne bakıyorduk, tükenmiş bitmiştik. İki dakika süren bu duygusuzluktan sonra bu üç-dört satırın cehennemî manaları anlaşılma-ya başladı. Şimdi cihanın bütün yanar dağları beyinlerimizde patlıyor, tütüyor, köpürüyor, ayağımızın altındaki halılar kıvrılıyor, etrafımızda her şey yıkılıyor, çöküyor sanıyorduk.

Kadının çalıp kaçtığı kını gümüşlü, firuze ve mercan işlemeli bir yatağan idi. Demirin üstünde altın savakla¹³⁰ yazılı olan:

*“Gerekmez bu silahla pençeleşmek,
Olur mu hiç ecel ile güreşmek?”*

beytinin altındaki 1030 tarihinden üç asırlık olduğu anlaşılan bu kıymetli silah, arkadaşımın atalarının tarihine, “Tuğrul

128 ümid: Ümid Türkçedir. Birçok emsali gibi Farsçaya geçmiştir. Aslı “ummak”tan “umut”tur. “Geçmek”ten “geçti” olduğu gibi. (Yazarın notu)

129 yatağan: İki yanı da keskin, Türklere has uzun ve dar savaş bıçağı.

130 savak: Su yolu.

Subaşı"ya ait bir yadigârdı. Zararının manevi ehemmiyetini gittikçe fazla duymaya başlayan arkadaşım:

– Soysuz kadın, nankör kadın! diye bağırdı. Sonra sükût... Boynumuzu büken bir sükût...

– Bir hafta önce bazı emlak işlerimizi yoluna koymak için İzmir'e gidecektim. Yokluğumda altı-yedi gün Gedikpaşa'da dadımın evinde oturmasını teklif etmişim. Ret cevabı verdi. Tahammül edilmez bir tenezzül yokluğu... Atıştık... Bu sabah seyahatten dönüşümde evde şu kâğıdı buldum... Ben onunla üç senedir ne gaflet içinde yaşamışım.

Hayretim, hiddetim yok olmuştu. Şimdi sakince düşünüyordum.

– Tuğrul! Sen Türkiye'nin küçük bir numunesisin. Senin kısa ömrüne göre başına gelen bu felaket, onun altı asırlık tarihinde defalarca gelip geçmiştir. İşte Macarlar, Sırp-lar, Ulahlar, Bulgarlar, Hırvatlar, Rumlar!.. Bu doğal olmayan sevgililerimizden ne hakaretler görerek ayrıldık.

– Ah ben ona ne kadar kavi bir itimat göstermişim.

– Evet, hükûmet de gospodarlara,¹³¹ boyarlara¹³², Fenerli-lere gösterdiği itimatların günahını çekmemiş miydi?

– Onun saadetine, istirahatine hakiki eşimden fazla çalı-
lışıyordum.

– Bütün Türkiye saltanatının tarihini temsil ediyor-sun. Fatih de, İstanbul'un zaptında Rum patriğine Bizans İmparatorluğu'nun en parlak çağında nail olamadığı iktidarı vermemiş miydi? Ve onu dünya yüzündeki bütün Ortodoksla-rın hatta Hristiyanların ruhani reisi olarak tanımamış mıydı?

– O hâlde ki Viyana surlarından Hindistan sahilleri, Kaf-kasya dağları ve Dinyeper nehirleri arasında bulunan bütün Hristiyanlar, nüfuzu İstanbul'dan Galata'ya bile geçemeyen

131 gospodar: Hükümdar.

132 boyar: Eskiden Rusya Eflak ve Boğdan'da asilzadelere verilen unvan.

o miskin Bizans'ın kilise reisinin asası etrafında, yalnız İslam kılıcı sayesinde toplanmışlardı. Dünya yüzünde Ortodoksluk icat olunalı hiçbir Hristiyan hükümdar, hiçbir Bizans imparatoru Rumlar'a, Rumluğa Türk padişahları kadar hizmet etmemişti.

Cihangirliğimizin büyük kısmı, Fener Patrikliği'nin faydasına, Ortodoksların birleşmesine yaramıştı. Rum kilisesinin en büyük, en kuvvetli istavrozunu¹³³ Türk yatağanı yontmuş, Fener'in en parlak kandilini Türk meşalesi yakmıştı.

İşte bu nimetin teşekkürü bugünkü nankörlük oldu. O kırık asayı büyüttük, büyüttük... Bizi saran, ezen boğan bir ejder yaptık.

Neticede kendilerini koruyan, Türk kılıcını elimizden aldılar. Zincir yaptılar ve boynumuza taktılar.

Kapatman ne mühim mahlûkmuş. Bu kadın değil bir olay, bir millet, bir tarih, bir insanlıktır. Sen vakarın, gaffetin ve manevi kuvvetinle Doğu'nun numunesi, o riyası, düşmanlığı ve alçaklığıyla Batı'nın timsali!..

Ey sen, ey saf Türk, ey esir Müslüman, geçmiş ile geleceği bir düşün. Boynun lalede, ellerin kelepçede, ayakların bukağda¹³⁴ olduğu hâlde bu pişmanlık ve umutsuzluk zincirlerini sürükleyerek gözlerinden, yaralarından akan kanların kızıl çamurları içinde sürün!

Bu sözlerim artık Tuğrul'u çıldırtmıştı. Gözlerinden saçılan kıvılcımları derin nefesleri alevlendiriyor, saçları dikeliyor, kolları geriliyordu. Bağırıyordu:

– Artık, medeniyetten, bu yalan medeniyetten, bu sarraf, bu haydut medeniyetinden nefret ediyorum. Ortadan makineyi, makinenin ilerlemesini çıkar; medeniyetten ne kaldı? Ne ahlak var, ne vefa var! Ne şeref var, ne muhabbet

133 istavroz: Haç.

134 bukağı: Demir halkalı köstek.

var! Ne büyüklük var, ne güzellik var! Hiç, hiçbir şey yok! Yalnız meydanda bir makine kuvveti, bir de hayvanlık ihtirası var... Kur'an-ı Kerim'de resullüğü, ruhaniyeti tasdik edilmiş olan Hazret-i İsa'nın, mütevazı, iyi huylu, mazlum İsa'nın bunlar, şeriatının koruyucusu değil, şeytanın fesatlarının vârisleridir. Bunlardan nefret ediyorum.

Medeniyet!.. Hilal ve haç avazlarıyla bir ikinci Hristiyanları, Müslümanlar üzerine musallat ettiler. Dini, yalan dolan tuzağı yaptılar. Medeniyet sözünü kıymetsiz numune gibi etrafa dağıttılar. Bankaların mabet olduğu, bankerlerin aziz¹³⁵ sırasına geçirildiği, banknotların İncil sayfalarından mukaddes sayıldığı böyle bir zamanda bile taassup zehriyle cihanı simsiyah ettiler.

Esasen öve öve göklere çıkardıkları Avrupa medeniyeti yok, Hristiyan medeniyeti yok... Yalnız bir Yahudi medeniyeti, Yahudi sanatı var. Bankalarıyla keselere sahip olan Yahudiler, gazeteleriyle fıkirlere hükmeden Yahudiler, ticaretleriyle cihanı yediren, giydiren onlar, savaşı, barış yapan onlar, ağlatan, güldüren onlar, hatta gürültüsüzce yer küresini döndüren onlar!..

Batı'nın Doğu'ya saldırışına, haydutların çiftliklere saldırısı dememek için haçın hilale, medeniyetin bedeviliğe hücumu namını veriyorlar.

Haçın hilale hücumu! Fakat bunu birçok defalar daha tecrübe etmişlerdi. Onlar böyle geriye doğru ilerledikçe, bir gün olur, bir noktada yine önlerine çıkacağız.

Medeniyetin bedeviliğe hücumu! Öyle mi? Biz taassup, öfke, fesat, riya irinleri içinde, günlük¹³⁶ kokuları altında çürüyen Bizans'ı ne yaptık? İstanbul'u nasıl bulduk? Bugün ne

135 aziz: 1. Yüce, değerli, kıymetli. 2. Ermiş, veli. 3. Hristiyanlıkta kilisenin din büyüğü olarak kabul ettiği kimse.

136 günlük: Günlük ağacının tütsü olarak kullanılan reçinesi.

hâldedir? Bir güzellik sergisi yaptık, Aya Teodori Kilisesi'ni Gül Camii'ne çevirdik. Bu mudur tahribimiz? Onlar camilerimizi ne yaptılar? Onlar... Medeni Hristiyanlar! O camiler –ki göbeklerinde ruhani ve ebedi çiçekler açmış, şirin, temiz halılarıyla üstlerinde Hazret-i İsa alını tozlanmadan secde edebilirdi– utanmadan onlar ne yaptılar? Ahır yaptılar. Tozlu kiliseleri, Ayasofyaları, Allah için görsünler, saçımızı süpürge ederek nasıl temizledik?

Bizim başımıza musallat ettikleri Slavların, o eski Helenlerin gayrimeşru torunları olan Yunanlıların medeniyetine bakılsın! Parçalanan çocuklar, karnı yarılan gebe kadınlar, ateşlerde yakılan ihtiyarlar, yıkılan mektepler, hastaneler, köprüler görülsün. Hayvanlığın, insanlıkla hücumu nasıl olurmuş anlaşılsın!.

Ah! Dökülen kanların pıhtıları onların yüzlerine yapışmadı mı? Bilenen demirlerin çıkardığı kıvılcımlar dimağları yakmadı mı? Daha dün yollar üstünde, çalılar arasında, köpeklerin ağızlarında sürünen masum kızların, çocukların bağırsakları bir gün boğazlarına sarılıp birer ejder gibi onları boğmayacak mı?

Evet, mağlup olduk. İki sene büyük küçük beş devletle harp neticesinde mahkûm olduk. Fakat düşmanlarımız yalnız Bulgar, Yunan, Karadağ, Sırp, İtalya değildi. Bütün Avrupa idi. Dünyanın yarısı yıkıldı ve biz ezildik, küçüldük; lakin mahvolmadık. Daha toplandık, daha katılaştık.

Evet, düşmanlarımız bütün Avrupa idi. Son harbin başlangıcında büyük devletler¹³⁷ “Galip taraf araziden istifade edemeyecektir.” düsturunu ileri sürdüler. Hâlbuki Balkan hükûmetlerinin aralarındaki anlaşmalarla alacakları arazi

137 O zaman, Düvel-i Muazzama denilen bu devletler İngiltere, Almanya, Avusturya-Macaristan, Rusya ve İtalya idi.

belirtilmiş idi. Ve bunu Avrupa da biliyordu, bu sınırlama yalnız Türkler içindi, kumandanlarımızın manevi kuvvetini kırmaya yaradı.

Bulgarlar Çatalca'ya yaklaştıkları sırada Avrupa devletleri İstanbul'da emin ve rahat yaşayan Hristiyanları muhafaza için gemileri Haliç'e ve gemicilerini elçiliklerine soktular. Hâlbuki Edirne'de, Selanik'te, Kosova'da, Manastır'da kesilen, yakılan Müslüman kadınlarını, çocuklarını kurtarmak için ufak bir harekette bulunmadılar.

Taassup, taassup! Bin dokuz yüz senelik ateş, kan, zehir saçan taassup!

Tuğrul bu sırada kütüphanesinden bir kitap aldı. Sayfalarını hiddetle çevirerek söylüyordu:

Kardinal Ksimeses [Cisneros] Gırnata'da seksen bin cilt Arap eserini hayvancasına bir taassupla yaktırdı.¹³⁸ Roma İmparatoru büyük Teodoz [Theodos] Hristiyan olmasının ardından İskenderiye'de "Serapeüm" mabedindeki meşhur İskenderiye Kütüphanesi'ni bir küme kül hâline getirdi. Hele havarilerden "Sen Pol" [Saint Paul] kara bir cehaletle, kendi yontulmamış fikrine uygun gelmeyen felsefi, tarihî kitap ve risale ne buldurabilirdiye bir meydana toplayarak ateşe verdi. Papa Greguvar fikrin ilerlemesine mâni olmak için yine ateşe müracaat etti. Kütüphaneleri yangına verdi.

İlk İstanbul İmparatoru Romalı Konstantin Hristiyanlığı kabul eder etmez, Allah'ına yaranmak için akıl ve fikre ait eserler ile cehennemler icat etti.

İspanya'da Engizisyon zamanında taassubun irfana, İslam'a, insanlığa karşı zulümlerini saymak, bilhassa Don Henri Dragon Kütüphanesi'nin nasıl yakıldığını söylemek istemiyorum.

138 *Medeniyet-i Arabiyye*, Dr. Güstav Lebon. (Yazarın notu)

İlim ve irfan aleyhine cehennemler tesis edildiği memleketlere dikkat ediyor musun? İspanya, Roma, Bizans, İskenderiye... Yani nerede Hristiyanlığın ilk ışığı görünmüşse orada ilk iş fikirleri yakmak olmuş, eserleri yıkmak olmuş.

Anlaşıyor ki İslamiyet imdada yetişmemiş olaydı, eski ilmî eserler ebediyen kaybolmuş gitmişti. Irak ve Endülüs yalnız Müslümanlar yardımıyla irfan âleminin iki güvenilir merkezi oldu. İslamiyet'in zekâsı sayesinde, insanlığın bekası mümkün oldu.

Bu çığgın, bu kanlı taassup bilhassa İspanya'da o kadar ileri gitmişti ki, yıkanmanın abdest almaya benzemesinden dolayı Arap ırkı oturan şehirlerde papazlar Katoliklere yıkanmayı yasak ettiler. Hatta hastalara, yaralıları soğuk, sıcak su ile temizlenmeyi emreden hekimleri dinsizlikle mahkûm ettiler.

Böyle siyah bir taassup ve kanlı bir cehaletin Hristiyanları boğduğu bu sırada Kurtuba İslam Medresesi'nde tahsilini tamamlayan Gerber "İkinci Silvester" namıyla ancak İslam müderrislerinden öğrendiği felsefeye, matematiğe, astronomiye, kimyaya, musikiye ait malumat sayesinde Roma'da Papalık makamına geçiriliyordu. Ve Avrupalılara Arap rakamlarını, rakkaslı saati gösterirken Hristiyanlar kendisini bü-yücülükle itham ediyorlardı. 848 tarihinde¹³⁹ Macarlarla Sultan Murad arasında on sene için imzalanan barış anlaşması, Macar Kralı Ladislas'ın İncil üzerine yemin etmesiyle karar altına alınmıştı... Papa Dördüncü Öjen'in [Eugene] teşvi-ki ve, "Müslümanlara karşı edilen yemin ne mertebe ciddi ve kutsi olsa yine tersine hareket Allah'ın rahmetini çekecektir." sözü üzerine bu on senelik barış iki hafta, evet tam iki hafta sonra bozularak düşmanlar Varna'ya kadar gelmişler, ansızın bize hücum etmişler, lakin belalarını bulmuşlardı. Sultan

139 Miladi 1444 yılı.

Murad bu tanımadıkları anlaşma metnini, el bastıkları İncil'i geçirdiği iki kargının yanına, galibiyet ile neticelenen harbin sonunda, iki mızrak daha ilave etti. Bunların birine Macar Kralı Ladislas'ın sarı saçlı kesik başını ve diğerine andı bozmak için vaazlar veren Kardinal Çezari'nin İncil-i Şerif karşısında kindar gözleri kapanan kafasını geçirdi.

Cihan cihan olalı hiçbir milletin tarihi hakkında böyle ulvi bir tecellisini kaydetmemiş ve böyle feci bir intikam tablosu tasvir etmemiştir. Asırlardan beri insanlığın zulmüne şahit olan güneş, sabahleyin ışıklarını harp meydanına serperken, Türk ordusunun önündeki bu dört kargının oluşturduğu korkunç manzaranın derin anlamı maziye, geleceğe ve belki Mesih'in ruhaniyetine doğru götürdü.

Daima ihanet, her zaman ihanet!.. Fransa Kralı Birinci Fransuva bir taraftan kendisini Şarlken'in esaretinden kurtaran Süleyman Kanuni ile bir savunma anlaşması imzaladığı esnada diğer taraftan Papa Onuncu Leon ve Navar Kralı ile Türkiye'nin taksimi için senetler alıp veriyordu.¹⁴⁰

Ahlakın, namusun bu mertebe ayaklar altına alındığı bu tarihî vaka Hristiyanların sözlerine, samimiyetlerine, vicdanlarına ne derece inanmak lazım geleceğini gösterir.

Eneas Silvios namıyla yâd olunan Papa İkinci Pie, Türkler üzerine bilinen Haçlı ittifakını tertip etmeden evvel, Fatih Sultan Mehmed'e bir mektup göndererek bütün tebaasıyla¹⁴¹ birlikte Hristiyanlığı kabul ettiği takdirde kendisini Hristiyan âleminin hükümdarı ve cihanın sahibi tanıyacağını ve biat edeceğini yazmış ve Fatih'ten alay eden ve hükmeden kısa bir cevap almıştı.

İşte on dört asırdan beri bu hiyanetler, taassuplar, kinler, riyalar arasında İslamiyet vebalar, zelzeleler, yanardağlar

140 Cent Projest de Partage de la Turquie-Djuvara. (Yazarın notu)

141 tebaa: Bir devletin idaresi altında bulunanların bütünü, uyruk.

üstünden bir güneş gibi yükselmişti. Gececeği yollarda yakılan ateşleri kanıyla söndürmüştü. O hâlde ki Hazret-i Peygamber'in ölümünden yüz on bir sene sonra Müslümanların saltanatı Büyük İskender hükûmeti sahasını geçmiş, Kanuni Sultan Süleyman'ın vefatında ise İslamiyet'in sınırları, Roma İmparatorluğu'nun hududunu pek çok aşmıştı.

Hicretin 499 tarihinden 670 senesine kadar tam 180 yıl devam eden Haçlı hücumlarının birinci sebebi Selçuklu Devleti'nin ikbali zamanında Türklerin Suriye'yi istilası olmuştur. Kudüs-i Şerif'in Müslümanlar tarafından fethi Hazret-i Ömer'in hilafet zamanına tesadüf etmekle o zamandan beri geçen dört buçuk asır Avrupa Hristiyanları buna ses çıkarmamışlar ve ancak Türkler karşılığında İsa'nın mezarını kurtarmak derdine uğramışlardır. O hâlde Haçlıların kini en ziyade Türklere karşı olduğundan ilk hücumu Kılıçarslan göğüs germiştir.

Bu iki asır zarfında Papaların¹⁴² teşvikiyle hazırlanan ordular Fransız,¹⁴³ Alman,¹⁴⁴ İngiliz¹⁴⁵ ve Macarların,¹⁴⁶ en meşhur hükümdar ve kumandanlarının idaresi altında akın akın Anadolu'ya ve Suriye'ye saldırmışlar ve lakin granit kayalara çarpan dalgalar gibi Türk ve Arap kahramanları¹⁴⁷ karşısında perişan olmuşlardır.

142 İkinci Urban, Üçüncü Öjen, Üçüncü ve Dördüncü Klamán, Üçüncü ve Dördüncü İnosan, Üçüncü Honorius, Dokuzuncu Greguvar. (Yazarın notu)

143 Godfrua Dö Bubon, Yedinci Lui, Filip Ogüst, Sen Lui, Vil Harduen. (Yazarın notu)

144 Konrad, Frederik Barbaros. (Yazarın notu)

145 Arslan Yürekli Şarl. (Yazarın notu)

146 İkinci Andre. (Yazarın notu)

147 Musul beyleri Gerboğa ve Seyfeddin Gazi ve biraderi Nureddin ve Şam beyleri Dekkak bin Tunus ve Tuğtekin Atabek ve Muiniddin Enez ve Humus Hâkimi Cenahüddevle ve Mısır meliki Âdil Eyyübî ve bilhassa Selâhaddin-i Eyyübî. (Yazarın notu)

Evet, bu sırada Mescid-i Aksa'yı da kilise yapmak teşebbüsünde bulunmuşlardı. Kanlar, kinler arasında ilerleyen İslamiyet, hicretin doksan ikinci yılında Kuzey Afrika'yı tamamen istila ile Endülüs'te bir saltanat kurmakla yetinmemiş, Fransa'ya geçerek Karkason, Burgoyne, Nim, Avinyon, Bordo ve Provens kıtasının bir büyük kısmını istila ve Sicilyateyn'i zapt ve Roma civarını tehdit etmişti. Sekiz asrı geçen bir zaman Avrupa'nın batısında en medeni bir devlet kurulmuştu. O hâlde ki İslamiyet'in, İngiliz, Hollandalı, İtalyan, Fransız, İspanyol, Avusturya, Macar, Alman Slav, Yunanlılardan boyunca eğdirmediği hiçbir millet kalmamıştı.

Bir taraftan Roma'da kardinaller atayan Bayezid'in¹⁴⁸ halefi Selim, Moskova hükümdarı Vasili İvanoviç'ten, soyunun Turanî olduğunu hatırlatarak "Atalarımız karındaş oldukları hâlde biz neden birer birader gibi yaşamayalım" tarzında rica mektupları alıyordu.¹⁴⁹

O zamandan beri gönüllerde yerleşen kinler, hasetler asırdan asıra intikal etmiş ve nihayet şu adi kadının, şu açlıktan, ölümden kurtardığım Elena'nın ruhunda yatağanımı çalmak ve Türkleri, İslamları aşağılamalı suretiyle ortaya çıkmıştır.

Evet mağlubuz. Avrupalıların esiriyiz. Belki şimdi Elena'nın dediği gibi silahla oynamak bize yaramaz. Çünkü çoktan beri eski sevgililerimizi unuttuk: Barut, kılıç! Eski elbisemizi attık: Kefen! Eski rütbelerimizi bıraktık: Şehit, gazi! Eski duygularımızla yüreklerimiz çarpamaz oldu: Din gayreti, milliyet tutkusu!

Şimdi bizi yoksul, çıplak, hissiz buldular. Göz açtırmadan kanlarımızla, yaşlarımızla bizi boğmak istiyorlar.

148 Kardinal Rocciardo Şarl Mismere'nin Kostantiniye müsamereleri. (Yazarın notu)

149 Şarl Mismere'nin Kostantiniye müsamereleri. (Yazarın notu)

Boğsunlar, parçalasınlar, kapışsınlar! Devlet kalmasın, hükûmet kalmasın! Elverir ki dünyada bir dağın yamacında, bir ağacın kovuğunda dört Türk, dört Müslüman kalsın. Bunların biri yine Ömer, Ebu Bekir olur, Salahaddin veya Cengiz olur, Birinci Selim olur, Atilla olur, Yıldırım olur, onlar yine yakar, yıkar.

Ah! İşte! Ey ulu Tanrı'm: Türklerin, Arapların, Berberîlerin, Hintlilerin, Çinlilerin, İranlıların, Afganlıların, Tatarların, Boşnakların, Çerkezlerin, Buluçların, Cavalıların, Kırgızların, Mongolların şu üç yüz elli milyon İslam'ın, şu üç yüz elli milyon esirin, yarı insanlığın birden, gözlerinin bağlarını sıyırarak zincirlerinin halkalarını, bukağılarının demirlerini şangırdatarak yer küresinin her tarafından bir anda saldırdıklarını, Allah, Allah! tekbirleriyle yerleri sarsıp, gökleri titrettiklerini, dünyaları altüst ettiklerini, ayları gülle, yıldızları şarapnel yaptıklarını, tayyare diye kayan yıldızlara bindiklerini, Avrupa'nın beynine indiklerini şimdiden görüyorum.

Göklere yükselen çılgın çığlıkların zorundan kiliselerde ki haçların uçları yukarıya doğru kıvrılacak birer hilal şekli alacak. Havariler namına bina ettikleri ve hakikatte baskıyla, taassupla, zulümle, cahillikle, halkın kemiklerinin tozunu onların kanlarıyla ıslatarak yaptıkları yalan, yılan yuvalarının kubbeleri, minarelerden mızraklarımızla dürtülerek, devrilecek...

Ben bunları belki elli-yüz elli sene evvel söylüyorum. Li-sanın ömrü, insanın ömründen uzundur. Bu cümlelerin manaları yarım, bir asır sonra anlaşılacaktır.

Yaşlar kurur, inlemeler durur, çukurlar dolar, yangınlar söner, mezarlar çöker, viraneler şenlenir, her şey bitti sanılır; yalnız kitapların sayfaları arasında hareketsiz duran barut tozlarına benzer yazılar, hatıralar kalır. İşte bu görünmez kuvvetlerden volkanlar, cehennemler çıkar.

Yatağanlar silinir, kılıçlar paslanır, gazeteler susar, kinler unutulur, dudaklar güler. Bu sırada şair başlar... Topların sarsamadığı istihkâmları bunların feryadı yıkar. Yurt sevgisinin coşturamadığı yürekleri bunlar heyecana getirir. İşte o zaman göğün yumuşak bulutları arasında biriken inlemler, birer yıldırım kuvvetinde Avrupa'nın zihnini kavurur. Yerin dibini dolduran masum kanları birer volkan olur, al alevleriyle mamur yerlerin külünü savurur.

26 Mayıs 1330 (1914)

RAHAT DÖŞEĞİ

1334 senesi aralık ayı sonunda bir sabah Pangaltı'dan geçiyordum. Hava bulanıktı. Harbiye Mektebi'nin yüksek kapısının önündeki otomobillere, eşya arabalarına şilteler, karyolar yükleniyordu. Herkes gibi ben de gayriihtiyari durdum. Arka tarafımda iki adam yavaşça mırıldandılar: "... Mektebi'ni işgal ediyorlar". Giden gelen beklenmeyen bir hadiseye maruz olmuş gibi irkiliyordu. Karşı kaldırım hayli kalabalıktı. Gözlerde umutsuz bir sükûtun bütün esrarı ağılıyordu. Kaşlar çatılmış, yumruklar sıkılmış, dudaklar titriyordu.

İki kadın:

– Bakın! Şu zavallı hasta askerlere! Sokak ortasında...

Büyük kapıdan kucak kucak koltuk değnekleri çıkardılar. Hastaların, yaralıların önüne silah gibi çattılar. Yağmur çise-liyordu.

Harap bir kale enkazı ihmaliyle, mektebin duvarının kenarına yuvarlanan, çöken Mehmetçikler, yüzlerini elleriyle kapamışlardı. Dalgın ve dermansızdılar. Düşünüyorlar mıydı? Uzak karanlıklardaki Ayşeciklerinin nemli parlak gözlerini mi, anneciklerinin uçuk ve buruşuk yüzlerini mi görüyorlardı? Mekteplerin, camilerin, kışlaların, birden devrildiğini görmemek, düşüş gürültüsünü işitmek için mi gözlerini kapıyor, kulaklarını tıkıyorlardı?..

Yukarı katlardaki camlar açılmış siliniyordu. Bu pence-relerden giren rüzgâr sanki altı yüz senelik ezici kuvvet ve bü-yüklük hatıralarını, şehitlerini, gazilerini, ganimetlerini, zafer

şarkılarını, millî övüncü sürüp çıkarıyordu ve unutmaya vadi-lerine doğru savuruyordu.

Yağmur çiseliyordu...

Duvar kıyılarına birer kırık eşya alçak gönüllüğüyle sinen hastalar ıslanıyorlardı. Islandıkça büzülüyorlardı. Uzak-tan benizlerinin uçukluğu, kuvvetsizlikleri tamamen seziliyor, bıkkınlıkları, bezginlikleri anlaşıyordu. Açık kalplerindeki emel cevherleri artık dökülmüştü. Şimdi ruhlarında ne vatan muhabbeti, ne din gayreti, ne askerlik şerefi, ne hiçbir şey kalmamış gibiydi. Belki yükseklerden uçan bulutlardan bir yumuşak yatak, bir sıcak çorba, bir temiz elbise, bir şefkatli el arıyorlardı. Karşılarından ıslık çalarak rap rap geçen dünkü düşmanlardan nefret etmek hatırlarından geçmiyor, yağmur çiseliyor.

Ve bunlar sefaletlerinden habersiz görünüyorlardı. Kendilerini alıp götürecek, uzaklara, pek uzaklara götürecek bir araba, bir sedye, bir tabut, bir kasırğa, bir yıldırım, bir şey bekliyorlardı. Fakat yüzlerine bakan bulunmuyordu. Bir zabıt¹⁵⁰, bir hastabakıcı yoktu. Yalnız birçok nefer yırtık, eskimiş eşyayı devamlı at, eşek, öküz arabalarına yükletiyorlardı. Bunlar da yıkık birer ilahî bina değiller miydi? Bu enkazı çamurdan kurtaracak dindar bir el yok muydu?

Yağmur çiseliyordu.

Şimdi binanın pencerelerinden bir iki kırmızı çehre göründü. Tam bu sırada yoldan iki ihtiyar zabıt geçiyordu. Biri dineldi. Kaskatı kaldı. Diğeri bir şeyler mırıldandı. Arkadaşını çekmek götürmek istedi. Beriki gitmedi. Mücadele birkaç saniye sürdü. İkisinin de gözleri dalmış, çeneleri kilitlenmişti. Otuz-kırk sene evvelki mekteplerini ve oradaki hayat ve askerî hayallerini düşünüyorlar, şehit ve gazi yetiştiren bu tezgâhın,

150 zabıt: Subay.

bunca senedir üç kıtada bulunan hudutlarımıza durmayıp akan kızıl kanların kaynağı olan bu mabedin bütün tarihini, duvarlarında, vatan, yiğitlik, şan, kahraman, fedakâr avazları aksettiren dersanelerini; Varna, Mohaç, Bizans, Kosova, Mercidabık menkıbelerini okuyan hocalarını; talimlerden sonra geçen gecelerde zaferden zafere uçan heyecan dolu rüyalarına saha olan yatakhanelerini düşünüyor, sonra çamurlar içinde kalan vatan ve vatandaşlarının, kendilerinin hâllerine yaşıyorlardı. Gittiler... Tekrar döndüler, baktılar, baktılar; sarhoş gibi sendeleyerek gözden kayboldular.

Uzunca bir arabaya lekeli şilteler, kirli yastıklar yığılıyordu. İstif tamam olmuştu. Arabayı çeken zayıf mandaları, bir nefer kalın bir değnekle hayladı. Tam o sırada kapıdan bir çavuş görüldü. Etrafına ürkererek, utanarak bakındı. Kolları arasında uzunca bir şeyler saklıyordu.

– Of! dedim. Sancaklarımız.

Arkadan aynı bedbaht emaneti kucaklarında taşıyan iki asker daha görüldü. Üçü de birkaç saniye şaşalamış gibi çekinerek kapının önünde durdular. Yüklerini, bu rezaleti kimseye göstermemek istiyorlardı. Çavuş yürüdü. Çaresiz verilen acele kararı gösterir zoraki bir tavırla elindekileri şiltelerin arasına sokuverdi... Bu saltanat namusu ve milletin zilletini yabancılara göstermemek gayretiyle, üstlerine diğer bir dölüğü çekti. Diğerleri de, altı buçuk asırlık hükûmet şanının nişanelerini bu rahat dölüklerine yatırmakta, tarihin mezarına gömmekte ona uydular. Zafer çağlarının hatıratını taşıyan bu mübarek milliyet sembolü, istiklal sembolü bir anda kayboldu ve benden başka eminim ki kimsenin nazarıdikkatini çekmedi. Artık bayraklar düzülmüş, kalpler durmuş, kanlar kurumuştur. Sonra... sükût ve çamur...

Sıra hastalara gelmişti. Bunlar birbirlerine tutunarak birer gölge gibi duvara sürtünerek, inleye ıkına orada duran arabalara tırmanmaya başladılar. Pek kıyımdanmayanların arkadaşları koltuklarına girdiler. Arabanın biri o küçük yokuştan indi. Tramvay yolunda tam karşımda durdu. Bu dakikada yatan yaralılarından biri fırladı. Çömelenlerden birine hiddetle ve şiddetle bir tokat indirdi. Ardından ikisi de arabanın içinde yuvarlandılar. Dayanamadım. Yanlarına sokuldum:

– Hemşehrim! Ne oldunuz? Ne var? Herkes size bakıyor. dedim. Tokadı atan, pos bıyıkları altında, uçuk dudakları titreyerek ve gazaplar soluyarak dedi ki:

– Bak efendi! Bak şuna! Artık din bitti, millet bitti diyor, Allah Teala’dan ümidini kesiyor.

– Çek arabacı!

Yağmur çiseliyordu ve ben ağlıyordum.

20 Ocak 1334 (1918)

MAVİŞ

Bu nazlı kelime, ne zaman hatırıma gelse, bilmem neden, kendimi bulutlarda, yıldızlarla kucaklaşırım sanırım... Aynı hissi, aynı hayali Boğaziçi'nin güneşli bir sabahı, mehtaplı bir gecesi de verir. Sahilde, gemide, yahut bir kayıkta Boğaz'ın bu şiirini, nurunu, rengini emdikçe, bu şiiriyle, nuruyla, rengiyle okşandıkça kendimi göklerde sanırım. Bunun için hiç beğenmediğim "Boğaziçi" ismine ve tenezzül etmediğim "Bosfor" namına karşılık Osmanoğulları'nın ah; bu harap başşehrine cennet güzelliği, arş-ı âlâ yüksekliği veren ikinci kevser havuzuna¹⁵¹ pek samimi olan "Maviş" adını vermekte çaresiz kalırım...

Cihanın hiçbir noktasında benzeri olmayan, güneşi bile mavimtırak olan bir göğün altındaki, mavi bir nehre Maviş'ten başka ne isim verilebilir?

Bazı nadir inciler, elmaslar vardır ki, onların biri yalnız saltanat tacı olabilir. "Maviş" de o mücevherler gibi yalnız bu Avrupa ile Asya'nın, yerle göğün güzelliklerinin topladığı, barındığı bucağın adıdır.

Maviş'i ben hurilerle perilerin, ayla güneşin, gelin odası zannederim.

Şair Nedim hatır için söylememiş olsaydı; mutlaka:

151 kevser havuzu: İçindeki su baldan tatlı, kardan soğuk olan, içenlerin bir daha susuzluk hissetmeyecekleri cennet havuzu.

*“Cedvel-i sîm içre âdem binse bir zevrakçeye
İstese mümkün varılmak cennetin tâ yanına”¹⁵²*

hayalini Maviş için sarf edecekti. Ben Maviş’in harap, yıkık, virane sahillerini hiç görmem. Oralarda gül, sümbül, yase-min renginde saraylar, yuvalar, secdegâhlar¹⁵³; zümrüt gibi dağlar, koyu yeşil ormanlar hayal ederim. Ve bu ormanların arasından taşan bülbül şarkılarının, güneşin ışıyla, suların dalgalarını birbirine sardırarak raks ettirdiğini düşünürüm. Asya sahilinde mermer rıhtımlar kenarındaki köşkerin, yalıların önünde İstanbul’a pek yakışan o yüksek şemsiye fıstık çamlarının yeşil saçaklı dalları arasından pencerelerin içine süzülen tatlı kokulu akşam güneşini içmek isterim.

Maviş’in saate, havaya, güneşin parlaklığına göre değişen lacivert, mavi, cam göbeği renklerini yırtan, berbat eden o çirkin vapurları, o kara lekeleri silecek bir kuvvetim bulunsaydı bu periler bucağının hakani olsaydım, Maviş’i yalnız beyazlı, kırmızılı, mavili, narin kayıklar, sandallarla okşardım. Bu mavi atlası, bu ince ütülerle ütülerdim.

Maviş’te dikkati en ziyade çeken, rüzgâr uğrağı olan harelerdir,¹⁵⁴ mavişlerdir, girdaplardır. Bunların üstüne güneş vurdukça, uzaktan tavus sürüleri, kanatlanmış yıldızlar yürüyor gibi gelir. Bazı dakikalar gökle deniz birbirine o kadar karışır ki dalgın bir bakış denizde güneş, gökte köpük görmeye başlar. Deryada beyaz ve mavi dalgalar ne ise, gökte ak ve kurşuni bulutlar da odur; yalnız biri oynak, biri durgun,

152 İnsan gümüş cetvel içinde bir kayığa binse isterse cennetin ta yanına varması mümkündür.

153 secdegâh: Secde yeri, açıkta namaz kılmak için hazırlanmış olan ve kible yönüne doğru dikili taşı bulunan yer. Yaygın adı “namazgâh”tır.

154 hare: Bazı şeylerin üstünde görülen ve dalgalanıyormuş hissi veren parlak çizgiler.

biri aceleci, biri vakur... Gökte de denizde de sanki belirsiz bir tül altında esrarlı bir mavilik bazen uçuk ve açık ve bazen koyu ve parlak mavilik görülür. Güneşin ışığı bu ince tülü indirip kaldırır. Güneş açıldıkça renkler berraklaşır. Güneş bulut altına girdikçe renkler kâh uçar ve kâh koyulaşır, aktan açık gümüşîye ve koyu kurşunîye kadar değişir. Gök ve deniz aynı cilveleri gösterir.

Maviş'in ne karanlığı siyah ve ne aydınlığı beyazdır; koyu menekşe rengi bir karanlık, altın rengi bir gündüz... Akşamları Maviş'in fezasının koyu menekşe rengine geçmesi peri hikâyelerindeki hayalî nitelemelere pek benzer. Göğün ve denizin üzerine ihmalkârane ince bir siyah kumaş örtülür. Önce her dakika, sonra her saniye bu kumaşlar katmerlenir. Bulutlar esmerleşir, denizdeki gölgeler koyulaşır. Bulutlar altında kalan peçeli yıldızlar, gelin olmak isteyen çapkın kızlar gibi fıkırdaşır. İki sahilde pencerelerden damla damla taşan ışıklar güzel Aydede'ye göz kıpmakta yıldızlarla rekabet ediyor sanılır. Ufuklarda parça parça bir kızılıktır belirir. Bağrı yanık Dersaadet'in göklerine bu yangın kızılığı ne kadar alışıktır. Bu ateş rengi her an değişir. Al, portakal, kırmızı, sarı arasında değişir. Tekir bulut parçaları bir akikin¹⁵⁵ içindeki lekeler gibi bazen hareketsiz kalır.

Maviş'in, bir yürek titremesine pek benzeyen mini mini çarpıntıları, hareleri, şırıltıları yalılarıdaki, güzel, mahzun küçük hanımlara gençlerle, meleklerin muhabbet masallarını fısıldar. Artık iç açıcı bir sakinlik... Samimi bir yalnızlık!.. Berrak bir karanlık!.. Narin ve emin bir tenhalık yere, göğe ve denize hâkimdir. Yıldızlar ve ay sabaha kadar Maviş'in köşelerinde süslenir, süslenir. Sulara dalar, silkinir, serpinir, köpüklerle ykanır, rüzgâra bürünür. Ve ancak sabah olurken

155 akik: Bazı eşyalarda süsleme unsuru olarak kullanılan, kıymetli süs taşı.

kaybolur. Sabah... Şimdi Maviş dinlenmiş, tazelenmiş, körpelenmiştir. Yavaş yavaş sıyrılan pek ince, pek ak bir sisin altından Maviş'in mavi suları daha berrak ve cilalı, mavi bulutları daha açık ve edalıdır. Sabah yeli eserken sabah yolcularının yanaklarını, saçlarını görünmeyen pembe güneş parmaklarıyla okşar, pembe güneş dudaklarıyla öper, okşar ve öperken "Ben yalnız seninim, beni sev!.." diye bir şeyler de söyler.

İşte bu ruhani mavi dakikalarda şu tepedeki köşkünün penceresini açan, saçları karışık, gözleri mahmur şair, Maviş'e yukarıdan bakar, onda cananı, vatanın mavi damarlarını görür. Boynunu büker.

Bu kenardaki mescidin minaresinde seherin sislerine bürüne bürüne "sala"¹⁵⁶ veren müezzin, bu cennet ırmağına doğru kalbinin bütün imanıyla yönelerek onun üstüne titreyen sesiyle tekbir alırken ruhu, mavi dalgaların aşk ateşiyle erir ve bir damla yaş şeklinde dökülür.

9 Ekim 1335 (1919)

156 sala: Cuma ezanından önce, ramazanlarda sahurdan sonra minarelerde belli bir usule göre okunan, Hz. Muhammed'e övgü ve dua mahiyetindeki salavat-ı şerife.

BAHAR

Pencereleri açın, kapıları açın! Hava girsin! Akan rüzgâr, bu odanın kokusunu, hayallerini, hatıralarını sürsün götürsün! Güneş girsin! Yağan ışık, köşelerin gölgelerini bozsun, silsin!

Pencereler açıldı. Hava yürüdü. Güneş yürüdü. Hayaller, hatıralar, siyah düşünceler sürüldü, silindi. Ve ben de beraber...

Fesim bükülmüş, boynum bükülmüş, boyunbağım bükülmüş, belim bükülmüş. Ölü, küçük dalgalar gibi düzensiz mavi, tümsek kaldırım taşları üstünde, batıp, çıkan bir çürük sandal acziyle sallana sallana ilerlemek istiyordum, yürüdüm, yürüdüm. Sahile kadar geldim. Haraptım. Issız vi-raneydim. Mavi deniz önümde, mavi gök üstümde idi. Taze baharın serip, serptiği ışıklara sarılmıştım.

Denizin kenarında idim. Arzın kenarında idim. Dalgalar taşlara çarparak sinelerini yırttıkça ipliği kopan inci gerdanlık gibi gözyaşlarım göğsüme dökülüyordu.

Bugün hava pek tatlı, güneş pek şakrak, oynak, gök pek açık saçıktı. Fakat ben kahrolmuş, ben mahvolmuş, ben bitmişim. Bir taşın üstüne yığıldım. Şakaklarımı avuçlarımın içine aldım. Bakışlarımın siyah nuru, denizin mavi atlası üzerinde kara lekeler bıraka bıraka uzanıyor; karşı sahilin minarelerini kucaklıyor, kubbelerini öpüyor, onlara gizli gizli veda ediyor ve, "Sizi Allah'a ısmarladım! Sizi Allah'a ısmarladım!" diyordu.

Biraz ötede, döne döne, ağır ağır kalkan tozların arasından zayıf, dermansız bir genç hayal koltuk değneğine dayanarak ta yanıma geldi, bir taşın üstüne oturdu. O da benim hüznümle daldı, o da bezgin idi, o da ağlıyordu.

Uzaktan bir ses, kaynaşan güneşin arasından süzülerek bize doğru erişti:

– Bahar kokuları, bahar kokuları!..

Bir sepetin içinde sümbüller, fulyalar, zerrinler, menekşeler, şebboylar dalga dalga renkler, damla damla kokular sıralanmıştı.

Çiçekçi ta yanımızdan geçiyordu. Dikkat ettim. Genç hasta da gözlerini kapamış, başını arkaya bırakmıştı. Vatanın bu tatlı kokularını titreyen dudaklarıyla emmek, öpmek istiyordu. Bu kokular bana ve ona ne gösterişli ve muhteşem tarih sayfaları ne tantanalı ve muazzam zafer tabloları gösteriyor ve ne ince ulvi şiir ve hayat şiirleri okuyordu. Mevki-im Sarayburnu'nun en yüksek bir noktası idi. Sinan Paşa'nın Üçüncü Murad için yaptırdığı “İncili Köşk”ün, yok olmuş vitanesi üstünde idik. Sanıyorum ki bugün baştan başa vatan, evlatlarının kan ve yaşlarıyla yakutlu ve incili bir köşktür. İkimiz de içinde iki ufak volkan gibi tutuşan kalplerimizi örten sinemizi Kâbetullah'a çevirdik. Bu kokulara bürünen ruhlarımız sanki güneşten kanatlar takınarak Kur'an'ın sahibinin eşğine çarpa çarpa erimek için bizden ayrıldı.

O dakika o da, ben de o derece mâsivâdan¹⁵⁷ ayrılmış, o mertebe fenafillaha¹⁵⁸ ermiş... Ben bir hayal, o bir gölge olmuştuk. İkimiz de birbirimize yaklaştık.

– Ey genç adın nedir?

– Mazlum!

157 mâsivâ: 1. Allah'ın zatı dışındaki bütün varlıklar. 2. İnsanı Allah'tan uzaklaştıran her şey.

158 fenafillah: Kulun benliğinin Allah'ın varlığında yok olması durumu.

– Bak bahar esintileri, güneş renkleri, rüzgâr kokuları bütün önüne dökmüş. Daha ne istiyorsun? Neden mahzunsun?

Sepette ne kadar çiçek varsa aldım. Gencin kucağına, etrafına yığdım.

– Bak! Bu kokular, senin için özel kokulardı. Saraylarının, pınarlarının, kulübelerinin, annelerinin, mihraplarının kokularıdır. Kırık kalbini bu çiçeklerin özleriyle perçinle!

Mazlum, önünde bir sayfa gibi açılan Topkapı Sarayı’nın etrafına solgun bakışlarını gezdirdi. İçini çekti, kolları birer kırık dal gibi, kıvrıldı ve yanına düştü.

– Hayır, dedi, bütün kokuları bir siyah tül ile örtülü sanıyorum. Lale bir açık yara, gonca bir kan pıhtısı, sümbül çitişmiş bir hasta saçı, menekşe, mavi gözlerin damla damla yaşı...

– Bütün bir senenin fecri bahar! Bak sana ne neşeli dakikalar vad ediyor.

– Bende şimdi bir zevk kaldı: Ağlamak zevki... Bir ümit kaldı: Mahşer ümidi.

– Baharın, annesi yağmurdur. Babası güneş. Bütün bunlar aile fertlerini sana, senin saadetine adadılar.

Rüzgâr esareti, kuşlar inlemeyi, kokular matem tütsüsünü telkin ediyor. Bence şimdi gök bir türbe, güneş bir kandil.

Görüyorum ki hem hastasın, hem ümitsiz. Benden gizleme, söyle niçin ümitsizsin? Neden hastasın?

– Peki dinle: Benim bir sevgilim, sevgili karım vardı. Güzel, gülbüz çocuklarım vardı. Babam ve üvey anam sevgilimin kıymetini bilmediler. Onu sevmesini bilmediler. Biçare kadın bu ihmale dayanamadı öldü. Sonra çocuklarım da öldü. Sonra evim de yandı. Sonra servetim de mahvoldu. Sonra işte ben de bittim. Bahar! Bahar! Bahar! Ben baharımı mezarımda açılacak dikenlerde görüyorum.

17 Mart 1336 (1920)

BAYRAM

Hatıratımın hududunu geçen uzun bir zamandan beri tatlı bir Şeker Bayramı, mübarek bir bayram geçirdiğimi bilmiyorum. Helecandan yorulan kalpler, çarpıntısız, can sıkıntısından pörsüyen çehreler sarkık... Akraba ve ahabpların bayram ziyaretine neşesiz, gönülsüz gidilirken, bayramlaşma sırasında söylenecek ümit verici bir söz bulunamazken böyle günlere nasıl bayram diyebildiğimize yıllardan beri şaşıyorum.

Çocuk iken arife gecesi annemiz, dadılarımız bizi erken yatmaya mecbur ederlerdi. Çünkü erken kalkmak lazımdı. Fakat ertesi günün bize vadettiği neşenin hayaliyle uyumak mümkün müydü? Bin türlü emeller ile yatağın içinde bir sarhoş gibi döne döne sabahı bulurduk, henüz şafak atarken dışarıdan doğru gelen hafif, terlikli bir ayak patırtısı bize vadedilen sevinç dakikalarının geldiğini bildirirdi. Yatağımızda doğrulur, bir iki dakika sonra yanan ve ince beyaz bir çiçeklikteki açık pembe bir lale goncasına benzeyen mumun alevi karışısında uykusuz gözlerimiz daldı. Oh! Bu sabahleyin, alaca karanlıktaki mumun soluk ışığını hiçbir zaman unutamam. Avrupa'da köylerde pek erken kalktığım günlerde bile yanan bir muma tesadüf etsem bayram sabahının manevi feyzini anar, şimdi toprak olan, öpülen ellerin hasretiyle yanardım.

Uyanır uyanmaz ilk bakışım beni bir kenarda bekleyen, bana kollarını açar gibi duran yeni elbiselerimin, gıcirtısı

kulaklarıma gelen yeni potinlerimin kibar hâline tesadüf ederdi. Namazdan sonra anne ve babamın ellerini öperken aldığım dualarla insan ile melek arasında hoş bir cisim gibi yükselirdim. Bir müddet sonra resmî hayat girişiminde bayramlık yeni elbiseler yerine amirlerimden göreceğim teveccühler, iltifatlar beni mest ederdi.

Bugün bu saadet tasvirlerinin üstlerine birer siyah tül çekildi. Kaç bayram var ki ben de gülmedim. Kaç bayram var ki gözlerimden yaş yerine, ateşler saçarak gizli gizli ağladım. Zavallı milletimle beraber... Milletimle beraber her bahar, dalları budanan asma gibi can acısıyla ağlarken yine devri gelince bol bol meyve verebileceğimizi umuyordum. Fakat her mevsimde bir kasırga bütün tomurcuklarımızı koparır, ezer ve bizi yerlere çarpardı.

Bu ulu ağaç yerlerde sürüne sürüne kurudu ve etrafını dikenler, ısırganlar bürüdü. Bu otlar büyüdü ve o, çürüdü. Zavallı koca asma! Bedbaht milletim!.. Bedbaht Türkler! Sizin elmas ruhunuz bir kuyumcu eline düşmemiş. Bahtınızın alınına daima kaba taşçılar birer mezar kitabesi kazımak için çekiçlemişler.

Bütün Doğu bir şehitlik, bir Kerbela'dır. Türk onun ezeli kurbanı, daimî şehididir. O şehidin şimdiki hayatında bela elbisesi ve gam gıdasıydı. Azap eğlencesi, mahrumiyet alışkanlığıydı. Onun yaratılıştan belazedeliğini en millî ve en samimi şairin inleyişlerinden anlamalıdır. Bu harabenin munis bülbülü bir baykuştur. Türk'ün millî şairi Fuzulî'dir. İnsanlara bir saadet vadeden aşk bile Türkler için bir beladır. Ah Doğu'da bela olan aşk, sefa olan muhabbetten bin kere çok değil midir?

İşte! Fuzulî'nin veyahut o ölümsüz Türk'ün Mecnun ile beraber temennileri:

*Ya Rab belâ-yı aşk ile kıl âşinâ beni!
Bir dem belâ-yı aşktan etme cüdâ beni!*

*Az eyleme inâyetini ehl-i derdden;
Yani ki çok belâlara et mübtelâ beni!*

*Oldukça ben, götürme belâdan irâdetim
Ben isterim belâyı, çün ister belâ beni*

*Temkînimi belâ-yı muhabbette kılma süst
Tâ dost ta'n idüp dimeye bî-vefâ beni!*

Her mısırada, her nefeste tekrarlanan “bela”lara dikkat eden bir ecnebi bu duygudan, bu arzudan bir şey anlayamaz, bir zevk hissedemez. Fakat bu duygu ne kadar bizimdir! Ne kadar Türk’ündür!

Bu bela tutkusu, bu bela yakınlığı hangi millette vardır? Hangi kavmin edebiyatında bela, felaket bu merteye aşk ile, şevk ile okunmuştur?

Bu satırları kara bayramın siyah arifesinde mahrumluk ve hüsrân ile yazarken bir dakika durdum. Sanki makalemi, bir son nokta yerine, bir damla gözyaşıyla bitirmek istedim. Teravihten sonra bir köşeye büzülerek tespihini çeken akrabadan ihtiyar bir kadına sordum:

– Teyze! Bayramda benden ne istersin?!

Durdu. Düşündü. Bir uhrevî hayal huzurunda gözlerini kapadı. Bütün endişesini derin bir ah içinde toplamak ister gibi acı acı içini çekti:

– Evlat; dedi, benim bu yaştan sonra arzum ne olabilir? Kâbe-i Mükerrreme’de can vermek isterdim. Fakat Müslümanların kıblesi elimizden gitti. Şam’da kabrimizin kazılmasını

temenni etsem ah! O da... Susayım oğlum!.. Ya Rabbi! Ya Rabbi! Müslümanlara sen merhamet et. Bundan daha kara bayramlar gösterme İlâhî...

Ve iki ellerini yüzüne kapayarak acı bir çığlıkla hüngür hüngür ağlamaya başladı. Bu feryat on dört asırlık inanç dünyasının korkunç zelzelesi idi.

Ramazan 1338/Mayıs 1336 (1920)

GÖZYAŞI ÇEŞMESİ

Fasih ve Belîğ Beyler, iki şair arkadaş bu akşam kolkola vermişler, yalnız kalplerinin inleyişlerini dinleyerek, sükût ve huşu¹⁵⁹ ile yavaş, pek yavaş, parkın geniş ve tozlu yolundan deniz kıyısına, Sarayburnu'na doğru yürüyorlardı.

İkisinin de boyunları bükük, ikisinin de benizleri uçuktu. Gözlerinin öyle bulutlu bir nuru vardı ki kuytu bakışlarının derinliklerinde bin hayal ve emel binalarının enkazı ve heyûlâsı¹⁶⁰ seçilebilirdi.

Fasih ile Belîğ kolay kolay mana çıkmayan iki mısra gibi gizledikleri manayı ortaya çıkaramadan, parkın yeşil kitabeli uzun sütunu arasında, durur gibi, yavaşça ilerliyorlardı.

Bu iki gencin zihinleriyle kalpleri o derece ümitsizlik ile yüklü, o merteye heyecan verici idi ki, bu hissî ve fikrî faaliyet artı ve eksi elektrik kuvvetleri gibi, bu bedbahtların gözlerinden dumanlı yanardağlar taşıyordu. Sükût, selvi ve mezar ve tabut sükûtu...

Belîğ birden durdu ve mavi bakışlarını göklerin kapalı maviliklerine karıştırdı.

*"Düşüp üstünde ağlamak dilerim
Söyle ey Tanrı! Dizlerin nerede?"*

159 huşu: Bir şeyin cazibesi karşısında kendini kaptırma.

160 heyûlâ: Ürkütücü hayal, ürkütücü hayalî şey.

Feryadını ağladı. Bu feryat o kadar müthiş, bu feryat o kadar keskin idi ki etraftaki ulu ağaçların titrediğini bu içli insanlar görür gibi oldular.

Fasih içini çekti. Mukaddes bir taş heykelden yardım isteyen bir biçare tavrı aldı. İki ellerinin parmaklarını birbirlerine kilitledi:

– Doğu şiirinin en çınlayan erganunu¹⁶¹ olan Cenap!¹⁶² Cenap! Neden? Neden! Bu dil ile, bu lisanın yatanı için inlemezsin? Bizi günahlarımızdan temizlemek için böyle bir şiir ateşine, aşk ateşine, mukaddes ateşe ihtiyacımız vardır. İmdat!.. diye haykırdı.

Yine sükût! Selvi ve mezar ve tabut sükût! Yürüyorlardı. Nihayet bir sırtın kenarında solmuş çimenlerin üstüne yığıldılar. Güneş, kuru bir kütük ateşi gibi kıvıldamayan al alevler arasında batıyordu. Kızıl aksi denize vurmuştu. Yel esmiyor, yaprak kıvıldamıyor. Bulutlar uçmuyor... Feza durgun, kâinat yorgun idi.

Beliğ güneşin battığı tarafa baktı.

– Gök kan, yer kan, deniz kan, dedi.

– Kâinatı kan boğuyor.

Arkalarına döndüler; bir tahta kanapenin üstüne hasta bir tıbbiyeli oturmuş ağlıyordu. Yanındaki siyah iri gözlü, siyah gür saçlı, siyah peçeli, pembe yüzlü bir kıza, “Gitme, gitme, beni bırakma!” diye yalvarıyor ve ağlıyordu. Kız bir saniyede yerinden fırladı. Başını düzeltti ve elindeki beyaz bir gül ile ağlayan gencin yaşlarını hissiz bir işve ile sildi. Ayrılık yaşlarıyla ıslanan bu gülü koklayarak ve yapraklarını beyaz dişleriyle ısırarak, oradan bir gölge hafifliğiyle uzaklaştı, gitti. Genci yalnız ve garip bıraktı. Genç kuvvetsiz ve bitkindi.

161 erganun: Org denen çalgı.

162 Cenap: Servet-i Fünun şairi Cenap Şehabeddin.

– Evet kan ve gözyaşı.

İki arkadaş düşünüyorlardı. On dakika onlar da hareket-siz kaldılar.

Beliğ dedi ki:

– Bu memleket bir gözyaşı pınarıdır, bir harabede...

Fasih kasdî bir gülüşle cevap vermek istedi:

– Bilir misin Belig, fakir bir şair olacağıma, zengin bir mühendis olaydım. Bir tarihçi gibi, şu tarihî safhanın kenarına binlerce senelik Türk neslinin mazi ve istikbaldeki görünüşünü bir mermer kütesinde özetlerdim: Bir “Gözyaşı Çeşmesi” şeklinde...

Mengli Giray Bahçesaray’da ölen karısına bu isimde bir çeşme yaptırmış. Ben de, benim daha bedbaht sevgilim, vatanım için böyle bir çeşme inşasını düşünüyorum.

Marmara’nın şu noktası hizasına, yalnız koyu selvilerden bir mihrap şeklinde bir koru yapardım. Öyle bir orman-cık ki uzaktan göklere çıkan, matem renginde bir bulut güzelliği manası anlaşılsın. O mihrabın secde yerine, orman-cığın göbeğine, büyük ve lekesiz beyaz mermer kütesinden bir çeşme oyar ve inşa ederdim ki her saniye, her ince oluğundan bir inci damlasın ve her mısraında taştan yapılmış bir mana ağlasın ve bu damlalar ve bu manalar mahzun ve derin bir şeyler fısıldayarak dökülsün, saçılsın, bu damlalar İslam âleminin, Türk âleminin yanık annelerinin, dul yavuk-lularının, yetim yavrularının gözyaşları gibi temiz, bir şefa-at¹⁶³ zemzemi gibi saf olsun! Birbiri ardınca yuvarlanan dam-lalar çeşmenin eteğinde toplanarak sessiz akışlı bir oluk ile deryaya, ilahî rahmet denizine karışsın.

163 şefa-at: Bir suçun bağışlanması veya bir isteğin yerine getirilmesi için aracı olma.

Düşünen ve duyan insanlığa hediye edeceğim bu hediyeye ben kitabe olarak yalnız “Gözyaşı Çeşmesi” cümlesinin kazılmasını isterim.

Bu abidenin yapıldığı tarih sahası ve inşası zamanı bu mermer kayanın ne demek istediğini anlatır ve zulüm ateşinden kanı kuruyan bir milletin bu selsebil¹⁶⁴ gibi akıttığı yaşların mersiyesini¹⁶⁵ gelecek asırların fezasında çınlatır, değil mi?

11 Temmuz 1336 (1920)

164 selsebil: İçimi çok hoş ve hafif su.

165 mersiye: Bir kimsenin ölümünün ardından yazılan manzume, ağıt.

MATEMİN KUVVETİ

Şehzadebaşı ile Laleli arasında, yangın harabeleri kenarında göze çarpan bir kârgir ev vardı. Bu eve yüzü, bağı karar-mış olduğu hâlde sanki bir mucize kuvvetiyle yangından kurtulmuştu. Bu akşam evin bütün pencerelerinden aydınlık taşıyor, uzakta viranenin, terk edilmiş kabirlere benzeyen, yarım bacaları, yıkık duvarları, çökmüş çukurları arasında mühendis Neşe Bey'in ikametgâhının ışıkları, bu ulu mezaristandaki kemiklerden fosforlar kaynaşıyor vehmini veriyordu.

Mühendis Neşe Bey'in üç ay evvel büyük bir resmî dairenin inşası için girdiği yarışmaya mahsus çizdiği planlar, elli kadar yerli ecnebi yarışmacı arasında takdir ve dairenin inşası kendisine ihale edilmişti. Genç mühendis bu sayede ad bırakmayı, geleceğini temin etmeyi başarmış olacaktı. Bugün arkadaşlarının bahtıyarı ve belki insanların mesudu idi.

O gece tesadüfi olarak pek sevdiği arkadaşlarından Server Bey de kendisine uğramış ve Neşe de onu yemeğe alıkmıştı. O gece tanıdıklarından güzel sesli bir zat ile iki sazende buldular, cihandan zevk almak istediler. Neşe Bey'in başarısını dinleyen Server birden bağırdı:

– O hâlde Neşe, sen de beni tebrik et. Benim de “Dilara'm” ile dün nikâhımız kıyıldı.

Bu büyük havadis üzerine Neşe yerinden fırladı. Server'in iki yanaklarından uzun uzun öperek tebrik etti. Dilara'm, Server'in tam üç seneden beri sevdiği güzel, zengin bir genç

kız idi. Genç, bu kız uğruna intihar etmek istemişti. Hakikaten böyle bir hazineye sahip olduğundan dolayı Server de cihanın bahtıyarı sayılabilirdi. Çünkü bu kızı İstanbul'da istemeyen kalmamıştı. Genç için bu muvaffakiyet hem bir saadet ve hem bir izzetinefis meselesi oldu.

İki arkadaşın bu gece sevinmek, gülmek, eğlenmek hakları idi! Yemek neşe dolu geçti. Yemekten sonra kahveler içilirken geçici olarak saz tatil edilmiş, fakat bu mesutların pembeleşen simalarında musiki nağmelerinin tatlı tebesümleri, okşayışları, renkleri, henüz uçuşuyordu. Server elini Neşe'nin dizine vurarak dedi ki:

– Mesudum, lakin bu saadetin kadrini bilecek miyim? Bahçedeki şu söğüde bak! Şu berrak havuzun üstüne nasıl kanat açmış, nasıl sevdiğinin üstüne gülerek titriyor? Ben de hayatımda böyle aralıksız bahtıyar olmak isterim.

Mühendis Neşe Bey üç dakika kadar bir sükûttan sonra:

– Evet, dedi, hislerinin lezzetini bize tattıran yegâne sebep saadettir. Mesut olmak için muvaffak olmalıdır. Muvaffakiyet ise çalışmakla mümkündür. Çalıştığım zamanlar saadeti damla damla emdiğimi duyarım. Öyle sanırım ki insan, zekâsı ölçü oranında mesut olur.

Bu sırada kapının pek yavaş ve pek cansız çalınmasının farkına varamadılar.

İki-üç dakika sonra salona omuzları düşmüş, boynu бүkүlmüş, fesinin pүskүlü ön tarafa gelmiş, gözleri ağlamaktan şişmiş, benzi uçmuş uzun boylu, zayıf biri girdi. Neşe ve Server bu mahzun misafiri karşılamak için yerlerinden:

– Ooo! Yavuz Bey buyurun!

nidasıyla fırladılar. Ev sahibi samimi bir tavırla ilave etti:

– Keşki yemekten evvel geleydin Yavuz! Sevdiğin yemekler yenildi. Beğendiğin şarkılar söylendi.

Yavuz etrafına baktı. Tereddüt ederek geri çekildi: Hazin ve yavaş bir sesle:

– Bu akşam ziyafetin olduğunu bilemedim. Beni affediniz. Çekileyim, dedi.

İtiraz ettiler. Ve perişan hâlinin ve üzüntüsünün sebebi ni sordular. Yavuz dudaklarını büktü. Gözlerini sıktı ve dört gün evvel hanımını gömdüğünü ağlayarak söyledi.

Neşe ve Server, Yavuz’un hanımını ne mertebe hürmetle sevdiğini biliyorlardı. Genç üzgün gözlerini Neşe’ye yöneltti:

– Bense bu gece siyah bir teselli nuru aramak için sana gelmişim, dedi.

Bu felaketten haberi olmadığını söyledikleri zaman:

– Evet! Kimseye haber vermedim. Sakin, mütevazı ve kalabalıktan kaçan ruhunu incitmemek için onu, birkaç kişi ile sırtımda ebedî makamına ben götürdüm.

Yavuz’u zorla oturturlarken piyanonun beyaz dişleri üzerine kara dudakları kapandı. Tef yuvarlanarak kanapenin altına gitti. Keman siyah örtüsüne sarındı. Odaya ruhani bir sükût geldi. Felaket saadete üstün gelmişti.

– İki senedir, dayanılmaz bir illetin kahrı altında güçsüz iken of demedi. Şikâyet etmedi. Ona kendi elimle bakmayı manevi bir ihtiyaç, bir ibadet farz ederdim. Başarılarımla mükâfatı onun gözlerinde göreceğim bir memnuniyet nuru idi. Ona beğendirmek için söyler, ona beğendirmemek için yazardım. Ona yaranmak için çalışırdım. Hiçbir kederim yoktu ki onun bir tatlı kelamıyla bertaraf olmasın. Hiçbir müşkülüm bulunmazdı ki, onun sade ve derin bir fikriyle halledilmesin. Ben ceset, o ruhtu. Ruh uçtu. Ceset göçtü. O benim dayanağımdı, destek kırıldı ve ben yıkıldım.

Benim fikrimle düşünür, benim ellerimle emeldar idi. Ne kadar kusurlarım varsa onda görülünce tasfiye olur, birer fazilet ruhaniyeti kazanırdı. Hayatım boyunca kendisinden bir acı söz işitmedim ve bütün dürüstlüklerim huzurunda inceldiğinden ben de bir sert kalem sarf etmedim, ah! Mesuttum.

Oh! Saadet! Boş, faydasız bir anlayış. Çünkü hayatımız boyunca ne o ve ne ben saadetimizi istediğimiz gibi takdir edemedik. O daima mahzun ve ben daima gamlı idik.

Mühendis Neşe Bey deminki hükmünü unutarak:

– Evet, insan, zekâsı oranında üzgün olur, dedi.

Yavuz pencerenin önüne gitti. Bahçeye baktı mehtap vardı.

– Şu ağlayan söğüdün bu havuz gözyaşları mıdır? Neşe ile Server acı acı gülümseyerek birbirlerine baktılar. Biçare Yavuz aynı siyah düşünceyi takip ederek sözüne devam etti:

– Oh! Saadet geçici bir kuruntu, elem temelli bir hakikat, geçen saadetimden ne kaldı? Gittikçe dağılan, uçan bir bulut! Gelen felaket ise ebediyen baki... Ebedî olmayan elem, felaket değildir. Saadetin sebepleri sayılır, elemelerin sebepleri sayılamaz. Elini kaybedersin, gözünü kaybedersin, sevgini kaybedersin, Suad'ını, saadetini kaybedersin sonra aynı ele, aynı göze nail olabilir misin? Hayır! Çocukluğunda kızamık çeken bir adam o elemeleri unutamaz. Fakat en şirin vakitleri bir hayal, hem de acı bir hayal gibi uçar. Cihan bir çiçek ve meyve bağı değil, bir gözyaşı ırmağıdır. Elem asıl, saadet arızadır.

Şimdi Neşe ve Server ikisi de yüce hitapla şereflenmiş Kelimullah¹⁶⁶ gibi bu elem suresinin karşısında secdeye vardılar ve büyülediler. Sevinçlerini unuttular. Deminki parl

166 Kelimullah: Allah'ın kendisine hitap ettiği kimse: Hz. Musa.

parıl tebessümleri, gözlerinden damla damla döküldü. Sadet kuruntusunun paslarını, keder hakikatinin yaşları sil-di. Temizledi...

Yavuz kalktı... Veda etti. İki arkadaş sevgili arkadaşlarını yalnız bırakmak istemediler. Mehtap çekilmişti. Neşe ve Ser-ver de gecenin keder elbisesine benzer karanlıkları arasında o matem heyûlâsıyla beraber kayboldular.

10 Ağustos 1336 (1920)

İNCİ

Yıldız Hanım, bu gece siyah t llerine büründü. Yeşil gözlerini kara kirpiklerinin arasında gizledi. Alaca karanlık kumların üstünde, melekler sultanı gibi ağır ağır yürüyerek, çamın altındaki siyah mermer koltuğun üstüne dimdik oturdu.

Güzel  ehresi, güneş endamı kara tüller altında tutulmuştu. İri gözleri, ateş dudakları kara hülya içinde tutu mu tu... Kan dalgalarında boğulan gözbebeklerine ağlıyordu. Karanlıkların avuçlarında kararan göz nurlarına ağlıyordu... Ana vatan gibi...

Rüzgâr sinmi , yıldızlar s nm  , goncalar solmu , ağaçlar burkulmu , fidanlar b k lm  , ocaklar yıkılmış, çatılar   km  ... Her yer karanlık, her yer ıssız. Çıt yok...

Derinlerden gelen  d ve günlük kokuları etrafı ve havayı sardı. Bahçeyi tüyleri ürpertecek bir ahiret kokusu bürüdü...

Bu kadın, bu güzel, bu pek güzel kadın bir ümitsizlik ve kin heykeli gibi hareketsiz duruyordu.

Bahçe, buluttan  imen sofalarıyla, aya benzeyen yosunlu havuzuyla fırtına doğuran karanlık bir gökyüzüne d nm  t .

 d ağacı dumanları arasında Hilal Bey  elik zırhı içinde göründü. Güzel kadının yanına gitti.  elik kılıcına dayandı. Boynunu bükerken zırhı o sessizlikler içinde çatırdadı. Güzel kadın ba ını kımıldatmadı bile. G z n  açmadı bile... Hilal boynu bükük bekledi... Bekledi. Nihayet, seher rüzgârı gibi yavaş bir sesle inledi:

– Ey kadın açım, aşkınla doyur beni!.. Senin için yıllardır ki göklerde, denizlerde, dağlarda, çöllerde dövüşüyorum... Yorgunum sev beni!.. Neden mahzunsun?..

Kalk! Elini elime ver. Neşe gözlerin çiçeğidir. Ben sana yürürken saçlarından aşağı o neşe çiçeklerinden serpmek isterim. Dudaklarının arasında o goncalardan daima bir tanesi gülsün isterim.

Kalk, pembe topuklarını, bir ocak hararetiyle yanan alnının üstünde, iki güvercine benzeyen ayaklarını bir saat rakkası¹⁶⁷ gibi vuran şakaklarımın kenarında gezdirmek isterim.

Kalk! Ve karşı dağlarda yanan top ve süngü alevlerine bak! Alevler ateşlerin çiçekleridirler. Gözlerinin ışığı karşısında onların nasıl solduğunu, söndüğünü görmek, bilmek isterim.

Kalk, sabah oluyor bak! Al, sarı, mavi, beyaz bulutlar göklerin gülleri, nergisleri, sümbülleri, yaseminleridir. Seni bu çiçeklerin arasında ilerler görmek isterim.

Sabah rüzgârı, doğan güneşin titreyen dudaklarıdır. Onun koklamadığı gonca ağız, öpmediği pembe yanak olamaz. Güneşin ağzı, saçlarının arasına konup siyah ve ipek tellerinden aldığı iksir ile bütün esir kadınların, sultanların, tanrıçaların yüzlerine, gözlerine nur veriyor. Ben seni kâinattan kıskanıyorum.

Kalk! Güneşin pınarından yüreğimizin siyah kadehini biraz nurla dolduralım.

Kalk, elini elime ver... Benden bir şey mi istiyorsun? Ne vereyim sana? Uğrunda viran ve perişan oldum. Değerimi sarf ettim, kanımı sarf ettim. Bir şeyim kalmadı. Benden artık bir şey isteme. Kara toprağı yağmurlarıyla diriltten mavi bulutlar mükâfat istiyor mu?.. Mehtap karanlık viranelerden başa kakma bekliyor mu?.. Akar sular, çarpan dalgalar

167 rakkas: Saatlerin hareketini düzenleyen, ucu ağırlıklı uzunca çubuk, sarkaç.

cilaladıkları çakıllardan teşekkür arıyor mu?.. Güller sinele-
rini delen, göğüslerini emen arılardan âşıkane karşılık görü-
yor mu? Öyleyse, güzel kadın! Sen de benden bir şey bek-
leme, arama, isteme!.. Başını kaldır, gözlerini gözlerime dik!
Gözlerimin nuru saçlarının arasında bir taç olsun! Kollarım
boynuna bir gerdanlık güzelliğinde sarılsın! Hasret yaşlarım
göğsünde inciler döksün.

Güzel kadın başını ağır ağır kaldırdı. Gözlerinin yeşil nu-
runu ağır ağır serpti.

– Aç kucağını, ben yalnız seni istiyorum, dedi. Ve gözleri
incilendi.

Tıpkı, yıllardır ağlayan ana vatan gibi...

20 Nisan 1338 (1922)

YAKARIŞ¹⁶⁸

Ulu Tanrı!

Gün batıyor; sevgili korkun gönlümde doğuyor. Kumral akşam bana sessizlikler içinde büyüklüğünü fısıldıyor... Bu alaca karanlıklar arasında bir kulun, dilmaç¹⁶⁹ kullanmadan, öz bilgisiyle sana diller dökmek istiyor... Ödünç giyim almadan, kendi çaputlarıyla karşısına çıkmak diliyor.

Onun yalvarışlarını dinlemez misin?

Kanadı incinmiş, karnı acıkmiş bir serçenin ötüşçüğünü anlarsın! Boynu bükük, benzi uçuk bir çiçeğin istekçliğini duyarsın... Bugün bir Türk'ün, yıpranmamış, sesini birinci olarak sana erişirmek isteyen suçunu bağışlasan gerektir.

Ey, yüce gökleri ışıklılı yıldızlarla, azgın denizleri köpüklü dalgalarla süsleyen Tanrı!.. Kullarına kendilerini tanımak, kendilerinde özünü tanıtmak üzere onlara beyin, gönül verdin. Onlardan yüz binlerce Türk, sevgili son yalvacının¹⁷⁰ doğru izinden bu us, bu duygu kanatlarıyla yüksele yüksele uçmağına¹⁷¹ ermek istediler...

Yeryüzünün en büyük ulusu olan Türklerin yüreklerini dolduran soğuk bozkırlarını, yurtlarını bırakarak sözlerini anlamak, senin öz birliğini tanımak, sana tapmak üzere

168 Bu münacat bütün Türkçedir. (Yazarın notu)

169 dilmaç: Tercüman.

170 yalvaç: Peygamber. (Yazarın notu)

171 uçmak: Cennet.

yalın ayak, baş açık, yâd illere düştüler... Sıcak çöllere üstüler... O genişliklerde yeldirenler¹⁷² tutsağın oldular. Yorgun urganına sarıldılar. İlk çağda aya, güne tapan bunlar, şimdi ayın, günün ısını buldular. Kutlu oldular. Yalvacının söylediği yarlığına¹⁷³ boyun eğdiler. Yaradanlarını bildiler. Doğru yola girdiler. İsteklerine erdiler. Ey bizi yoktan var eden Oğun,¹⁷⁴ sonra, seni ulatmak, birliğin sancağını yeryüzünün bir ucundan öbür ucuna iletmek, gönlü, gözü kör olanlara, seni tanımayanlara seni göstermek, seni tanıtmak üzere savaşmaya başladılar. Şimşeklerine baktılar, kılıçlarını çektiler. Yıldırımlarını işittiler, toplarını kullandılar. Kanlarını uğrun-da döktüler, başlarını yoluna koydular. Koca denizleri geçtiler. Yüce dağları aştılar... Yeryüzündeki sayısız kullarından, çok, pek çok, onlar senin uğrunda çabaladılar. Sen de onlara ögdüller¹⁷⁵ verdin, dirlikler bağışladın!...

Senin ve yalvaçlarının adlarına ayırdığın ünlü yerleri bütün onların yurtlarının bucaklarında sakladın. O köyde yarattığın Türklerin sana düşkünlükle yükseldiler... Bu, yücelikten onları indirme, ey sevgili Tanrı! Onları indirme... Ak bulutlardan, kara çamurlara düşürme! Düşürme ki onların yüreklerinde senin korkun, senin sevgin vardır... Sen varsın!..

Bilmeden yaptıkları suçları varsa dünkü emellerine bağışlamaz mısın?.. Bağrı karalarını bugünkü gözyaşlarıyla yıkamaz mısın?.. Yürekleri karardıysa, eşiğinde yerlere sürünen alınları aktır, yüreklerinin karaltısını aydınlatmak, düşükleri uçurumdan bileklerini tutmak, onları doğru yola getirmek sana güç değildir; ey ulular ulus!.. Güç değildir!

172 yeldirmek: Aceleyle koşturmak, koşuşturmak.

173 yarlık: Ferman, irade, buyrultu.

174 Oğun: Allah. (Yazarın notu).

175 ögdül: Ödül.

Şimdi, önünde çıplak gönlüyle kekeleyerek söylenen bu kulun bütün yurttaşlarıyla bir yarlıgayıcı¹⁷⁶ bakışın yoksuludur. Ey büyük Tanrı! Sen yine onları unutma! Sen yine onları esirge!

Bak!.. Sızan gözyaşları ne ağlıyor!.. Sızlayan yürekler ne inliyor!..

176 yarlıgamak: (Allah) Birinin suçunu bağışlamak, merhamet etmek.

